

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๔๙ ตอนที่ ๑๔๘๑ – ๑๔๙๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๔๘๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๒๔

ข้อความต่อไป เรื่องท่านพระสุขเถระ มีว่า

เมื่อท่านมีอายุได้ ๗ ขวบ ท่านขออนุญาตมารดาบวช ซึ่งเมื่อบวชเป็นสามเณรแล้ว มารดาของท่านก็ได้ถวายโภชนะมีรส ๗ ประการแก่พระภิกษุสงฆ์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นประธาน ภายในพระวิหารสิ้นประมาณ ๗ วัน

ในตอนเย็นวันที่ ๗ มารดาบิดาก็กลับไป วันรุ่งขึ้นเป็นวันที่ ๘ เมื่อพระภิกษุสงฆ์เข้าไปในเขตบ้านเพื่อที่จะบิณฑบาต ท่านพระสารีบุตรก็ได้กระทำการในวิหารเสร็จแล้วได้ให้สุขสามเณรถือบาตรและจีวรตามไปบิณฑบาต ในระหว่างทางนั้นสุขสามเณรเห็นเหมืองทدنํ้า ก็ได้กราบเรียนถามท่านพระสารีบุตร ซึ่งท่านได้แสดงธรรมเรื่องการอบรมจิตอุปมาเหมือนกับการทدنํ้า ทำให้สุขสามเณรเมื่อได้ฟังแล้วก็ไม่ได้คิดที่จะไปบิณฑบาตต่อไป ขอให้ท่านพระสารีบุตรรับบาตรและจีวรไป ส่วนท่านเองจะกลับไปสู่สำนักเพื่อเจริญสมณธรรม

เมื่อท่านพระสารีบุตรรับบาตรและจีวรไปแล้ว สุขสามเณรได้ขอให้ท่านพระสารีบุตรนำโภชนาหารมีรส ๗ ประการมาให้ด้วย

ถึงแม้ไม่ติดตามไป ก็ได้ขอให้ท่านพระสารีบุตรนำอาหารที่มีรส ๗ ประการนั้นมาให้

ท่านพระสารีบุตรได้ไปสู่ตระกูลอุปัฏฐากของท่าน เพื่อนำอาหารมีรส ๗ ประการนั้นไปให้สามเณร แต่อุปัฏฐากนั้นได้ขอฟังธรรมก่อน เมื่อท่านพระสารีบุตรได้แสดงธรรมแล้ว ตระกูลอุปัฏฐากก็ได้นำโภชนะมีรส ๗ ประการมาถวายท่าน

ท่านก็รีบที่จะนำไปให้สุขสามเณร แต่ตระกูลอุปัฏฐากนั้นได้ขอให้ท่านฉันภัตตาหารนั้น แล้วจะได้ถวายใหม่ให้เต็มบาตรเพื่อจะได้้นำกลับไป

เมื่อท่านพระสารีบุตรกลับไป ท่านก็คิดว่า สุขสามเณรคงจะต้องหิวมากจน แสบท้อง ขณะนั้นพระผู้มีพระภาคทรงพิจารณาว่า วันนี้สุขสามเณรให้บาตรและจีวร แก่พระอุปัชฌาย์และกลับไปสู่สำนักเพื่อเจริญสมณธรรม พระองค์ทรงพิจารณาว่า กิจของสามเณรสำเร็จแล้วหรือไม่ ก็ได้ทรงเห็นภาวะที่สามเณรนั้นบรรลุมรรคผลถึงขั้น พระอนาคามีบุคคล พระองค์จึงทรงพิจารณาให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า สามเณรนี้อาจเพื่อจะ บรรลุพระอรหันต์ในวันนี้ได้หรือไม่ ถ้าท่านพระสารีบุตรนำอาหารมาให้สามเณรโดยเร็ว สามเณรยังไม่ได้บรรลุพระอรหันต์ในวันนี้ก็จะเป็นอันตราย เพราะฉะนั้น ควรที่ พระผู้มีพระภาคจะไปรักษาความบรรลุมรรคผลของสามเณรที่อยู่ที่ชุ่มประดู

ธรรมดาของคนหิวมาก ๆ ถ้าบริโภคจะสิ้นชีวิตได้ เพราะฉะนั้น ถ้ายังไม่บริโภค จะทำให้สามารถบรรลุอรหันต์ได้ในชาตินี้

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงดำริอย่างนี้แล้ว ได้เสด็จออกจากพระคันธกุฎี ไปประทับยืนอยู่ที่ชุ่มประดูนั้น เมื่อท่านพระสารีบุตรนำจังหันมาถึง พระผู้มีพระภาคก็ ทรงถามปัญหาท่านพระสารีบุตร ๔ ข้อ เมื่อจบปัญหาวิสัยของท่านพระสารีบุตรแล้ว ขณะนั้นสุขสามเณรได้บรรลุพระอรหันต์

พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสให้ท่านพระสารีบุตรให้จังหันแก่สามเณร

และเมื่อเหตุการณ์เป็นอย่างนี้ ก็ปรากฏว่า สุขสามเณรฉันภัตตาหารล่วงหน้า ด้วยเหตุนี้พระภิกษุทั้งหลายได้กล่าวติเตียนว่า เวลาล่วงเลยแล้ว สามเณรยังกระทำ ภัตตกิจ และสงสัยว่า ทำไมในวันนั้นตอนเที่ยงถึงได้ยาวมาก และตอนบ่ายก็น้อยลง เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบ ได้ตรัสถึงการบรรลุคุณธรรมของสุขสามเณร และ ตรัสพระสัทธรรมเทศนาเป็นบาทพระคาถาว่า

ชนผู้ขุดเหมืองทั้งหลาย ย่อมให้น้ำไหลเข้าไปสู่่นา ช่างปั้นทั้งหลายก็ตัด ไม้ถูกปั้นให้ตรง ชนช่างถากไม้ทั้งหลายก็ย่อมถากไม้ที่คด ดัดให้ตรงตามขอบอักษาย ศนทั้งหลายผู้ประกอบด้วยปัญญารับโอวาทคำสั่งสอนแล้ว ก็ย่อมฝึกสอนทรมานตน ให้พ้นจากทุกข์ได้

มีท่านผู้ฟังสงสัยเรื่องที่ท่านคันธเศรษฐีได้ให้เงินกับภัตตมตติกบวช เพื่อจะได้มีส่วนในภัตตาหารที่ภัตตมตติกบวชถวายแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า ท่านคิดว่า คล้าย ๆ กับการซื้อบุญ

เรื่องของภัตตมตติกบวชและคันธเศรษฐีแสดงให้เห็นว่า ท่านคันธเศรษฐีมีเจตนาที่เป็นกุศล ที่ต้องการมีส่วนในการถวายภัตตาหารของภัตตมตติกบวช แต่สำหรับเรื่องการดูเหมือนกับซื้อบุญ มีเรื่องในอดีตชาติของท่านพระอนุรุทธเถระ ผู้เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีทิพยจักขุ ซึ่งนอกจากเวลาฉันภัตตาหารและเวลาอื่นบ้างแล้ว ท่านย่อมพิจารณาดูหมู่สัตว์ทั้งปวงด้วยทิพยจักขุเป็นนิจกาล ทั้งกลางวันและกลางคืน

เรื่องในอดีตชาติของท่านพระอนุรุทธเถระมีว่า

ในระหว่างสมัยของพระผู้มีพระภาคกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อน และพระผู้มีพระภาคพระสมณโคดมพระองค์นี้ ท่านเกิดเป็นคนเข็ญใจ ชื่ออันนการะเป็นคนหาบน้ำ อาศัยท่านสุมนเศรษฐีเลี้ยงชีวิตอยู่ ท่านสุมนเศรษฐีให้ท่านแก่คนยากจน คนกำพร้า คนเดินทางที่ประตูป่านทุกวัน ไม่ได้ขาดเลย

วันหนึ่ง พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งเข้านิโรธสมาบัติ ครบกำหนด ๗ วันก็ออกจากนิโรธสมาบัติ พิจารณาว่าควรจะอนุเคราะห์คนเข็ญใจคนไหน เพราะว่าธรรมดาของพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมอนุเคราะห์คนเข็ญใจ เมื่อเห็นว่าควรจะอนุเคราะห์อันนการะ ท่านก็เหาะไปที่บ้านอันนการะขณะที่เขากลับจากราวป่า อันนการะเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้ามีบาตรเปล่า ก็นิมนต์ให้รออยู่ และได้รับเข้าไปในบ้านถามภรรยาว่า อาหารส่วนของท่านมีไหม เมื่อทราบว่ามี ก็รีบออกไปรับบาตรของพระปัจเจกพุทธเจ้าเข้ามาใส่อาหาร และได้กล่าวกับภรรยาว่า ชาติก่อน ๆ ไม่ได้ทำบุญกุศลไว้ชาตินี้จึงต้องยากจน แล้วเวลาที่เราทั้งสองปรารถนาจะให้ท่านไทยธรรมที่จะให้ก็ไม่มี เวลาไทยธรรมมีก็ไม่พบปฏิคาหก วันนี้ได้พบพระอุปัฏฐากของพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว ให้ภรรยาเอาภัตตาหารส่วนของท่านใส่บาตรด้วย ภรรยาของท่านเป็นคนฉลาด เห็นสามีสละภัตตาหารส่วนของตนได้ ก็ปรารถนามีส่วนร่วมในทานนั้นบ้าง จึงเอาภัตตาหารส่วนของตนใส่ลงในบาตรด้วย

เมื่อท่านรับบาตรไปถวายกับพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว ท่านก็ตั้งความปรารถนาว่า ขอให้พ้นจากการเลี้ยงชีวิตโดยยากเห็นปานนี้เถิด ซึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้าก็อนุโมทนาให้ความปรารถนานั้นสำเร็จ อันนถาระก็เอาผ้าสาฎกของตนปูลาดที่พื้นและอาราธนาให้พระปัจเจกพุทธเจ้านั่งกระทำกัตตกิจ เมื่อเสร็จกัตตกิจแล้วอันนถาระก็ถวายน้ำล้างบาตร พระปัจเจกพุทธเจ้าก็กล่าวกัตตานุโมทนา แล้วดำเนินจากไป

เทวดาที่สถิตอยู่ที่ฉัตรของสุมนเศรษฐีกล่าวว่าคำสาธุการอนุโมทนาอันนถาระ ๓ ครั้งว่า ท่านที่อันนถาระได้ถวายแก่พระอุปัฏฐากุศลปัจเจกพุทธเจ้านี้ เป็นทานอุดมอย่างยิ่ง

เมื่อท่านสุมนเศรษฐีได้ฟังเสียงสาธุการของเทวดา ก็ถามเทวดาว่า ท่านเองให้ทานอยู่มานานแล้วเทวดาไม่เห็นหรือ เทวดาก็กล่าวตอบว่า ที่เทวดาให้สาธุการนั้น เพราะเลื่อมใสในบิณฑบาตทานของอันนถาระที่ถวายแก่พระอุปัฏฐากุศลปัจเจกพุทธเจ้า

ท่านสุมนเศรษฐีอัศจรรย์ใจที่ท่านได้ให้ทานตลอดมานานแล้ว เทวดาก็ไม่ได้ให้สาธุการ แต่อันนถาระถวายบิณฑบาตทานครั้งเดียวเท่านั้นเทวดาก็ให้สาธุการ เพราะอันนถาระได้ปฏิบัติาก คือ ผู้รับที่สมควร

ท่านเศรษฐีคิดจะให้ทรัพย์แก่อันนถาระ เพื่อให้บิณฑบาตทานนั้นเป็นของท่านเอง

ข้อนี้ไม่เหมือนกับคณเศรษฐี ซึ่งได้ให้กหาปณะแก่กัตตมตติกบวช เพื่อมีส่วนแห่งทานนั้น แต่สำหรับท่านสุมนเศรษฐีคิดจะให้ทรัพย์แก่อันนถาระ เพื่อให้บิณฑบาตทานนั้นเป็นของท่านเอง

ท่านเรียกอันนถาระมาสอบถาม และบอกอันนถาระว่า ท่านจงรับกหาปณะ และจงให้บิณฑบาตทานนั้นแก่เราเถิด แต่อันนถาระก็ไม่ให้ เศรษฐีก็ทวีเงินขึ้นไปจนถึงพันกหาปณะ อันนถาระก็ยังยืนคำว่า ไม่ให้

ในที่สุดท่านเศรษฐีก็พูดว่า เมื่อท่านไม่ยอมให้บิณฑบาตทานของท่านไซ้ ท่านจงถือเอาทรัพย์พันกหาปณะนี้ และจงให้ส่วนบุญแก่เราบ้าง

อันนภาระก็ตอบว่า การให้ส่วนบุญนั้นควรหรือไม่ควรอย่างไรก็ไม่ทราบ จะต้องไปถามพระอุปัฏฐากุญแจพุทธเจ้าท่านดูก่อน เมื่อเห็นว่าควรให้ก็จะให้ เมื่อไม่เห็นควรว่าจะให้ก็ไม่ให้

ว่าแล้วอันนภาระก็ติดตามพระอุปัฏฐากุญแจไป เมื่อทันพระอุปัฏฐากุญแจ ก็ได้กราบเรียนถามว่า

ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า บัดนี้ท่านสุมนเศรษฐีจะให้ทรัพย์ข้าพเจ้า ๑,๐๐๐ กหาปณะ แล้วจะถือเอาซึ่งส่วนบุญในภินทบาตที่ข้าพเจ้าได้ถวายแก่พระผู้เป็นเจ้านั้น ข้าพเจ้าจะให้หรือไม่ได้ด้วยประการใด

พระอุปัฏฐากุญแจได้ตอบด้วยอุปมาว่า ตะเกียงที่จุดไว้ในบ้านแห่งหนึ่ง ชาวบ้านเอาตะเกียงของตนใส่น้ำมัน แล้วจุดไฟจากตะเกียงในบ้านนั้น แล้วพากันถือตะเกียงของตนกลับไป แสงไฟของตะเกียงดวงแรกยังมีอยู่หรือ หรือจะหมดไปเสียเป็นประการใด

อันนภาระกล่าวตอบว่า แสงสว่างนั้นจะรุ่งเรืองมากขึ้นเพราะเพิ่มแสงตะเกียงขึ้นอีกหลายดวง

พระอุปัฏฐากุญแจกล่าวว่า อันนี้แลมีอุปมาอันใด ส่วนบุญในภินทบาตทานของตน แม้ข้าพเจ้าถวายหนึ่งหรือข้าพเจ้าถวายพันหนึ่งก็ดี เมื่อได้ให้ส่วนบุญในภินทบาตแก่ผู้อื่นมีประมาณเท่าใด บุญย่อมเพิ่มขึ้นมีประมาณเท่านั้น เมื่อท่านได้ให้ภินทบาตทานครั้งหนึ่งแล้ว และให้ส่วนบุญแก่สุมนเศรษฐีแล้ว ภินทบาตทานนั้นก็เพิ่มเป็นสอง ส่วนหนึ่งคงเป็นส่วนของท่านอย่างเดิม อีกส่วนหนึ่งเป็นของสุมนเศรษฐี อุปมาด้วยตะเกียงที่จุดสว่างอยู่อันหนึ่ง และมีผู้มาจุดต่อ ๆ ออกไปจากตะเกียงดวงเดิม

เมื่ออันนภาระได้ฟังแล้วก็ถวายอภิวาทพระอุปัฏฐากุญแจ แล้วกลับไปยังสำนักของท่านมหาเศรษฐี และกล่าววาทาให้ส่วนบุญ

ท่านเศรษฐีก็ตอบว่า มิฉะนั้น ท่านจงรับทรัพย์พันกหาปณะนี้เถิด

อันนภาระกล่าวว่า ข้าพเจ้าหาขายภินทบาตทานของข้าพเจ้าไม่ ข้าพเจ้าให้ส่วนบุญแก่ท่านด้วยศรัทธา

เศรษฐีกล่าวว่า ท่านให้ส่วนบุญแก่เราด้วยศรัทธาก็ตามเถอะ แต่ที่เราให้ทรัพย์แก่ท่านพันกหาปณะนี้ เราบูชาคุณของท่านต่างหาก ท่านจงรับเอาเถิด

คือ คุณที่ได้ถวายบิณฑบาต และคุณที่ได้ให้ส่วนบุญ

เมื่อท่านเศรษฐีให้ทรัพย์เพื่อบูชาคุณ อันนถาจะจึงรับทรัพย์พันกหาปณะนั้น และท่านเศรษฐีก็กล่าวต่อไปว่า

ท่านได้ทรัพย์พันกหาปณะนี้ไปแล้ว ก็ไม่ต้องทำการทำงานอะไรอีก จงไปอยู่ในเรือนแทบประตูข้างถนน (คือ ตรงที่ที่ท่านเศรษฐีให้ท่านเป็นประจำ) เมื่อต้องการวัตถุสิ่งใดก็ถือเอาวัตถุสิ่งนั้น ๆ ตามชอบใจเถิด

ชื่อว่าบิณฑบาตทาน อันบุคคลได้ถวายแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าผู้ออกจากนิโรธสมาบัตินั้น ย่อมให้ผลเป็นทิฏฐิธัมมเวทนียะ คือ ให้ผลในชาตินั้นอย่างช้าไม่เกิน ๗ วัน

ในวันนั้นเอง ท่านสุมนเศรษฐีได้พาอันนถาบุรุษไปยังพระราชวังด้วย พระราชาไม่ได้ทอดพระเนตรแลดูท่านสุมนเศรษฐีเลย ทอดพระเนตรดูแต่อันนถาบุรุษคนเดียว ทั้งนี้เป็นเพราะบุญของอันนถาบุรุษเป็นเหตุอันจะนำมาซึ่งผลนั่นเอง

ท่านเศรษฐีกราบทูลถามพระราชาว่า เหตุใดจึงได้ทรงทอดพระเนตรแลดูบุรุษผู้นี้ยิ่งนัก

พระราชาตรัสว่า ที่แลดูบุรุษนี้ยิ่งนัก ก็เพราะในวันอื่น ๆ ไม่เคยเห็นเลย

ท่านเศรษฐีก็กราบทูลว่า บุรุษนี้สมควรแล้วที่พระองค์จะพึงทอดพระเนตร

และเมื่อพระราชาตรัสถามว่า เขามีคุณประการใดที่สมควรที่พระองค์จะทรงแลดู ท่านเศรษฐีก็ได้ทูลเรื่องที่อันนถาบุรุษได้ถวายบิณฑบาตแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าให้พระราชาทรงทราบ

พระราชาตรัสว่า บุรุษนี้ควรจะได้ทรัพย์จากมือเราบ้าง เพราะเหตุว่าได้จากมือของท่านแล้ว ถึงเราก็จะกระทำสักการบูชาแก่บุรุษผู้นี้บ้าง

พระราชาทรงบัญชาให้ราชบุรุษจัดสร้างบ้านให้อันนถา เมื่อพวกราชบุรุษขุดทางพื้นที่ที่จะสร้างบ้าน ก็เห็นชุมทรัพย์เป็นอันมากในที่ที่จอบและเสียมขุดลงไป พวกราชบุรุษจึงได้พากันมากราบทูลพระราชา พระราชาก็รับสั่งให้ขุดทรัพย์นั้นขึ้นมา

แต่พอพวกราชบุรุษทั้งหลายไปขุดตามกระแสพระบรมราชโองการ ขุมทรัพย์ทั้งหมดนั้นก็หลุดจมลงไป ราชบุรุษทั้งหลายก็กลับมากกราบทูลพระราชาอีก พระราชาก็ตรัสให้ราชบุรุษขุดตามคำสั่งของอन्नการะ เมื่อพวกราชบุรุษขุดตามคำของอन्नการะ ขุมทรัพย์ทั้งหมดนั้นก็ผุดขึ้นมาในที่ที่พวกราชบุรุษขุดด้วยจอบราวกับดอกเห็ดศีระขุณ्ड อันตมฉะนั้น

พวกราชบุรุษเหล่านั้น ก็เอาทรัพย์นั้นมากองหน้าพระที่นั่ง พระราชาตรัสให้พวกอำมาตย์ราชเสวก เข้าราชการน้อยใหญ่มาประชุมพร้อมกันแล้วตรัสถามว่า ในพระนครนี้ ทรัพย์ของใครจะมีมากเท่านี้บ้าง

อำมาตย์ทั้งหลายกราบทูลว่า ทรัพย์ของผู้หนึ่งผู้ใดจะมีมากเท่านี้หาไม่ได้

พระราชาตรัสว่า ถ้าเช่นนั้น อन्नการะบุรุษนี้จึงมีตำแหน่งเศรษฐี ชื่อว่ามหาเศรษฐีในพระนครนี้เกิด

อन्नการะบุรุษได้รับพระราชทานฉัตรสำหรับตำแหน่งเศรษฐีในวันนั้นเอง

และในชาติสุดท้ายนี้ ท่านได้เกิดเป็นโอรสของพระเจ้าอมิตตทศกยราช ผู้เป็นพระเจ้าอาของพระผู้มีพระภาคในกรุงกบิลพัสดุ์

แต่ในชาติหนึ่งท่านได้เกิดเป็นคนหาบหน้ำ ซึ่งต้องเลี้ยงชีวิตด้วยความยากลำบาก แสดงให้เห็นกรรมในสังสารวัฏฏ์ว่ามีมากมายเหลือเกิน แม้ก่อนที่ท่านจะเป็นคนหาบหน้ำ ท่านได้ทำกุศลและได้เกิดในสวรรค์เป็นเวลานาน แต่หลังจากนั้นก็ยังมีกรรมที่ให้ผลทำให้ท่านต้องเกิดเป็นคนที่ยากลำบาก ต้องเป็นผู้ที่อาศัยสุมนเศรษฐีเลี้ยงชีวิต

๑๔๘๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๒๘

ถ. แสดงว่าอันนการบุรุษเป็นคนมีปัญญาแน่ ๆ เพราะว่าท่านให้ทานถวายอาหารบิณฑบาตแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว เศรษฐีขอซื้อ ไม่ยอมขาย เพราะถ้าท่านขาย ท่านก็ต้องเป็นคนมีโลภะ เศรษฐีมีโลภะแน่ ๆ คือ อยากได้บุญจากอันนการะ จะเอาเป็นของตัวเอง เพราะฉะนั้น อันนการะต้องเป็นคนมีปัญญาว่า บุญนี้ขายกันไม่ได้ เมื่อเศรษฐีขอส่วนบุญด้วย ขอมีส่วนร่วม ขออนุโมทนาส่วนบุญด้วย อันนการะไม่ได้ตอบว่าจะให้หรือไม่ให้ ต้องไปถามพระปัจเจกพุทธเจ้าก่อน พระปัจเจกพุทธเจ้าอุบมาให้ฟัง เหมือนอย่างที่ท่านอาจารย์เล่าว่า การให้ส่วนบุญนั้นไม่หมด เหมือนกับมีตะเกียงหลาย ๆ ดวง จุดจากคนที่เป็นต้นตะเกียง จุดไปเท่าไร ๆ ก็สว่างไสวไปเท่านั้น แสดงว่า อันนการะต้องเป็นคนมีปัญญาอย่างแน่นอน

สุ. ถ้าพิจารณาเรื่องนี้แต่ละบุคคล จะเห็นได้ว่า ท่านเศรษฐีท่านต้องการส่วนบุญ ที่ว่าท่านขอซื้อ คือ ให้ทรัพย์กับอันนการะและขอให้บิณฑบาตนั้นเป็นของท่าน จิตนี้วิจิตรจริง ๆ เพราะฉะนั้น คิดถึงใจของคนหนึ่งซึ่งเห็นอีกคนหนึ่งทำกุศลและเทวดาอนุโมทนา แสดงว่าต้องเป็นกุศลพิเศษจริง ๆ ซึ่งท่านเองไม่มีโอกาสจะได้กระทำ เพราะฉะนั้น จึงอยากได้

การที่ศึกษาหรือฟังอดีตชาติของพระภิกษุทั้งหลาย เพื่อจะได้เทียบเคียงแม้กุศลจิตของท่านเอง อย่าได้เป็นผู้ที่อยากได้กุศล แต่ควรเห็นอานิสงส์ของกุศลว่า เพราะอกุศลมีมาก เพราะฉะนั้น ควรที่จะเจริญกุศล กุศลอะไรก็ได้ ถ้าคนอื่นทำกุศลเราอนุโมทนาก็ได้ ไม่จำเป็นต้องไปซื้อกุศลนั้นมาเป็นของเรา ในขณะที่เกิดปีติอนุโมทนาด้วย นั่นก็เป็นกุศลแล้ว

เพราะฉะนั้น ในชีวิตของแต่ละคน จะทำกุศลอย่างไรได้ทั้งนั้น จะเพียงถวายอาหารบิณฑบาตก็เป็นกุศลมาก ถ้าขณะนั้นมีเจตนาที่ผ่องใสทั้ง ๓ กาล คือ ก่อน

ที่จะให้ กำลังให้ และหลังจากที่ให้แล้วก็ไม่เสียดาย หรือว่าไม่ได้เกิดกุศลอื่น ๆ เกิดแทรกคั่น

สำหรับผู้ที่จะทำบุญกุศล ไม่ใช่แต่เฉพาะมนุษย์เท่านั้น แม้เทวดาก็ใครที่จะกระทำกุศลด้วย ซึ่งใน **ขุททกนิกาย อุทาน มหากัสสปสูตร ข้อ ๗๙** มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้นแล ท่านพระมหากัสสปนั่งเข้าสมาธิอยู่ โดยบัลลังก์เดียว ที่ถ้าปีผลิคูหาสิ้น ๗ วัน ครั้นพลวง ๗ วันนั้นไป ท่านพระมหากัสสปก็ออกจากสมาตินั้น เมื่อท่านพระมหากัสสปออกจากสมาตินั้นแล้ว ได้มีความคิดว่า ถ้ากระไรเราพึงเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครราชคฤห์เถิด

ก็สมัยนั้น เทวดาประมาณ ๕๐๐ ถึงความขวนขวาย เพื่อจะให้น่าพระมหากัสสปได้บิณฑบาต ครั้นนั้นเป็นเวลาเช้า ท่านพระมหากัสสปห้ามเทวดาประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้น แล้วนุ่งห่มผ้าอันตราสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครราชคฤห์ ฯ

ก็สมัยนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพ ทรงพระประสงค์จะถวายบิณฑบาตแก่ท่านพระมหากัสสป จึงทรงนิรมิตเพศเป็นนายช่างหูกทอหูกอยู่ นางอสุรกายญานา ชื่อว่าสุชาดา กรอด้ายหลอดอยู่

ครั้งนั้นแล ท่านพระมหากัสสปเที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครราชคฤห์ ตามลำดับตรอก เข้าไปถึงนิเวศน์ของท้าวสักกะจอมเทพ ท้าวสักกะจอมเทพได้ทรงเห็นท่านพระมหากัสสปมาแต่ไกล ครั้นแล้วเสด็จออกจากเรือนทรงต้อนรับ ทรงรับบาตรจากมือ เสด็จเข้าไปสู่เรือน ทรงคดข้าวออกจากหม้อใส่เต็มบาตร แล้วทรงถวายแด่ท่านพระมหากัสสป บิณฑบาตนั้นมีสุปะและพยัญชนะ (คือ กับข้าว) เป็นอันมาก

ครั้งนั้นแล ท่านพระมหากัสสปคิดว่า ผู้นี้เป็นใครหนอมือทิทานุภาพเห็นปานนี้ ครั้งนั้นแล ท่านพระมหากัสสปมีความคิดว่า ท้าวสักกะจอมเทพหรือหนอแล ท่านพระมหากัสสปทราบดังนี้แล้ว ได้กล่าวกะท้าวสักกะจอมเทพว่า

ดูกร ท้าวโกสีย์ มหาบพิตรทำกรรมนี้แล้วแล มหาบพิตรอย่าได้ทำกรรมเห็นปานนี้แม้อีก

ท้าวสักกะจอมเทพตรัสว่า ข้าแต่ท่านพระมหากัสสปผู้เจริญ แม้ข้าพเจ้าก็ต้องการบุญ แม้ข้าพเจ้าก็พึงทำบุญ

ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพทรงอภิวัตท่านพระมหากัสสป ทรงทำประทักษิณแล้วเหาะขึ้นสู่อากาศ เปล่งอุทาน ๓ ครั้งในอากาศว่า

โอ ท่านเป็นท่านอย่างยิ่ง เราตั้งไว้ดีแล้วในพระมหากัสสป

พระผู้มีพระภาคได้ทรงสดับอุทานของท้าวสักกะจอมเทพด้วยทิพยโสตธาตุ อันบริสุทธิล่งใสของมนุษย์ ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทราบเนื้อความนี้แล้ว ได้ทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ย่อมรักใคร่ต่อภิกษุผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ผู้เลี้ยงตน มิใช่เลี้ยงคนอื่น ผู้คงที่ สงบแล้ว มีสติทุกเมื่อ ฯ

ถ. ท่านพระมหากัสสปะออกจากนิโรธสมาบัติ ขณะที่ท่านเที่ยวบิณฑบาต ท่านคงไม่ได้เข้ามาน หรือฉานจิตคงจะไม่เกิด เพราะถ้าเกิด หรืออภิญญาเกิด ท่านต้องรู้ว่าพระอินทร์แปลงมาแน่ ๆ ตอนหลังท่านรู้เนื่องจากท่านได้กลิ่นอาหารนั้น เป็นทิพย์ โดยนัยนี้แสดงว่า พระอรหันต์ก็ไม่ใช่ว่าจะมีหูทิพย์ ตาทิพย์ หรือมีเจตปริยญาณอยู่ตลอดเวลา ทั้ง ๆ ที่ท่านก็ได้ญาณเหล่านั้นแล้ว ใช่ไหม

สุ. แม้พระผู้มีพระภาคเอง ก็ไม่ได้ทรงเข้าสมาบัติอยู่ตลอดเวลา ต้องมีเหตุกจิต หรือกามาวจรจิตตามควร คือ มีจักขุวิญญาณทำกิจเห็น มีโสตวิญญาณ มีชานาวิญญาณ มีชีวหาวิญญาณ มีกายวิญญาณตามปกติ เพียงแต่ไม่มีกิเลสใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะว่าดับหมดแล้ว

ถ. ขณะที่ท่านพระมหากัสสปะไปบิณฑบาต ท่านก็เชื่ออย่างสนิทใจว่าเป็นคนเห็นใจแน่ ๆ สองผัวเมียทุกข์ยากแน่ ๆ ท่านจึงไปโปรด

สุ. ความกรุณาของพระอรหันต์ โดยท่านรู้ว่า ผู้ใดก็ตามที่ถวายอาหารบิณฑบาตแล้วย่อมจะได้รับผล ถ้าผู้นั้นมีศรัทธา ทำให้ท่านคิดที่จะสงเคราะห์คนเห็นใจ มากกว่าที่จะสงเคราะห์เทวดา หรือผู้ที่มีทรัพย์สมบัติสมบูรณ์แล้ว

แม้แต่ทุกท่านเองในที่นี้ก็คงเหมือนกัน คือ ถ้าเห็นผู้ที่ยากไร้เข็ญใจ ท่านก็คงคิดที่จะสงเคราะห์ ถ้าจะทำให้บุคคลผู้นั้นพ้นจากความทุกข์ยากได้

แต่อย่างพระอินทร์เป็นถึงจอมเทพ และเป็นพระโสดาบันด้วย สบายมาก ๆ ไม่ต้องไปสู่อบายภูมิแน่นอน เพราะฉะนั้น ก็มีกุศลหลายอย่างที่พระอินทร์จะกระทำได้ เช่น อนุโมทนาในกุศลของคนอื่น แม้แต่การให้ บางท่านอาจจะไม่จำเป็นต้องให้เอง แต่อาจจะหาวัตถุเพื่อให้บุคคลอื่นได้กระทำทาน เพื่อเขาจะได้ผลของกุศลนั้นก็ได้ เป็นความเมตตาที่ต้องการจะอนุเคราะห์บุคคลอื่น ฉนใด ท่านพระมหากัสสปะหรือบรรดาผู้ที่เข้านิโรธสมบัติ เมื่อท่านออกจากนิโรธสมบัติแล้ว ท่านก็จะพิจารณาว่า ควรที่จะไปสงเคราะห์คนเข็ญใจคนใด มากกว่าที่จะไปสงเคราะห์เทวดาหรือว่าพระอินทร์

ถ. กรณีพระอินทร์แปลงร่าง จะถือว่าท่านมาหลอกลวงได้หรือเปล่า

สุ. ท่านได้กล่าวกับท่านพระมหากัสสปะว่า แม้ท่านเองก็ต้องการกุศลไซ้ใหม่

ถ. ท่านเองก็เป็นคนจน อย่างนั้นไซ้ใหม่

สุ. แม้ท่านเองก็เป็นผู้ที่จะกระทำกุศลด้วย

ถ. หลังจากที่ท่านได้ถวายอาหารบิณฑบาตแด่พระมหากัสสปะแล้ว ท่านได้รับผลในปัจจุบันเพิ่มขึ้นอย่างไรหรือเปล่า

สุ. ถ้าไม่ใช่มนุษย์จะไม่เห็นอย่างนั้น เพราะทรัพย์สมบัติของเทวดาก็มีมากอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น ส่วนใหญ่ของนิโรธสมบัติจะสงเคราะห์บุคคลเข็ญใจ ซึ่งภูมิมนุษย์เป็นภูมิที่ยากไร้ มีความลำบากมาก แต่พระอินทร์เองที่ทำอย่างนั้น ก็กล่าวกับท่านพระมหากัสสปะว่า แม้ข้าพเจ้าก็พึงทำบุญ

ถ. กรณีที่บุคคลหนึ่งทำกุศลแล้วอุทิศกุศลให้อีกบุคคลหนึ่งอนุโมทนา กับกรณีที่บุคคลหนึ่งทำกุศล และอีกบุคคลหนึ่งรู้จักอนุโมทนา ผลของ ๒ กรณีนี้จะต่างกันหรือไม่

ส. สำหรับคนที่อนุโมทนาเอง ก็ได้อนุโมทนามัย คือ บุญที่สำเร็จเพราะอนุโมทนา และสำหรับบุคคลที่บอกคนอื่น แม่กุศลให้คนอื่นได้อนุโมทนาด้วย คนนั้นก็ได้กุศลนอกจากทานมัยแล้ว ก็ได้ปัตติทานมัยด้วย

ถ. ได้เพิ่ม แต่สำหรับผู้อนุโมทนา ผลของกุศลก็ไม่ต่างกัน ใช่ไหม

ส. ไม่ต่าง

ถ. เขาจะอุทิศให้เรา หรือไม่อุทิศให้เรา เมื่อเรารู้และอนุโมทนา ก็ได้กุศลเท่ากัน

ส. ใช่

ถ. ขอบคุณ

ส. ถ้าอันนการบุรุษไม่แบ่งส่วนบุญให้ สุมณเศรษฐีอนุโมทนาเองก็ได้

ถ. เปเรตที่เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ในเมื่อเขาก็รู้ว่า การอนุโมทนาจึงทำให้เกิดผล

ส. แต่เขาไม่อนุโมทนา

ถ. เขาต้องคอย

ส. จนกว่าจะอุทิศให้เขา

ถ. ส่วนใหญ่เปเรตทำไมต้องรอ เทวดาเขาเห็น เขาก็อนุโมทนา

ส. เขาไม่อนุโมทนา จะบอกเขาว่า ต้องอนุโมทนา ได้ไหม

ถ. แสดงว่า เปเรตต้องรอให้เราอุทิศให้ก่อน

ส. แม้ยังไม่ใช่เปเรตในชาตินี้ ถ้าใครทำบุญกุศล ไม่อนุโมทนา มีไหม

ถ. มี

ส. มี นี่ยังไม่ได้เป็นเปเรต คนอื่นทำบุญกุศลแล้ว ไม่อนุโมทนาจึงได้ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เป็นเปเรต แต่ถ้าเขาเจาะจงอุทิศให้ จะเกิดความรู้สึกว่า ญาติของเราได้กระทำความกุศลและอุทิศให้ เราเองก็ไม่ใช่ว่าจะอนุโมทนาทุกครั้งไป ใช่ไหม ถ้าเป็นผู้ที่ละเอียดจริง ๆ จะสังเกตจิตใจของตนเองได้

ถ. การอนุโมทนา จะต้องอนุโมทนาในขณะนั้นเลยไหม ยกตัวอย่างเช่น เห็นเขาทำบุญ ขณะนั้นเราสติยังไม่มี กุศลจิตยังไม่เกิด ยังเฉย ๆ อยู่ กลับไปบ้าน แล้วหรือรุ่งขึ้นอีกวัน ก็คิดว่า เราน่าจะอนุโมทนากับเขา...

สุ. ทำไม น่าจะ อนุโมทนาเลยไม่ได้หรือ ต้องไปคิดก่อน จึงจะคิดว่า น่าจะอนุโมทนา

ถ. ไม่ใช่เอาไปคิด แต่เพราะยังไม่ได้เหตุได้ปัจจัยที่จะอนุโมทนา อีกระยะหนึ่งจึงได้เหตุได้ปัจจัยแล้วจึงอนุโมทนา นี่ต่างกันไหม

สุ. เรื่องของกุศลจิต คือ ขณะใดมีปัจจัยเกิดขึ้นเป็นกุศล กุศลนั้นจะเป็นประการหนึ่งประการใดในบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ คือ จะเป็นทานก็ได้ หรือจะเป็นปัตติทาน การอุทิศส่วนกุศลที่ได้ทำแล้วให้บุคคลอื่นอนุโมทนาก็ได้ หรือจะเป็นอนุโมทนามัย คือ รู้สึกยินดีด้วยกับกุศลกรรมของบุคคลอื่นก็ได้ และไม่ใช่จำกัดเจาะจงว่า จะต้องเวลานั้นเวลานี้ แล้วแต่ว่ากุศลจิตเกิดขึ้นขณะใด ก็จะเป็นไปในบุญกิริยาวัตถุหนึ่งใน ๑๐ ประการนี้

ถ. อาจารย์พูดถึงเรื่องอนุโมทนาขึ้นมา ก็เกิดเป็นเราว่า เมื่อก็ลืมอนุโมทนา

สุ. มีลืม ใช่ไหม

ถ. คือ ไม่ได้เหตุไม่ได้ปัจจัย

สุ. ไม่เกิด ก็ไม่เกิด จะเกิดตอนนี้ หรือจะเกิดตอนไหนก็ได้ คตินี้อาจจะเกิดคิดว่า บุคคลนั้นทำดีก็ได้ ใช่ไหม อนุโมทนาด้วย เมื่อไรก็ได้

ถ. มาได้ตอนหลังนี้ เพราะว่าเพิ่งมาได้ปัจจัย

สุ. ดูเหมือนเป็นกฎเป็นเกณฑ์ว่า เวลาใครทำบุญกุศลแล้วก็ต้องอนุโมทนาเพื่อจะได้บุญกุศล แต่ควรจะรู้ว่า ถ้ากุศลเกิดขึ้นแล้ว กุศลนั้นเป็นกุศลอย่างหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ แล้วแต่ว่าจะเป็นในบุญข้อใด

ถ. บางคนชอบทำอะไรสักอย่างหนึ่งในลักษณะเรียกว่ากุศล แต่ทำแล้วไม่ปรารถนาจะเอาอะไร คือ ไม่อยากได้อะไร ไม่อยากเป็นอะไร ต้องการแต่ความสบายมาก ๆ ไม่ให้มีอะไรมาหมองในด้านจิตใจ

ส. นั่นไม่ใช่อยากหรือ

ถ. ไม่ใช่ไม่อยาก คือ กุศลก็ไม่ปรารถนา อยากสบาย ๆ

ส. แล้วความสบายใจนั้นจะเกิดขึ้นได้อย่างไร คิดดูว่า วันหนึ่ง ๆ ซึ่งแต่ละคนจะสบายใจนั้น ความสบายใจนั้นจะมีปัจจัยเกิดขึ้นได้อย่างไร เป็นเรื่องละเอียดอีกเรื่องหนึ่งที่จะต้องรู้ว่า ความสบายใจนั้นจะเกิดขึ้นได้อย่างไร เพราะบางทีอาจจะไม่ทราบ

ถ. ไม่ทราบ แต่ที่ทำนั้นไม่ต้องการอะไร กุศลก็ไม่ต้องการ

ส. ทำเพราะไม่ได้หวังผลของกุศล

ถ. เป็นอย่างไร ผมก็ไม่ทราบเหมือนกัน

ส. ก็เป็นกุศลที่ทำเพราะไม่หวังผลของกุศล

ถ. แล้วจะเป็นอย่างไร

ส. ก็เป็นกุศลที่ทำโดยไม่หวังผลของกุศล

ถ. ผู้ที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอรหันต์ และพระปัจเจกพุทธเจ้า หลังจากนิโรธสมาบัติ ผู้ที่จะไปโปรด ถึงแม้จะยากจนก็ตาม แสดงว่าต้องสั่งสมบุญบารมีมาแล้ว

ส. ใช่ คือ ต้องพิจารณาทั้งศรัทธาของบุคคลนั้น และกรรมที่เขาทำมาแล้วที่จะได้ผลอย่างนั้นด้วย เป็นปัจจัยเป็นโอกาสพร้อมที่จะให้ผลนั้นเกิดขึ้น

ถ. เพราะคนยากจนมีมากจริง ๆ ผู้ที่จะไปโปรดแสดงว่าต้องสั่งสมบุญบารมีมา

ส. และพิจารณาว่า ผู้นั้นเป็นผู้มีศรัทธาหรือไม่ด้วย ถ้าไม่มีศรัทธาต้องผ่านไปถึงบุคคลอื่นซึ่งเป็นผู้ที่มีศรัทธา

ถ. เรื่องเปรตที่ไปขอส่วนบุญจากพระเจ้าพิมพิสาร เปรตทำไม่อนุโมทนาบุญของพระเจ้าพิมพิสารไม่ได้ เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทำบุญแล้ว

ส. ไม่ใช่อนุโมทนาไม่ได้ แต่ไม่อนุโมทนา ทุกวัน ๆ ที่มีคนทำบุญกุศลอนุโมทนาทุกครั้งหรือเปล่า ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่เปรต

ถ. ศึกษาแล้ว ก็น้อมอนุโมทนามากขึ้น

ส. ทุกครั้งหรือเปล่า

ถ. ก็แล้วแต่

ส. ก็แล้วแต่ ชันได การที่เราจะเกิดไม่อนุโมทนาก็ยอมเป็นได้

ถ. ผมคิดว่า ผมไม่ได้ไปรอสวณบุญจากใครก็เลยไม่อนุโมทนา แต่เปรตเขาอยู่ในฐานะที่ลำบาก เขาถึงมารอสวณบุญจากพระเจ้าพิมพิสาร เพราะฉะนั้นผมคิดว่า น่าจะอนุโมทนาได้

ส. สำหรับเปรต ต้องมีผู้อุทิศส่วนกุศลให้ มิฉะนั้นจะไม่อนุโมทนา

ถ. ต้องอาศัยผู้ที่อุทิศให้เท่านั้น ใช่ไหม

ส. ต้องมีผู้อุทิศให้

การรู้ถึงจิตใจของบุคคลในภูมิอื่น รู้ยาก กำลังทนทุกข์ทรมานอย่างสาหัส และสำหรับผู้ที่เป็นเปรตนั้นจะมีโอกาสได้รับส่วนบุญเมื่อมีผู้กระทำบุญและอุทิศส่วนกุศลให้ ทำให้เป็นปัจจัยให้เกิดกุศลจิตอนุโมทนาได้ ถ้าเห็นคนอื่นเขาให้คนอื่น ทั้ง ๆ ที่เราเองก็กำลังลำบาก จะอนุโมทนาด้วยไหม

ถ. ทำไมเทวดาไม่ต้องให้บุคคลอื่นอุทิศให้

ส. มนุษย์ก็ไม่ต้อง

ถ. ทำไมเฉพาะต้องเป็นเปรตเท่านั้น

ส. ภพภูมิต่างกัน ความลำบาก ความทุกข์ยาก ความทรมาน และการที่จะเกิดกุศลจิตจริง ๆ จะเข้าไปในลักษณะที่ต่างกับมนุษย์ไหม เพราะเกิดในอบายภูมิ ผู้ที่เป็นมนุษย์ปฏิสนธิจิตเป็นมหาวิบากญาณสัมปยุตต์ คือ ประกอบด้วยปัญญา ก็มี ไม่ประกอบด้วยปัญญา ก็มี และคิดถึงผู้ที่ปฏิสนธิด้วยมหาวิบากที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาว่าเขาจะอนุโมทนาไหม ผู้ที่เป็นเปรต ไม่ได้ปฏิสนธิด้วยมหาวิบาก แต่ปฏิสนธิเป็นอเหตุกอกุศลวิบาก เพราะฉะนั้น จะมีสติปัญญาพอที่จะอนุโมทนาเหมือนอย่างผู้ที่เป็นมนุษย์ไหม

ถ. ก็คงเป็นเพราะอกุศลวิบาก จึงอนุโมทนาไม่ได้

๑๔๘๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๒๘

ส. เปรียบดูกับมนุษย์ผู้ที่เป็นติเหตุบุคคล ปฏิสนธิจิตประกอบด้วยปัญญา ก็ต่างกับผู้ที่ไม่ปฏิสนธิจิตไม่ประกอบด้วยปัญญาแล้ว ยิ่งปฏิสนธิจิตเป็นอกุศลวิบาก เกิดเป็นเปรต ก็ต้องยิ่งต่างไป เพียงแต่ว่าภูมิเปรตนั้น สามารถรู้ในกุศลที่บุคคลอื่น อุทิศให้ ถ้าเป็นสัตว์ดิรัจฉาน ปฏิสนธิจิตเป็นอกุศลวิบาก แต่ไม่สามารถรู้ในกุศลที่บุคคลอื่นอุทิศให้ ที่จะไปอุทิศส่วนกุศลให้สัตว์ดิรัจฉานก็เป็นไปไม่ได้ สำหรับเปรต ถึงแม้ว่าจะเป็นอกุศลวิบากที่ปฏิสนธิในอบายภูมิ ก็ยังสามารถอนุโมทนาในกุศลที่บุคคลอื่นอุทิศให้

แต่ประโยชน์ที่สุด คือ การพิจารณาจิตของตนเอง แม้ในกุศลแต่ละครั้งที่เกิด เพื่อขจัดอกุศลออกไป เพราะว่าอกุศลมีปัจจัยที่จะเกิดแทรกได้ไม่ขณะหนึ่งก็ขณะใด อาจจะทำก่อนกระทำกุศล หรือเมื่อทำกุศลแล้วอาจเกิดความสำคัญตน หรือความดีใจที่จะได้รับวิบากต่าง ๆ ที่ดี ก็ลืมอีกแล้วใช่ไหมว่า ขณะใดที่หลงลืมไม่เป็นไปในกุศล ขณะนั้นก็เป็อกุศลอยู่เรื่อย ๆ แต่ถ้าได้เข้าใจลักษณะของอกุศลเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะที่เกิดกับตนเอง ก็เป็นประโยชน์ที่จะรู้ว่า ขณะที่ทำกุศลนั้นสั้น และขณะที่เป็อกุศลนั้นจะติดตามมาอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่ไม่รู้ลักษณะของอกุศล

เรื่องของการติดในรสอาหารมีมาก ส่วนการเห็นโทษและพยายามคลายความติดในรส ก็สามารถรู้ได้ว่า ตั้งแต่เกิดมาจนถึงเดี๋ยวนี เริ่มเห็นโทษและพอกที่จะคลายบ้างไหม สักมื่อ สองมื่อ สักวันสองวัน ก็ยังดีกว่าที่จะติดอยู่มาก ๆ ทุกมื่อ ทุกวัน

การที่จะรู้ว่าเป็นผู้เริ่มละคลายความติดในรสลงบ้างไหม ข้อความใน **สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค รกสูตร** พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมมากด้วยความสุขโสมนัสในปัจจุบัน และย่อมเป็นอันภิกษุนั้นปรารถนาเหตุเพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน

คือ ภิกษุเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย ๑

คือ สติเกิด พิจารณาระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จะตัดความเดือดร้อนไปได้มากสำหรับผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย ๑

รู้ประมาณในโภชนะ ๑

ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่ ๑

ซึ่งในอรรถกถาอุปมาผู้ที่ไม่คุ้มครองทวารว่า

เหมือนกับคนขับรถเทียมม้าที่ไม่ได้ฝึกไปตามถนนขรุขระ ล้อย่อมแตก เพลา และกีบม้าย่อมย้อยยับ ไม่สามารถแล่นไปตามทางที่ต้องการได้ ฉะนั้น ผู้ที่ไม่คุ้มครองทวารในอินทรี ๒ ก็ฉนั้น ไม่สามารถยินดีในความสงบตามที่ต้องการได้

สำหรับการรู้ประมาณในโภชนะนั้น ข้อความในอรรถกถามีว่า

ในบทว่า รู้จักประมาณนั้น ประมาณ มี ๒ อย่าง คือ ประมาณในการรับ และประมาณในการบริโภค

ประมาณในการรับ คือ โดยสามารถของทายก ๑ โดยสามารถของไทยธรรม ๑ โดยกำลังของตน ๑

นี้สำหรับผู้ที่เป็นพระภิกษุซึ่งเป็นผู้รับ ก็เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ แสดงว่าเป็นผู้ที่คลายความติดในรส

และสำหรับในการบริโภค คือ เป็นผู้บริโภควิภิกษุที่มืออยู่แล้ว ซึ่งสำหรับคฤหัสถ์เองจะพิจารณาได้ว่า ขณะบริโภคอาหาร ถ้ามีโภชนะใดอยู่ในขณะที่จะบริโภคก็บริโภคได้ ย่อมแสดงว่า ละคลายการติดในรส แต่ถ้ามีโภชนะใดในขณะที่กำลังจะ

บริโภค และบริโภคไม่ได้ โภชนะชนิดนี้ไม่ได้แน่ ๆ ขณะนั้นทราบได้ว่า ยังเป็นผู้ไม่
ละคลายความติดในรส

สำหรับภิกษุที่รู้ประมาณในการรับ คือ

ถ้าไทยธรรมมีมาก ทายกประสงค์จะให้น้อย ก็ยอมรับแต่น้อย ถ้าไทยธรรม
มีน้อย ทายกประสงค์จะให้มาก ก็รับแต่น้อยด้วยอำนาจของไทยธรรม ทั้งไทยธรรมก็
มีมาก ทั้งทายกก็ประสงค์จะให้มาก ย่อมรู้กำลังของตน คือ รับโดยประมาณ

นี่จึงจะเป็นผู้รู้ประมาณในการรับ ซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้น

ภิกษุนั้นย่อมทำลาภที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น และทำลาภที่เกิดขึ้นแล้วให้มั่นคง
เพราะความเป็นผู้รู้จักประมาณในการรับ ดังสามเณรผู้มีอายุ ๗ ขวบในรัชสมัย
แห่งพระเจ้าติสสสมหาราชผู้ทรงธรรม

นี่เป็นอีกเรื่องหนึ่งในครั้งนั้น ซึ่งหลังจากที่พระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้ว แต่
ยังไม่ถึงสมัยนี้

สมัยนั้น ราชบุรุษทั้งหลายได้ขนงบน้ำอ้อยมา ๕๐๐ เล่มเกวียนถวายแด่
พระราชชา พระราชาทรงดำริว่า เครื่องบรรณาการน่าชอบใจ ไม่ถวายพระผู้เป็นเจ้า
ก่อน เราจักไม่กิน

มีพระราชชาหลายพระองค์ที่มีความคิดอย่างนี้ว่า ถ้าไม่ได้ถวายภัตตาหาร
ก่อนแล้ว จะไม่เสวย

พระองค์จึงส่งเกวียน ๒๕๐ เล่มไปยังมหาวิหาร และเมื่อพระองค์เสวย
พระกระยาหารเช้าแล้ว ก็เสด็จไปสู่มหาวิหาร เมื่อเขาตีกลองแล้ว ภิกษุ ๑๒,๐๐๐
รูปก็มาประชุมกัน

พระราชชาประทับยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง รับสั่งคนวัดให้ถวายทานแก่ภิกษุ
ให้เต็มบาตรทุกรูป ภิกษุรูปใดรับรับพอประมาณหรือไม่รับ ก็ให้บอกพระองค์

ครั้งนั้น มีพระมหาเถระรูปหนึ่งมาจากเจตียบรรพต (คือ ที่มหินทะเลในสมัยนี้
ที่ศรีลังกา) ประสงค์จะให้วัดนั้นพระมหาโพธิ์และพระมหาเจดีย์ ท่านได้ไปยังมหาวิหาร

เห็นพวกภิกษุถือบอ้อยที่มณฑปใหญ่ จึงกล่าวกะสามเณรผู้ที่ตามมาข้างหลังว่า
ต้องการบ้วนน้ำอ้อยบ้างไหม สามเณรตอบว่า กระผมไม่ต้องการ

แต่พระเถระกล่าวว่า พวกเราเดินทางมาลำบาก ต้องการอาหารเพียงผล
มะขวิดสักผลหนึ่ง (คือ ปริมาณไม่มาก) ก็พอ

สามเณรจึงนำภาชนะออกมา แล้วได้วางเรียงไว้ตามลำดับพรรษาของพระเถระ
คนวัดก็จะบรรจุให้เต็มบาตร แต่สามเณรก็แสดงอาการไม่รับอีก

คนวัดกล่าวว่า ในทานของราชสกุลกำหนดถวายเต็มภาชนะทั้งนั้น โปรดรับ
ภาชนะที่เต็มเถิด

สามเณรกล่าวว่า เป็นอย่างนั้น อุบาสก ธรรมดาพระราชาทั้งหลายมี
พระราชอัธยาศัยใหญ่ แต่ว่าพระอุปัชฌาย์ของพวกอาตมา ต้องการเพียงเท่านั้นแหละ

เมื่อพระราชาทรงทราบก็ทรงพระดำริว่า สามเณรนี้มีอายุ ๗ ขวบ แม้แต่ปาก
ของเธอก็ยังไม่สิ้นกลิ่นนํ้านม เธอยังไม่กล่าวว่า เราจะรับเอาเต็มหม้อหรือตุ่ม แล้ว
จักฉันทั้งในวันนี้ ทั้งในวันพรุ่งนี้ เราเลื่อมใสสามเณรจริง ๆ แล้วได้ตรัสให้ราชบุรุษ
นำเกวียนบรรทุกน้ำอ้อยมาถวายแก่สงฆ์อีก ๒๕๐ เล่ม

อยู่มาวันหนึ่งพระราชาทรงประสงค์จะเสวยเนื้อมกกระทาปิ้ง จึงทรงดำริว่า
ถ้าเราจะบอกคนอื่นว่า เราอยากกินเนื้อมกกระทาปิ้งไฟ คนทั้งหลายก็จักฆ่ามกกระทา
ในที่รอบ ๆ โยชนหนึ่ง

พระองค์เป็นผู้ที่มีศีล และไม่ทรงประสงค์ให้มีใครฆ่ามกกระทา

ก็พยายามอดกลั้นความอยากเสวยเนื้อมกกระทาปิ้งถึง ๓ ปี

แม้จะเกิดอยากขึ้นมาครั้งใด ก็ทรงอดกลั้นเสีย

ต่อมาพระราชนั้นเกิดเป็นน้ำหนวก ไม่อาจที่จะอดกลั้นความอยากเสวยเนื้อม
กกระทาปิ้งได้ ก็ได้ตรัสถามว่า มีอุบาสกผู้อุปัฏฐากเราที่เป็นคนรักษาศีลบ้างไหม

ราชบุรุษทูลว่า มีบุตรอำมาตย์คนหนึ่งชื่อติสสะ เป็นอุบาสกที่รักษาศีลไม่ขาด

พระราชาทรงประสงค์จะทดลองอุบาสกนั้น ก็รับสั่งให้เอาไก่ไปให้ติสสะ
ตัวหนึ่ง แล้วให้ติสสะปิ้งไก่มาถวายพระองค์

ติสสอุบาสกกกล่าวว่า ถ้าเป็นไก่อตาย เขาจะปึงถวายพระราชา แต่เมื่อเป็นไก่เป็น เขาไม่ทำปาณาติบาต

ราชบุรุษได้ไปทูลแด่พระราชา พระราชาส่งราชบุรุษกลับไปอีกครั้งหนึ่ง แล้วให้บอกติสสว่า ขึ้นชื่อว่าการปรนนิบัติพระราชาเป็นภาระหนัก ท่านอย่าทำอย่างนี้ คือที่ท่านสามารถจะสมทานได้อีก จงปึงไก่นั้นเถิด

ติสสได้กล่าวกับบุรุษนั้นว่า ธรรมดาว่า ในอัตภาพหนึ่งความตายมีครั้งเดียวแน่นอน เราจะไม่ทำปาณาติบาต

ราชบุรุษนั้นได้กลับไปกราบทูลพระราชาอีกครั้งหนึ่ง พระราชาก็ส่งราชบุรุษไปเป็นครั้งที่ ๓ แล้วรับสั่งให้เรียกอุบาสกมาตรัสถามด้วยพระองค์เอง

อุบาสกก็ถวายคำตอบแม่แก่พระราชาเหมือนอย่างนั้น

พระราชาตรัสให้ราชบุรุษทั้งหลายเอาติสสไปไว้ในช่องสำหรับฆ่าคน แล้วให้ตัดศีรษะ แต่ก็ได้ประทานสัญญาในที่ลับแก่ราชบุรุษเหล่านั้นว่า เมื่อขู่อุบาสกนี้และเอาศีรษะของเขาไว้ในช่องสำหรับฆ่าคนแล้ว ให้กลับมาบอกพระองค์

ราชบุรุษเหล่านั้นก็ให้อุบาสกนั้นนอนในช่องสำหรับฆ่าคน แล้วเอาไก่อวางไว้ในมือของเขา

อุบาสกนั้นเอาไก่อวางไว้ตรงหัวใจแล้วพูดว่า

ข้าให้ชีวิตของข้าแทนเจ้า ข้าจะคงชีวิตของเจ้าไว้ เจ้าจงปลดปล่อย ไปเถิด ดังนี้แล้วก็ปล่อยไก่อไป ไก่ก็ปรบปีก แล้วบินไปแอบอยู่ที่ต้นไทรน้อย สถานที่ที่อุบาสกให้อภัยแก่ไก่นั้น ชื่อว่ากุกกุฏคีรี

เมื่อพระราชาทรงทราบ ก็รับสั่งให้เรียกติสสมา แล้วตรัสว่า

เราทดลองเจ้าเพื่อประโยชน์นี้เอง เมื่อเราประสงค์จะกินเนื้อนกกระทาล่วงไปถึง ๓ ปี เจ้าจักอาจกระทำเนื้อให้บริสุทธิ์โดย ๓ ส่วน แล้วปรนนิบัติเราได้หรือไม่

ติสสทูลรับว่า ถ้าเป็นอย่างนั้น เขาย่อมทำได้

แล้วเขาก็ออกไปยืนที่ระหว่างประตู เห็นชายคนหนึ่งถือนกกระทา ๓ ตัวเข้าไป แต่เขารู้ เขาก็ขอซื้อนกกระทา ๓ ตัวนั้นด้วยทรัพย์ ๒ กหาปณะ เขาล้างนก ให้สะอาด แล้วอบด้วยผักชีเป็นต้น ปิ้งให้สุกดีที่ถ่านไฟ แล้วถวายแก่พระราชา

พระราชาอยากเสวยมาถึง ๓ ปี ประทับนั่งบนราชอาสน์ ตัดเนื้อมนกระทา หน้อยหนึ่งแล้วใส่ในพระโอษฐ์ ทนได้นั่นเอง เนื้อมนกระทาได้แผ่ซ่านตลอดประสาท เครื่องรับรสของพระราชา ทนได้นั่นเองพระราชาทรงระลึกถึงภิกษุสงฆ์ ทรงพระดำริว่า ราชาผู้เป็นเจ้าของแผ่นดินเช่นเรา ประสงค์จะกินเนื้อมนกระทา ยังไม่ได้กินถึง ๓ ปี ภิกษุสงฆ์ผู้ไม่ประมาท จักได้ฉันแต่ที่ไหน เมื่อทรงดำริอย่างนั้น ก็ทรงคายเนื้อชิ้นที่ ใส่เข้าไปในพระโอษฐ์ลงที่พื้น

ติสสะคุกเข่าเฝ้ากราบ

พระราชาตรัสว่า เราเห็นว่าท่านไม่มีความผิด ท่านจงเก็บเนื้อมนกระทาที่เหลือไว้ วันรุ่งขึ้น พระเถระผู้เป็นราชกุฎูปกะ (คือ พระเถระประจำราชสกุล) ได้เข้าไป บิณฑบาต ติสสะเห็นท่านก็รับบาตร ให้เข้าไปในพระราชวัง แต่มีภิกษุรูปหนึ่ง บวชเมื่อแก่ติดตามเข้าไปด้วย เหมือนปัจฉาสมณะของพระเถระ

ซึ่งพระเถระสำคัญผิดคิดว่า เป็นภิกษุที่พระราชารับสั่งให้เฝ้า และติสสะเอง ก็สำคัญผิดคิดว่า ภิกษุแก่รูปนั้นเป็นอุปัฏฐากของพระเถระ

เมื่อพวกเจ้าหน้าที่ให้พระภิกษุท่านนั่งแล้ว ก็ได้ถวายข้าวยาคุแก่ท่านทั้งสองนั้น เมื่อท่านดื่มข้าวยาคุแล้ว พระราชาได้น้อมนกระทาเข้าไปถวาย พระเถระประจำ ราชสกุลก็รับไว้ตัวหนึ่ง ภิกษุแก่รูปนั้นก็รับไว้ตัวหนึ่ง ยังเหลือตัวที่พระราชาตัดชิ้นเนื้อ ออกไปหน้อยหนึ่งตัวหนึ่ง

พระราชาทรงพระดำริว่า ยังมีส่วนน้อยอยู่ส่วนหนึ่ง การไม่บอกเล่าเสียก่อน แล้วเคี้ยวกิน ไม่สมควร ดังนี้ จึงได้บอกเล่าพระเถระ

พระเถระประจำสกุลก็หุดมือ (คือ ไม่รับ) แต่พระภิกษุแก่ยืนมือรับ พระราชาไม่ทรงพอพระทัย เวลาที่รับบาตรตามส่งพระเถระผู้เสริจกัตตกิจแล้ว ก็ได้ตรัสว่า ท่านผู้เจริญ การที่ท่านมาสู่เรือนตระกูล พาภิกษุแม้ผู้ศึกษาวัตรมาแล้ว จึงควร

ขณะนั้นพระเถระก็รู้ว่า ภิกษุแกะนั้นไม่ใช่ผู้ที่พระราชารับสั่งให้เฝ้า
ในวันรุ่งขึ้น พระเถระประจำราชสกุลนั้นก็พาสามเณรผู้ปฏิบัติจากเข้าไป
ในพระราชวัง

เมื่อท่านดื่มยาคุณแล้ว พระราชาก็ให้นมนกกระทาเข้าไปถวายพระเถระ
พระเถระรับส่วนหนึ่ง แต่สามเณรให้ตัดครึ่ง แล้วรับไว้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น
พระราชาก็ให้นมส่วนนั้นเข้าไปถวายพระเถระอีก แต่พระเถระก็ไม่รับ และสามเณรก็
ไม่รับ

พระราชาก็ประทับนั่ง ตัดให้เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยเสวย แล้วตรัสว่า เราอาศัยภิกษุ
ผู้ศึกษาวัตรมาแล้ว จึงได้กินนกกระทาหนึ่งส่วนครึ่ง

พอเสวยเนื้อมนกกกระทานั้นเท่านั้น น้ำหนวกก็ไหลออกจากพระกรรณทั้งสองข้าง
แต่นั้นพระองค์ก็บ้วนพระโอษฐ์แล้วเข้าไปหาสามเณร ตรัสว่า พระองค์เลื่อมใส
สามเณรจริง ๆ แล้วขอถวายภัตตาหารประจำทั้ง ๘ อย่างแก่สามเณร

สามเณรทูลว่า มหาบพิตร อาตมภาพจะถวายแด่พระอุปัชฌาย์

พระราชาก็ตรัสว่า โยมจะถวายภัตอีก ๘

สามเณรทูลอีกว่า อาตมภาพจะถวายภัตเหล่านั้นแด่พระเถระผู้ปฏิบัติ

พระราชาก็ตรัสว่า จะถวายอีก ๘

สามเณรทูลว่า อาตมภาพจะถวายแด่ภิกษุสงฆ์

พระราชาก็ตรัสว่า จะถวายอีก ๘

สามเณรจึงรับ

แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้ที่คลายความติดในรส ย่อมรับแต่พอประมาณ
ทั้งไทยธรรม คือ สิ่งที่ถูกถวายต้องการจะถวาย และทั้งกำลังของตนเองซึ่งสามารถ
จะบริโภคได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ภิกษุเมื่อรู้จักประมาณในการรับอย่างนี้ จึงทำลาภที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น
ทำลาภที่เกิดขึ้นแล้วให้มั่นคง ชื่อว่าประมาณในการรับ

ถ. ผมไม่เคยกินเนื้อมนกระทา เพิ่งจะทราบวันนี้ว่า มนกระทาเป็นยาสำหรับแก้ น้ำหนวกได้ จะเป็นจริงอย่างนั้นหรือเปล่าก็ไม่ทราบ แต่ตามเรื่องนี้ พระราชาเป็นน้ำหนวกมาตั้ง ๓ ปี เสวยเนื้อมนกระทาแล้ว ก็หายจากน้ำหนวก

สุ. คงจะเป็นยาไทยโบราณประเภทหนึ่ง

ถ. คงเป็นยาอย่างแน่นอน แต่ใครอย่าไปหามากินก็แล้วกัน ถ้าไม่เจอที่ตายแล้ว เรื่องพระที่ท่านแอบแฝงเข้าไปกับพระเถระนั้น แสดงว่าพระรูปนั้นไม่มีความสำคัญในสิกขาบทวินัย และเข้าไปโดยที่ทุกคนก็เห็นว่า พระราชาคงจะนิมนต์ไป ฝ่ายพระราชาก็เข้าใจว่า เป็นพระที่ติดตามพระเถระไป ต่างฝ่ายต่างเข้าใจผิด พระแกจึงได้ไปฉันเนื้อมนกระทากับพระเถระได้ จะเห็นได้ว่า พระที่ไม่มีความสำคัญในการฉันอาหาร จะทำให้ศรัทธาของเขาตกต่ำ ทำให้ชาวบ้านขาดความเลื่อมใสอย่างสามเณรที่ติดตามพระเถระเข้าไป ผมเข้าใจว่า คงจะไม่ใช้สามเณรปุณฺณ คงจะเป็นสามเณรที่ท่านได้บรรลุมรรคผลแล้วหรือเปล่า

๑๔๘๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๒๘

ส. ในอรรถกถาไม่ได้กล่าวไว้ แม้แต่ชื่อก็ไม่ได้กล่าวไว้

ถ. ถ้าท่านมีปฏิบัติที่น่าเลื่อมใสอย่างนี้ ท่านน่าจะบรรลุมรรคผล

ส. ยากที่จะรู้ได้ว่า พระภิกษุรูปใดเป็นพระอรหันต์ เพราะถ้าท่านประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติแล้ว เสมอเหมือนกับเป็นพระอรหันต์ทุกรูปทีเดียว

ถ. แต่ผู้ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ หมายความว่าเคร่งครัดในพระธรรมวินัย โอกาสที่ท่านจะบรรลุมรรคผลก็คงมีมากกว่า

ส. ต้องแล้วแต่การสะสมเหตุปัจจัย แต่อย่างน้อยที่สุดแสดงให้เห็นว่า ท่านละคลายความติดในรส

ถ. แสดงว่า ท่านต้องมีการสะสมมา เพราะว่าอยู่ ๆ จะมีการสะสมในชาตินั้นได้อย่างสมบูรณ์อย่างนี้ เห็นจะเป็นไปได้ยาก อย่างสามเณรจะต้องมีการสะสมมาหลาย ๆ ชาติ ท่านถึงได้ละการติดในรสอาหารได้ เพราะว่ารสอาหารจะได้ยากจริง ๆ บางทีเรารับประทานอาหารอร่อย ๆ ที่เขาทำมาให้ เราก็ขาดความสำรวมในการรับประทานอาหาร แทนที่จะเหลือไว้ให้คนที่เขาทำมาให้เราบ้าง เราก็กินเสียคนเดียว รู้สึกว่าจะเป็นคนเห็นแก่ตัว

ส. ต้องขออนุโมทนาที่พิจารณาสังเกตการบริโภคอาหารในวันหนึ่ง ๆ ว่า ควรที่จะละคลายในลักษณะใดบ้าง บางคนเป็นผู้ที่ติดในรสอาหารอย่างมาก ถ้ามีอาหารอร่อย เขาบอกว่า ขอเถอะ ขออย่างอื่นให้หมด นอกจากอาหารจานนั้น ให้ไม่ได้จริง ๆ แต่ถ้าเห็นโทษของอกุศลและรู้ว่า ชาตินี้ยังติดถึงอย่างนี้ ชาติหน้าจะเพิ่มความติดขึ้นอีกสักเท่าไร เพราะฉะนั้น ควรที่จะหัดให้บุคคลอื่นตั้งแต่ในชาตินี้ ยิ่งถ้าเป็นอาหารอร่อย ไม่ควรบริโภคเพียงคนเดียว คนอื่นควรมีส่วนได้บริโภคอาหารนั้นด้วย ถ้าเป็นผู้ที่มีเมตตาจิตและคิดจะละคลายความติดในรส และให้เห็นโทษของ

ความคิดว่า ถ้าติดมาก ๆ ก็ยอมสละเงินทองและสิ่งอื่น แต่สิ่งที่สละไม่ได้ คือ อาหาร
จานนั้น นี่มีจริง ๆ

ถ. พระราชาอยู่ตั้ง ๓ ปี จึงได้เสวยเนื่อนกกระทา ผมว่าท่านก็มีขันติ

ส. เป็นผู้ที่มีศรัทธามาก

ถ, ภัตตมติกะก็เหมือนกัน ต้องรอตั้ง ๓ ปี เป็นผมรอไม่ไหวหรอก
ถ้าอยากจะทานกล้วยเดี่ยวรังสิต วันนี้ไปไม่ได้ ไม่เกิน ๓ อาทิตย์ ต้องไปให้ได้ นี่รอตั้ง
๓ ปี ผมว่าท่านเก่ง

ส. ต่อไปอาจจะลอง รอไป รอไป เผื่อจะครบ ๓ ปี เป็นการฝึกหัดตน
เรื่องของสังสารวัฏยังมีอีกยาวนานมาก และการที่จะติดในสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็พร้อม
อยู่เสมอ ถ้าไม่ฝึกอบรมที่จะเป็นผู้สละ หรือผู้ละวางกิเลสบ้าง

สำหรับผู้หมดกิเลส ต้องต่างกับผู้ที่ยังมีกิเลสมากในทุกทาง แม้ในการบริโภค
และผู้หมดกิเลส ย่อมทำสิ่งที่ผู้ที่ยังมีกิเลสทำไม่ได้

ขอกล่าวถึง **ขุททกนิกาย เถรคาถา จัดตาศิขณินาต มหากัสสปเถรคาถา**
ข้อ ๓๙๘ ซึ่งมีข้อความว่า

ผู้มีปัญญาเห็นว่า ไม่ควรอยู่คลุกคลีด้วยหมู่ เพราะเป็นเหตุทำให้ฟุ้งซ่าน
ได้สมาธิโดยยาก การสงเคราะห์ชนต่าง ๆ เป็นความลำบาก ดังนี้ จึงไม่ชอบใจ
หมู่คณะ

คำของพระมหาเถระแต่ละรูปเป็นประโยชน์จริง ๆ ถ้าจะพิจารณาให้ลึกซึ้ง
แม้แต่คำธรรมคาถาที่อาจจะได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ ว่า ไม่ควรอยู่คลุกคลีด้วยหมู่ เพราะเป็น
เหตุทำให้ฟุ้งซ่าน

วันหนึ่งทุกคน ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนมาก ๆ ในวงการงาน หรือในวงศาคนาญาติ
หรือแม้ภายในบ้านที่มีบริวารมาก จะเห็นได้ว่า จิตใจต้องเป็นไปกับแต่ละเรื่องของ
แต่ละบุคคล ไม่จบสิ้น บางคนอาจจะไม่สบาย บางคนอาจจะสนุกสนานรื่นเริง
บางคนอาจจะต้องไปเยี่ยมเยียนมิตรสหายทำกิจธุระต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ท่าน
พระมหากัสสปะจึงกล่าวคาถาว่า

ผู้มีปัญญาเห็นว่า ไม่ควรอยู่คลุกคลีด้วยหมู่ เพราะเป็นเหตุทำให้ฟังท่าน ได้สมาธิโดยยาก การสงเคราะห์ชนต่าง ๆ เป็นความลำบาก ดังนี้ จึงไม่ชอบใจ หมู่คณะ

ถูกไหม การสงเคราะห์ชนต่าง ๆ เป็นความลำบาก แม้แต่การฟังธรรม หรือ การแสดงธรรม ผู้ฟังก็มีอัธยาศัยหลายอย่าง ฟังเรื่องนี้ คนนี้ชอบ คนนั้นไม่ชอบ คนนี้อยากให้พูดเรื่องนั้นมาก ๆ พูดเรื่องนี้หน่อย ๆ หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพระไตรปิฎก ก็คิดว่าส่วนนั้นควรจะมากกว่าส่วนนี้ หรืออะไรต่าง ๆ

นี่เป็นอัธยาศัยจริง ๆ ซึ่งเป็นความลำบากจริง ๆ ในการสงเคราะห์ชนต่าง ๆ และบางท่านอาจจะวิพากษ์วิจารณ์ผู้แสดงธรรม แทนที่จะรับแต่ประโยชน์ คือ พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแล้ว และเมื่อผู้ใดกล่าวแสดงก็น้อมพิจารณา ในเหตุผลที่ได้ฟัง ก็ย่อมจะได้ประโยชน์จริง ๆ

เรื่องจิตใจของแต่ละคนที่วิจิตรต่าง ๆ อาจจะมีมากกว่าเพียงในเรื่องของการ ฟังธรรม การแสดงธรรม คือ เป็นไปในเรื่องของกุศลอื่น ๆ ที่สงเคราะห์ชนอื่น ๆ ในลักษณะต่าง ๆ ด้วย

นักปราชญ์ไม่ควรเกี่ยวข้องกับตระกูลทั้งหลาย เพราะเป็นเหตุทำให้ฟังท่าน ได้สมาธิโดยยาก ผู้ที่เกี่ยวข้องกับตระกูลนั้น ย่อมต้องชวนชวายในการเข้าไปสู่ตระกูล มักติดรสอาหาร ย่อมละทิ้งประโยชน์อันจะนำความสุขมาให้

คนที่มีมิตรสหายมาก จะอยู่เฉย ๆ หมดในวันหนึ่ง ๆ ก็ย่อมไปสู่ตระกูลของ มิตรสหาย ย่อมต้องชวนชวายในการเข้าไปสู่ตระกูล มีการนัดหมาย มีการพบปะ มีเรื่องที่จะต้องเกี่ยวข้องกัน อาจจะเป็นการพบปะสังสรรค์ รวมถึงการร่วมกันบริโภค อาหารด้วย ซึ่งก็มักติดในรสอาหาร เป็นเรื่องธรรมดาของผู้ที่มีมิตรสหายมาก มี อาหารบริโภคมาก ส่งกันไปส่งกันมา ก็เป็นเรื่องของการติดในรสอาหาร ซึ่ง ย่อมละทิ้งประโยชน์อันจะนำความสุขมาให้

นักปราชญ์ได้กล่าวการกราบไหว้และการบูชาในตระกูลทั้งหลายว่า เป็น เปือกตมและเป็นลูกศรที่ละเอียด ถอนได้ยาก บุรุษผู้เลวทรามย่อมละสักการะได้ ยากยิ่ง

แสดงให้เห็นถึงความเห็นที่ต่างกัน ผู้ที่มีปัญญาไม่ติดในสักการะ แต่ผู้ไม่มี ปัญญาชวนชวายเป็นเพียงที่ได้สักการะ ปรรณนาที่จะได้การไหว้ การบูชาของคนอื่น โดยไม่รู้ว่า จะนำความทุกข์มาให้ ตั้งแต่เริ่มที่จะต้องทำสิ่งที่คนอื่นจะได้กราบไหว้บูชา ไซ้ใหม่ ซึ่งเป็นความยากลำบากทั้งนั้น เพราะฉะนั้น จึงแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีปัญญา จะไม่ติดแม้ในการกราบไหว้ การบูชาของคนอื่น

เราลงจากเสนาสนะแล้วก็เข้าไปบิณฑบาตยังนคร เราได้เข้าไปหาบุรุษโรคเรื้อน ผู้กำลังบริโภคอาหารด้วยความอ่อนน้อม บุรุษโรคเรื้อนนั่นได้น้อมเข้าซึ่งคำข้าวด้วยมือ โรคเรื้อน เมื่อเขาใส่คำข้าวลง นิ้วมือของเขาก็ขาดตกลงในบาตรของเรานี้ เราอาศัย ขาขาเรือนฉันข้าวฉันอยู่ ในเวลาที่กำลังฉันและฉันเสร็จแล้ว เรามิได้มีความ เกลียดชังเลย

ภิกษุใดไม่ดูหมิ่นปัจจัยทั้งสี่ คือ อาหารบิณฑบาตที่จะพึงลุกขึ้นยืนรับ ๑ บังสุกุลจีวร ๑ เสนาสนะคือโคนไม้ ๑ ยาดองด้วยน้ำมูตรเน่า ๑ ภิกษุนั้นแล สามารถจะอยู่ในจตุรทิศได้

ในเวลาแก่ภิกษุบางพวกเมื่อขึ้นเขาย่อมลำบาก แต่พระมหากัสสปะผู้เป็น ทายาทของพระพุทธเจ้า เป็นผู้มั่งคั่งมีปัญญะแม้ในเวลาแก่ เป็นผู้แข็งแรงด้วยกำลัง แห่งฤทธิ์ ย่อมขึ้นไปได้ตามสบาย

พระมหากัสสปะผู้หมดอุปาทาน ละความหวาดกลัวภัยได้แล้ว กลับจาก บิณฑบาตแล้วขึ้นสู่ภูเขา เพ่งฌานอยู่

พระมหากัสสปะผู้หมดอุปาทาน เมื่อสัตว์ทั้งหลายถูกไฟไหม้อยู่ เป็นผู้ดับไฟ ได้แล้ว กลับจากบิณฑบาตแล้วขึ้นสู่ภูเขา เพ่งฌานอยู่

พระมหากัสสปะผู้หมดอุปาทาน ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ กลับจาก บิณฑบาตแล้วขึ้นสู่ภูเขา เพ่งฌานอยู่

ภูมิภาคอันประกอบด้วยระเบียบแห่งต้นกุ่มทั้งหลาย นารี نرمโยจ กีก้องด้วยเสียงข้างร้อง นารี نرمโย ล้วนแล้วด้วยภูเขา ย่อมทำให้เรายินดี

ภูเขามีสีเขียวดุดมขมดงาม มีธารน้ำเย็นใสสะอาด ดารดาษไปด้วยหญ้ามีสีเหมือนแมลงทับทิมทอง ย่อมยังเราให้นารี نرمโย

ภูเขาอันสูงตระหง่านแทบจดเมฆเขียวชอุ่ม เปรียบปานดังปราสาท กีก้องด้วยเสียงข้างร้อง นารี نرمโยนัก ย่อมยังเราให้นารี نرمโย

ภูเขาที่ฝนตกรดแล้ว มีพื้นนารี نرمโย เป็นที่อาศัยของเหล่าฤๅษี เชิงแซ่ด้วยเสียงนกยูง ย่อมยังเราให้นารี نرمโย

สถานที่เหล่านั้น เหมาะสำหรับเราผู้ยินดีในการเพ่งฌาน มีใจเด็ดเดี่ยว มีสติเหมาะสำหรับเราผู้ใคร่ประโยชน์ รักษาตนดีแล้ว ผู้เห็นภัยในวัฏสงสาร เหมาะสำหรับเราผู้ปรารถนาความผาสุก มีใจเด็ดเดี่ยว เหมาะสำหรับเราผู้ปรารถนาประกอบความเพียร มีใจแน่วแน่ ศึกษาอยู่

ภูเขาที่มีสีดังดอกผักตบ ปกคลุมด้วยหมู่เมฆบนท้องฟ้า เคลื่อนกล่นด้วยหมูนกต่าง ๆ ย่อมยังเราให้นารี نرمโย

ภูเขาอันไม่เคลื่อนกล่นด้วยผู้คน มีแต่หมู่เนื้ออาศัย ดารดาษด้วยหมูนกต่าง ๆ ย่อมยังเราให้นารี نرمโย

ภูเขาที่มีน้ำใสสะอาด มีแผ่นหินเป็นแท่งทึบ เคลื่อนกล่นด้วยค่างและมฤคชาติ ดารดาษไปด้วยสาหร่าย ย่อมยังเราให้นารี نرمโย

เราผู้มีจิตตั้งมั่น พิจารณาเห็นธรรมโดยชอบ ย่อมไม่มีความยินดีด้วยดนตรีเครื่อง ๕ เช่นนั้น

ภิกษุไม่พึงทำการงานให้มากนัก พึงเว้นคนผู้มีไข้กัลยาณมิตรเสีย ไม่ควรชวนชวายเป็นลาภผล ท่านผู้ปฏิบัติเช่นนี้ย่อมจะต้องชวนชวายและติดในรสอาหาร ย่อมละทิ้งประโยชน์อันจะนำความสุขมาให้

ภิกษุไม่พึงทำการงานให้มากนัก พึงเว้นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เสีย เมื่อภิกษุชวนชวายในการงานมาก ก็จะต้องเยียวร่างกายลำบาก ผู้มีร่างกายลำบากนั้น ย่อมไม่ได้ประสบการณ์ความสงบใจ

ภิกษุไม่รู้สึกลืงตนด้วยเหตุสั้กว่าการท่องบ่นพุททวจนะ ย่อมเทียวชुकอสำคัญตน
ประเสริฐกว่าผู้อื่น

ผู้ใดไม่ประเสริฐ เป็นพาล แต่สำคัญตนว่าประเสริฐกว่าเขา เสมอเขา
นักปราชญ์ทั้งหลายย่อมไม่สรรเสริญผู้นั้นซึ่งเป็นผู้มีใจกระด้างเลย

ผู้ใดไม่หวั่นไหวเพราะมานะ ๓ อย่าง คือ ว่าเราเป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา ๑
เสมอเขา ๑ เลวกว่าเขา ๑ นักปราชญ์ทั้งหลายย่อมสรรเสริญผู้นั้นแหละว่า เป็นผู้
มีปัญญา มีวาจาจริง ตั้งมั่นดีแล้วในศีลทั้งหลาย และว่าประกอบด้วยความสงบใจ

ภิกษุใดไม่มีความเคารพในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ภิกษุนั้นย่อมเป็นผู้
ห่างเหินจากพระสั้ธรรมเหมือนฟ้ากับดิน ฉะนั้น

ภิกษุเหล่าใดเข้าไปตั้งหิริและโศตตปะไว้ชอบทุกเมื่อ มีพรหมจรรย์อันงอกงาม
ภิกษุเหล่านั้นมีภพใหม่สืบแล้ว

ภิกษุผู้ยังมีใจฟุ้งซ่าน กลับกลอก ถึงจะนุ่งห่มผ้าบังสุกุล ภิกษุนั้นย่อม
ไม่ดงามด้วยผ้าบังสุกุลนั้น เหมือนกับวานรคลุมด้วยหนังราชสีห์ ฉะนั้น

ส่วนภิกษุผู้มีใจไม่ฟุ้งซ่าน ไม่กลับกลอก มีปัญญาเครื่องรักษาตน สั้รวม
อินทรีย์ ย่อมดงามเพราะผ้าบังสุกุล ดังราชสีห์ในถ้ำ ฉะนั้น

เทพเจ้าผู้มีฤทธิ์ มีเกียรติยศเป็นอันมากประมาณหมื่น และพรหมทั้งหลาย
ได้พากันมายืนประนมอัญชลี นอบน้อมท่านพระธรรมเสนาบดีสารีบุตร ผู้มีปัญญา
มาก ผู้มีฌานใหญ่ มีใจตั้งมั่น เปล่งวาจาว่า ข้าแต่ท่านบุรุษอาชาไนย ขอนอบน้อม
แต่ท่าน ข้าแต่ท่านผู้เป็นอุดมบุรุษ ขอนอบน้อมแต่ท่าน ท่านย่อมเข้าฌานอยู่
เพราะอาศัยอารมณ์ใด ข้าพเจ้าทั้งหลายย่อมรู้ไม่ถึงอารมณ์เหล่านั้นของท่าน

นั้าศจรรย์จริงหนอ วิสัยของท่านผู้รู้ทั้งหลายลึกซึ้งยิ่งนัก ข้าพเจ้าทั้งหลาย
ผู้มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้ นับว่าเป็นผู้เฉียบแหลมดุจนายขม้งธนู ก็ยังรู้ไม่ถึง

แสดงให้เห็นว่า ท่านพระมหากัสสปะก็สรรเสริญในปัญญาของท่าน
พระสารีบุตรว่า แม้ว่าพระภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ที่มีปัญญาเฉียบแหลมดุจนายขม้งธนู
ก็ยังรู้ไม่ถึงปัญญาของท่านพระสารีบุตร

ความอึดแอ้มได้ปรากฏมีแก่ท่านพระกัปปินเถระ เพราะได้เห็นท่านพระสารีบุตรผู้ควรแก่สักการบูชา อันหมู่ทวยเทพบูชาอยู่เช่นนี้ในเวลานั้นตลอดทั่วพุทธอาณาเขต ยกเว้นแต่สมเด็จพระมหาโมหิณีองค์เดียวเท่านั้น เราเป็นผู้ประเสริฐสุดในทางอุตงค์คุณ ไม่มีใครเทียบเท่าเลย เราเป็นผู้คุ้นเคยกับพระบรมศาสดา เราทำคำสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว ปลงภาระอันหนักลงแล้ว ถอนคันหาเครื่องนำไปสู่ภพขึ้นได้แล้ว

พระสมณโคดมผู้ทรงพระคุณหาปริมาณมิได้ มีพระทัยน้อมไปในเนกขัมมะทรงสลัดภพทั้ง ๓ ออกได้แล้ว ย่อมไม่ทรงติดอยู่ด้วยจีวร บิณฑบาต และเสนาสนะเปรียบเหมือนบัวไม่ติดด้วยน้ำฉะนั้น พระองค์ทรงเป็นจอมนักปราชญ์ มีสติปัญญานเป็นพระศอ มีศรัทธาเป็นพระหัตถ์ มีปัญญาเป็นพระเศียร ทรงพระปริชาமாகทรงดับเสียแล้วซึ่งกิเลสและกองทุกข์ตลอดกาลทุกเมื่อ

ในคาถาที่ท่านพระมหากัสสปเถระกล่าว ท่านเป็นผู้ที่เลิศในทางอุตงค์เป็นผู้ที่รักษาอุตงค์ครบทั้ง ๑๓ อย่างเลิศ ซึ่งธรรมดาของพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นผู้ที่ดับกิเลสหมด แต่การสะสมของแต่ละบุคคลนั้นทำให้เป็นเอตทัคคะ คือ เป็นผู้เลิศในทางต่าง ๆ กัน สำหรับท่านเอง ท่านทราบว่า ท่านเป็นผู้เลิศในทางอุตงค์คุณ ส่วนท่านพระสารีบุตรก็เป็นผู้เลิศในทางปัญญา และท่านพระมหากัปปินะก็เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้กล่าวสอนภิกษุ

ข้อความที่ท่านกล่าวว่า พระองค์ทรงเป็นจอมนักปราชญ์ ทรงพระปริชาமாகทรงดับเสียแล้วซึ่งกิเลสและกองทุกข์ตลอดกาลทุกเมื่อ คือ ไม่มีทุกข์เกิดอีกเลยถ้าไม่รู้ว่ามียกเลส ย่อมดับกิเลสไม่ได้ในเมื่อไม่รู้ เพราะฉะนั้น ถ้าไม่รู้ว่ามียกเลส หรือเป็นทุกข์ ย่อมดับทุกข์ไม่ได้

วันนี้ท่านผู้ฟังมีทุกข์บ้างหรือเปล่า บางคนอาจจะรู้สึกสนุกสนานทั้งวันสบายมาก ทุกข์ยังไม่เกิด แต่แสดงว่า ท่านไม่สามารถที่จะดับทุกข์ได้ เพราะยังไม่เห็นทุกข์ ผู้ที่จะดับทุกข์ได้ ต้องเป็นผู้ที่รู้ว่า แม้ในขณะนี้ก็มีทุกข์

ถ, ท่านพระกัปปินะเป็นผู้เลิศในทางกล่าวสอนธรรม ไซ้ใหม่

ส. แก่ภิกษุ

ถ. แล้วท่านปุณณะซึ่งเป็นผู้เลิศในธรรมกถึก ต่างกันอย่างไร

ส. นี่เฉพาะแก่ภิกษุเท่านั้น

ถ. แก่ภิกษุเท่านั้น แต่ท่านปุณณะนี้ทั่วไป

ส. ใช่ เพราะว่าการเป็นผู้เลิศ เป็นผู้เลิศโดยละเอียด บางท่านอาจจะเป็นผู้เลิศในการแสดงธรรมกับบุคคลทั่ว ๆ ไป บางท่านเป็นผู้เลิศเฉพาะในกลุ่ม ในหมู่มิตรสหาย หรือในหมู่ภิกษุบริษัทเท่านั้นก็ได้

การที่จะเข้าใจสภาพธรรมที่เคยยึดถือว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ ต้องเข้าใจเรื่องของเหตุกจิตซึ่งเป็นวิบากจิตและกิริยาจิตที่เกิดขึ้นรู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจในชีวิตประจำวัน เพราะว่าทุกคนมีจิต แต่ยังไม่ทราบว่ามีจิตที่เกิดขึ้นในวันหนึ่ง ๆ เป็นจิตประเภทไหน แต่เมื่อได้ศึกษาเรื่องของจิตที่เป็นกามาวจรจิต ๕๔ ดวงก็รู้ว่า เป็นอกุศลจิต ๑๒ ดวง เป็นอเหตุกจิต ๑๘ ดวง และเป็นกามโลภณจิต ๒๔ ดวง

สำหรับอเหตุกจิต เป็นชีวิตประจำวัน ทันทีกี่ตื่นขึ้นจะมีอเหตุกจิตเกิดขึ้นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่ตราบไต่ที่ยังเพติดเพลินไปในอารมณ์ต่าง ๆ เนื่องจากเป็นผู้ที่ยังไม่ได้ดับกิเลสเป็นสมุจเฉท เพราะฉะนั้น ก็อาศัยขณะใดที่จิตเกิดขึ้นรู้อารมณ์ใด ความสุขหรือความพอใจก็จะเกิดขึ้นยินดีในอารมณ์ที่ปรากฏ เพราะว่าความสุขย่อมเกิดแต่จิตที่เกี่ยวไปในอารมณ์

๑๔๘๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๘

ใครจะมีความรู้สึกชอบใจในอารมณ์ใด เกิดความสุขเพราะอารมณ์ใด ให้ทราบ
ว่า ในขณะนั้นเองเป็นเพียงจิตที่เกิดขึ้นและรู้อารมณ์ ท่องเที่ยวไปในอารมณ์ต่าง ๆ
ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ขณะใดที่จิตมีอารมณ์ใด และ
เกิดมีความสุขขึ้นให้รู้ว่า ความสุขเล็ก ๆ น้อย ๆ ช่วงขณะที่กำลังมีอารมณ์หนึ่ง
อารมณ์ใดนั้น เป็นความสุขที่เกิดแต่จิตที่ท่องเที่ยวไปในอารมณ์นั้น เพราะฉะนั้น ยากที่จะ
เห็นทุกข์ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นและดับไปอย่างรวดเร็ว เพราะว่าตามปกติแล้ว
จะเห็นทุกข์แต่เฉพาะทุกข์จร หรือว่าทุกข์ที่เป็นการเจ็บ การป่วย การตาย

ถ้าถามว่า วันนี้เห็นทุกข์หรือยัง หรือว่ามีทุกข์หรือยัง ทางตาที่เห็นสิ่งที่
น่าพอใจ ก็คงจะไม่มีใครความทุกข์อะไรเมื่อไม่ประจักษ์การเกิดดับของสภาพธรรม ทางหู
ทางจมูก ทางลิ้น ก็โดยนัยเดียวกัน แต่สำหรับผู้ที่ได้สะสมอบรมมาที่จะเข้าใจลักษณะ
ของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และเป็นผู้ที่ไม่แสวงหาอารมณ์
เพียงแต่ทางตาที่เกิดขึ้น ยับยั้งไม่ได้ มีเหตุปัจจัยที่จะต้องเห็น ทางหูก็ต้องมีการได้ยิน
เกิดขึ้น ยับยั้งไม่ได้ เพราะว่ามีเหตุปัจจัยที่จะได้ยิน ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย
โดยนัยเดียวกัน ท่านผู้ฟังมีความรู้สึกว่าเป็นพอไหม หรือยังต้องชวนขยายแสวงหา
อารมณ์ต่าง ๆ ที่พอใจ

อย่างไร ๆ ก็ต้องเห็นแน่ ๆ เกิดมาแล้วต้องได้ยิน ต้องได้กลิ่น ต้องลิ้มรส ต้อง
รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส แต่บางท่านเมื่อไม่ได้พิจารณาว่า ชีวิตคือช่วงขณะจิตที่เกิดขึ้น
ปรากฏเป็นสัณฐานลักษณะต่าง ๆ ทางตา เป็นเสียงทางหู เป็นกลิ่นทางจมูก ก็ทำให้มี
ความยึดมั่นในสภาพธรรมนั้น และเมื่อติด เมื่อพอใจ ก็ชวนขยาย โดยลืมนึกว่า
แม้ไม่ต้องชวนขยายก็ต้องมีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่
กระทบสัมผัส

ในสมัยของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ จะมีท่านที่สะสมอบรมมาที่จะประพฤตินิมนะยปฏิบัติ คือ เป็นผู้ที่มีความพอในอารมณ์ที่ปรากฏ เพราะฉะนั้น ท่านก็ตัดเรื่องวุ่นวายต่าง ๆ ได้ โดยไม่คบหาสมาคมกับใคร เพราะการคบหาสมาคมจะต้องมีเรื่องเดือดร้อนวุ่นวายทางตาบ้าง ทางหูบ้าง นี่เป็นเรื่องที่แน่นอนที่สุด และเรื่องที่ทำให้วุ่นวายที่สุดคงจะเป็นเรื่องของคำพูด ซึ่งไม่เข้าใจความหมายของผู้พูดบ้าง หรือเข้าใจผิดบ้าง หรือมีฉะนั้นก็เข้าใจเจตนาผิดบ้าง แม้เป็นคำพูดที่หวังดี แต่ถ้าฟังผิดเข้าใจผิด ก็จะทำให้เกิดความวุ่นวายเดือดร้อน

สำหรับท่านพระนาลกะเถระ ท่านเป็นหลานของกาฬเทวิลดาบส หรือที่เรียกว่า อสิตดาบส เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะกุมารประสูติแล้ว พระเจ้าสิริสุทโธทนะพระบิดาได้ให้อัญเชิญพระองค์มาเพื่อให้นมัสการพระกาฬเทวิลดาบส แต่ก็น่าอัศจรรย์ที่พระบาทของเจ้าชายสิทธัตถะกุมารขึ้นไปประดิษฐานอยู่บนชฎาของพระฤๅษี เมื่อพระฤๅษีถวายนมมัสการพระบาทของเจ้าชายสิทธัตถะแล้วก็พิจารณาเห็นว่า พระองค์จะทรงตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน และเห็นว่าตัวท่านเองจะสิ้นชีวิตก่อนการตรัสรู้ของพระโพธิสัตว์ ท่านจึงไปหาน้องสาวของท่าน บอกให้หลานของท่านซื้อนาลกะบวช เพื่อรอการตรัสรู้ของพระโพธิสัตว์ ท่านนาลกะก็รับคำ และบวชโดยที่ไม่อาลัยทรัพย์สินสมบัติเป็นอันมากเลย ท่านบวชอุทิศต่อพระผู้มีพระภาค ซึ่งขณะนั้นยังไม่ได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ

ท่านออกจากเรือนไปสู่วิหารป่าหิมพานต์เพื่อบำเพ็ญสมณธรรม เมื่อพระโพธิสัตว์คือ เจ้าชายสิทธัตถะทรงตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ท่านนาลกะได้ไปเฝ้า และเมื่อนมัสการแล้วก็ทูลถามถึงนิมนะยปฏิบัติ

โมณัง คือ สงบหรือนิ่งด้วยปัญญา ไม่ใช่ด้วยความไม่รู้ หรือด้วยความเห็นแก่ตัว เพราะฉะนั้น นิมนะยัง คือ ความเป็นมุนี นิมนะยปฏิบัติ คือ ข้อปฏิบัติเกื้อกูลแก่ความเป็นมุนี

พระผู้มีพระภาคตรัสแก่ท่านว่า นิมนะยปฏิบัตินี้ ยากที่บุคคลจะกระทำได้ ยากที่บุคคลจะกระทำให้ตลอดได้ และตรัสเทศนานิมนะยปฏิบัติแก่ท่านว่า

ภิกขุผู้ปฏิบัติโมเนยยปฏิบัตินั้น พึงกระทำจิตให้เสมอในสัตว์ในบุคคลทั้งปวง
อย่าเลือกที่รักมักที่ชัง บุคคลในโคจรคามที่ท่านเที่ยวไปบิณฑบาตนั้น ใครจะด่าว่า
ตัดพ้อ เปรียบเทียบ เสียดแทงท่าน ท่านก็อย่าซึ่งโกรธ อย่าพึงโทมนัสขัดเคือง
อย่าเดียดฉันท์ ใครให้วันบเคารพยำเกรงท่าน ท่านอย่ารัก อย่าใคร่ ท่านจงกระทำไว้
ในใจให้เสมอ ท่านพึงรักษาใจให้ปราศจากโทษ อย่าได้มีมานะ จะเที่ยวไปในที่ใด
จงกระทำใจให้ปราศจากมานะ อย่ายกย่องพองตน กิริยาที่เย่อหยิ่ง ที่ยกย่องพองตน
นั้น จงขจัดให้บำบัดเสียจากขันธสันดาน

แสดงให้เห็นถึงการดับกิเลสถึงความเป็นพระอรหันต์ด้วยโมเนยยปฏิบัติ คือ
ดับมานะ ความสำคัญตน ซึ่งเป็นสิ่งที่ยาก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

โมเนยยปฏิบัตินี้ ยากที่บุคคลจะกระทำได้ ยากที่บุคคลจะปฏิบัติให้ตลอดได้

เพราะว่าต้องปฏิบัติอย่างนี้ตั้งแต่ยังเป็นปุถุชน จนกว่าจะถึงความเป็น
พระอรหันต์ เช่น พึงกระทำจิตให้เสมอในสัตว์ในบุคคลทั้งปวง เริ่มต้นก็ยากแล้ว
ใช่ไหม มีมิตรสหายหลายคน แต่ว่า พึงกระทำจิตให้เสมอในสัตว์ในบุคคลทั้งปวง
อย่าเลือกที่รักมักที่ชัง และในที่ที่ไปบิณฑบาตนั้น ใครจะด่าว่า ตัดพ้อ เปรียบเทียบ
เสียดแทงท่าน ท่านก็อย่าซึ่งโกรธ อย่าพึงโทมนัสขัดเคือง อย่าเดียดฉันท์

มีท่านผู้ฟังท่านใดที่ใคร่จะรับโมเนยยปฏิบัติไปปฏิบัติบ้างไหม ถ้ากระทำได้
เป็นสิ่งที่ประเสริฐจริง ๆ แต่ก็ยาก ที่จะต้องอบรมตั้งแต่เป็นปุถุชน จนกว่าจะเป็น
พระอรหันต์

ใครให้วันบเคารพยำเกรงท่าน ท่านอย่ารัก อย่าใคร่

ส่วนมากแล้วต้องการให้รัก ใช่ไหม ถ้าไม่รักก็ไม่ชอบใจ แต่ข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง คือ
แม้ว่า ใครให้วันบเคารพยำเกรงท่าน ท่านก็อย่ารัก อย่าใคร่ ท่านจงกระทำไว้ในใจ
ให้เสมอ ท่านพึงรักษาใจให้ปราศจากโทษ อย่าได้มีมานะ

ผู้ที่เป็นพระอรหันต์ไม่มีมานะ แต่พระอนาคามีบุคคลยังไม่ได้ดับมานะ
เพราะฉะนั้น จะต้องเป็นผู้ที่รู้สึกตัวด้วยสติว่า มีมานะในขณะไหน ทางไหน และเมื่อ

เห็นโทษแล้วจะได้อบรมขัดเกลามานะนั้นให้ค่อย ๆ คลายไป พร้อมกับการเป็นผู้ที่มี
ปกติเจริญสติปัฏฐาน

ข้อความต่อไปมีว่า

โมเนยปฏิบัตินี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ปฏิบัติยาก เพราะต้องกระทำใจ
ให้ห่างไกลจากกิเลส แม้ตั้งแต่ยังเป็นปุถุชนอยู่เป็นต้นไป

แต่ท่านพระนาลกเถระท่านสะสมมาที่จะเป็นผู้ปฏิบัติโมเนยปฏิบัติ

ท่านพระนาลกเถระถวายนมัสการพระผู้มีพระภาคแล้ว ก็เข้าป่า ปฏิบัติ
มักน้อยอย่างอุกฤษฏ์ คือ ไม่คิดโลเลด้วยเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดเลย ไม่คิดแม้แต่สัก
ครั้งหนึ่งว่า จะละวางความเพียรเสียก่อน แล้วจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเพื่อให้เห็น
พระผู้มีพระภาคสักครั้งหนึ่งก่อน แล้วจะกลับมาเพียรอย่างนั้นต่อไป ไม่คิดแม้แต่สัก
ครั้งหนึ่งว่า จะไปฟังพระสัทธรรมสักครั้งหนึ่งก่อน แล้วจะกลับมาเพียรอย่างนั้นต่อไป
ไม่คิดว่าจะกลับไปถามโมเนยปฏิบัติอีกสักครั้งหนึ่งก่อน แล้วจะกลับมาเพียรปฏิบัติ
อย่างนั้นต่อไป

ท่านมักน้อยที่จะเห็น มักน้อยในที่จะฟัง มักน้อยในที่จะถาม มักน้อยทั้ง
๓ ประการฉะนั้น เมื่อท่านไปสู่ที่เชิงเขาเพื่อปฏิบัติสมณธรรมนั้น ท่านไม่ได้อยู่ในป่า
ที่เดียวถึง ๒ วัน ไม่ไปบิณฑบาตที่บ้านเดียว ๒ วัน วันนี้ไปบิณฑบาตที่บ้านหนึ่ง
รุ่งขึ้นไปบิณฑบาตอีกบ้านหนึ่ง รุ่งขึ้นไปบิณฑบาตอีกบ้านหนึ่ง วันนี้อยู่ในเขต
บ้านหนึ่ง รุ่งขึ้นอยู่ในอีกเขตบ้านหนึ่ง รุ่งขึ้นอยู่ในเขตอีกบ้านหนึ่ง วันนี้อยู่ใต้ต้นไม้
ต้นนี้ รุ่งขึ้นอยู่ใต้ต้นไม้อีกต้นหนึ่ง รุ่งขึ้นอยู่ใต้ต้นไม้อีกต้นหนึ่ง

ท่านปฏิบัติสมควรแก่โมเนยปฏิบัติจนบรรลุพระอรหัต

สาวกผู้บำเพ็ญโมเนยปฏิบัตินี้ไม่มีมาก ในสมัยของพระอรหันตสัมมาสัม-
พุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง จะมีพระสาวกที่บำเพ็ญโมเนยปฏิบัติองค์หนึ่งเท่านั้น

สาวกผู้บำเพ็ญโมเนยยปฏิบัตินั้น ถ้าปฏิบัติอย่างยิ่ง คือ อย่างอุกฤษฏ์ ก็จะมีชีวิตอยู่ ๗ เดือน ถ้าปฏิบัติอย่างกลาง คือ อย่างมัชฌิมะ ก็จะมีชีวิตอยู่ ๗ ปี ถ้าปฏิบัติอย่างอ่อน คือ มุทุปฏิบัติ ก็จะมีชีวิตอยู่ ๑๖ ปี

ท่านพระนาลกะเถระปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์ เมื่อท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว ท่านจึงมีอายุต่อไปอีก ๗ เดือน ในวันที่จะปรินิพพานนั้น เมื่อท่านทรงน้ำ และครองจีวรแล้ว ก็หันหน้ามุ่งเฉพาะต่อพระผู้มีพระภาค ถวายนมัสการด้วยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วยืนประนมมือเฉพาะต่อพระผู้มีพระภาค แล้วปรินิพพาน

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า ท่านพระนาลกะปรินิพพานแล้ว ก็เสด็จพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ไปยังที่ที่พระนาลกะปรินิพพาน เมื่อกระทำสรีริกและปลงศพท่านแล้ว ก็เก็บพระธาตุของท่านประดิษฐานไว้ในเจดีย์ที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ก่อขึ้นไว้ที่นั่น เพื่อพุทธบริษัทจะได้ระลึกถึงคุณของท่านด้วยความเลื่อมใสปีติยินดี

ยากใหม่ โมเนยยปฏิบัติ ผู้ที่อบรมเจริญปัญญาแล้วแต่อัธยาศัยจริง ๆ ไม่ใช่ว่าจะต้องเหมือนใคร ท่านเป็นผู้ที่มีการปฏิบัติที่น่าเลื่อมใสจริง แต่ใครบ้างจะทำอย่างท่านได้ เพราะฉะนั้น ก็เป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาตามการสะสมของแต่ละคนจริง ๆ

เป็นประโยชน์ หรือไม่เป็นประโยชน์ การคบหาสมาคม หรือการประพาศของท่านพระนาลกะ เพราะว่าการคบหาสมาคมทั้งหลาย ถ้าเพื่อประโยชน์ เพื่อการเจริญกุศลก็ควร

ถ. ถ้าดูเณิน ๆ แล้ว เหมือนท่านไม่เอาไหนเลย อะไร ๆ ก็ไม่เอา

สุ. ตัดความเดือดร้อนยุ่งยากได้หมดไหม

ถ. ทุกอย่างไม่เอา

สุ. ทุกอย่างเลย

ถ. ไม่เอาทั้งนั้น คนมองเณิน ๆ ก็ว่าท่านไม่เอาไหน ท่านไม่ได้บำเพ็ญ

สุ. แต่ต้องพิจารณาว่า ต้องเป็นการกระทำที่ไม่ใช่เป็นการไม่คบหาสมาคม

กับใครเพราะเห็นแก่ตัว หรือเพราะไม่ต้องการเจริญกุศล ไม่เกื้อกูลในธรรม

การที่จะคบหาสมาคมกับใคร หรือไม่คบหาสมาคมกับใคร ควรที่จะได้พิจารณาถึงประโยชน์ ถ้าเป็นไปเพื่อกุศล การคบหาสมาคมเพื่อประโยชน์ เพื่อการเจริญกุศล ก็ควร แม้การไม่คบหาสมาคม แต่เพื่อประโยชน์ คือ เพื่อกุศล ก็ควร แต่ถ้าไม่คบหาสมาคมเพราะเห็นแก่ตัว หรือเพราะไม่ต้องการเจริญกุศล ไม่เกื้อกูลในธรรม ก็ไม่ควร

ทุกสิ่งทุกอย่างควรที่จะพิจารณาว่า กุศลอยู่ที่จิต ไม่ใช่อยู่ที่ความประพฤติทางกาย ทางวาจาที่เห็นภายนอก ถ้าเห็นใครไม่พูดกับใคร ไม่ทักทายใคร จะบอกว่า เป็นกุศล หรือจะบอกว่าเป็นอกุศล เป็นสิ่งที่สามารถรู้ได้ไหม เพราะตามความเป็นจริง ผู้ที่อบรมเจริญปัญญาควรที่จะพิจารณาว่า กุศลอยู่ที่จิตใจ ไม่ใช่อยู่ที่เพียงการกระทำภายนอก แต่ส่วนใหญ่เท่าที่ได้รับฟังคำถาม มักจะคิดแต่เรื่องการกระทำภายนอกว่า เป็นกุศล หรือเป็นอกุศล แทนที่จะคิดถึงสภาพของจิต

อย่างเวลาที่มีการทำบุญเลี้ยงพระ จะรู้ได้ไหมว่า ขณะใดเป็นกุศล ขณะใดเป็นอกุศล หรือไม่มีอกุศลเลยในขณะที่มีการทำบุญอย่างหนึ่งอย่างใด ถ้าขณะใดที่รู้สึกว่ารุนวาย เดือดร้อน ไม่สงบ ขณะนั้นรู้ได้ว่า เป็นอกุศล เพราะว่ากุศลจิตและอกุศลจิตเกิดดับสลับกันเร็วมาก แม้ในขณะที่กำลังกระทำกุศล หรือบำเพ็ญกุศลก็ตาม ขณะใดที่รุนวาย ขณะใดที่รู้สึกว่ารุนวาย ชัดเคือง ไม่พอใจ ขณะนั้นเป็นอกุศล

เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจอย่างนี้ ทุกครั้งที่บำเพ็ญกุศลและรู้ว่า กุศล คือ ขณะที่จิตสงบจากโลภะ โทสะ โมหะ ขณะนั้นจึงเป็นกุศล ก็จะมีคุณสมบัติเพิ่มขึ้นในการกุศลที่ทำ มิฉะนั้นแล้วจะต้องรุนวายมากในเรื่องของอาหาร ในเรื่องของไทยธรรมที่จะถวายในการกุศลนั้น ๆ

ถ. เรื่องโมเนยปฏิบัติที่ท่านพระนาลกะท่านปฏิบัติ ท่านเป็นผู้ไม่คลุกคลีกับหมู่คณะ วันหนึ่ง ๆ ท่านคงไม่ค่อยพูดคุยกับใคร

ส. ไม่เลย

ถ. ผมเคยได้ยินว่า ท่านปฏิบัติเหมือนคนใบ้ คือ ไม่พูดไม่จา ใช่ไหม

ส. บางคนเป็นคนที่พูดน้อย ในชีวิตประจำวัน เกือบจะไม่ได้พูดกับใครเลย ก็มีใช้ไหม หรือถ้าเป็นคนทำงานมาก ๆ ตื่นขึ้นมาก็เตรียมตัวที่จะทำกิจการงาน และในขณะที่ทำงานก็ไม่ได้พูดคุยอยู่แล้ว ถ้าไม่มีเรื่องที่จะต้องพูดคุย ทำงานเสร็จกลับบ้าน ทำธุระ ก็ไม่ค่อยได้พูดคุยอีก เป็นผู้ที่พูดน้อยก็มี โดยที่ยังไม่ได้ปฏิบัติธรรมอะไร ใช้ไหม แต่เป็นผู้สะสมมาที่จะเป็นผู้ที่พูดน้อย

ถ. เมื่อปีก่อนนี้ผมไปต่างจังหวัด ไปเจอพระรูปหนึ่ง ซึ่งญาติผู้ใหญ่ของพระรู้จักกับผมดี ท่านเห็นผม ท่านก็มาสะกิดบอกว่า จะเดินตามรอย ช่วยแนะนำด้วย ผมบอกว่า ไม่ต้องมาเดินตามรอยผม ไว้ค่อยคุยกัน เพราะตอนนั้นกำลังมีงานอยู่ และท่านห่มจีวรผืนเดียวขาด ๆ ด้วย สังฆาฏิกิไม่มี ถามท่านว่า สังฆาฏิกิไปไหน ท่านบอกว่าไม่มี ไม่ได้เอามาด้วย และท่านชอบเข้าป่า ใครถวายอะไรท่านก็ไม่รับ ผมตั้งใจว่าวันรุ่งขึ้นเขามีทอดบั้งสุกุล จะซื้อผ้าไตรถวายให้ท่านเป็นคนชักบั้งสุกุล แต่ตื่นเช้ามาญาติโยมที่นั่นบอกว่า ท่านหายไปไหนไม่รู้ตั้งแต่เที่ยงคืนแล้ว คือไม่ยอมรับของที่คนอื่นจะถวาย ผมว่าท่านคงไม่เข้าใจโมเนยปฏิบัติ ท่านค่อนข้างจะเข้าใจไปในทางอย่างที่คุณสมัยนี้เขาเข้าใจกัน คือ อย่างเรื่องจุดดงค์นี้ ผู้ที่จะจุดดงค์ต้องออกป่าตะบันเลย ต้องเดิน ๆ เข้าป่าลึกเท่าไรยิ่งดี ไปเจอเสือ เจอช้าง เจอหมี เจอสิงสาราสัตว์ที่ร้าย ๆ และกลับออกมาได้ ก็คุยได้ว่า จุดดงค์ยอดเลย เดิน ๆ เรียกว่าจุดดงค์ไปทั่ว คำว่า จุดดงค์ สงสัยได้ยินคำลงท้ายว่า ดง ดง ก็ต้องเดินกันใหญ่เลย สมัยนี้ก็มี แต่อยู่ในลักษณะที่ยังไม่เข้าใจหลักโมเนยที่ท่านนาลกะท่านปฏิบัติอยู่ เพราะเป็นอย่างที่ท่านอาจารย์ว่า คือ จิตของผู้กระทำไม่รู้ว่านี่อย่างไร คิดอย่างไร แต่การกระทำนี้มองเห็นแล้ว ชาวโลกเขาจะต้องสรรเสริญ ซึ่งการทำอะไรที่แปลก ๆ รู้สึกว่าชาวโลกเขาจะสรรเสริญยกย่อง นี่จะเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่พระพุทธศาสนา บ้างหรือเปล่า

๑๔๘๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๘

ส. การปฏิบัติธรรมต้องเป็นผู้ตรงต่อตัวเอง ตรงต่อสภาพธรรมที่ปรากฏ คนไม่พูด นี่ ๆ ในใจคิดร้ายต่อคนอื่นได้ไหม คนนั้นก็ไม่ได้ คนนี้ก็ไม่ได้ แม้ว่าจะเป็น ผู้ที่พูดน้อยจริง แต่ขาดเมตตาในบุคคลอื่น หรืออาจจะเห็นว่า การไม่พูดกับคนอื่น เพราะว่าคนอื่นไม่ดีก็ได้ ใช่ไหม

เพราะฉะนั้น เรื่องของจิตใจเป็นเรื่องที่ละเอียดจริง ๆ ถ้าเห็นใครพูดน้อย อย่าเพิ่งชื่นชมสรรเสริญ หรืออย่าเพิ่งติเตียน ตราบใดที่ยังไม่รู้ซึ่งถึงใจของคนนั้นว่า ขณะนั้นเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล และถ้าจะเดินตาม ๆ กันไป ใช้คำว่า เดินถูกต้อง กุศลจิตหรืออกุศลจิตในขณะใด

การอบรมเจริญปัญญาเพื่อดับกิเลส เพราะฉะนั้น การที่จะประพฤติปฏิบัติ อย่างหนึ่งอย่างใด จุดประสงค์ คือ เพื่อรู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งแล้วแต่ อธิาศัย อย่างท่านพระมหากัสสปะ ท่านเป็นพระเถระที่เลิศในทางถูกต้อง ตามอธิาศัยที่ท่านสะสมมาจริง ๆ

การที่ผู้ใดก็ตามมีศรัทธาที่จะบวชเป็นพระภิกษุ รักษาศีลตามพระวินัยบัญญัติ โดยที่ไม่ต้องถูกต้องได้ ในเมื่อไม่ได้สะสมอธิาศัยที่จะขัดเกลายิ่งขึ้นด้วยถูกต้องคุณ ๑๓ ข้อ ท่านก็เป็นผู้ที่รักษาพระวินัยบัญญัติครบถ้วนโดยไม่รักษาถูกต้องได้ แต่ถ้าผู้ใด สะสมอธิาศัยมาที่จะเจริญสมณธรรม อบรมเจริญปัญญาตามเพศของบรรพชิตเป็น พระภิกษุแล้ว ก็ยังมีอธิาศัยที่จะรักษาถูกต้องคุณ ขัดเกลายิ่งขึ้นอีกตาม ความสามารถ แต่ให้รู้ว่า เรื่องของถูกต้องทั้งหมด เป็นการขัดเกลากิเลสยิ่งขึ้นกว่าการที่ จะเพียงรักษาพระวินัยบัญญัติในเพศของบรรพชิต

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ใคร ๆ ก็จะได้เดินและเรียกว่า เดินถูกต้อง ไม่ใช่อย่างนั้นเลย ต้องรู้ว่ากุศลอยู่ที่จิต อกุศลก็อยู่ที่จิต ไม่ใช่อยู่ที่การเดินและจะเป็นกุศล แต่ไม่ว่า

ในขณะที่ก็ต้องพิจารณาว่า ในขณะที่นั้นจิตเป็นกุศลหรืออกุศล ไม่ใช่เพียงทำตามประเพณี หรือทำตามความคิดว่า ควรจะทำอย่างนั้น

ถ. เหตุใดคนผู้ปฏิบัติโมเนยปฏิบัติ จึงมีอายุไม่เท่ากัน

สุ. คงเป็นเพราะการสะสมในอดีตชาติ ซึ่งท่านเป็นผู้ที่นอกจากจะรู้แจ้ง อริยสัจธรรมดับกิเลสเป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านยังสะสมมาที่จะเป็นผู้พอ ไม่ว่าจะป็นทางตาเห็นก็พอ ทางหูได้ยินเสียงก็พอ ทางจมูกได้กลิ่นก็พอ ทางลิ้นลิ้มรสก็พอ ทางกาย ทางใจ พอทั้งหมด คือ ไม่ต้องมีการแสวงหา ไม่มีการติด ไม่ว่าใครจะสรรเสริญ ยกย่อง เคารพสักการะ ท่านก็เป็นผู้ที่พอทุกอย่าง เพราะฉะนั้น ชีวิตของท่านที่จะอยู่ในสังสารวัฏฏ์ก็เป็นไปตามกรรมที่ได้สะสมมา

ถ. ความพอใจในการมีอายุน้อยของท่าน คงไม่ใช่เนื่องจากการฆ่าสัตว์ ไซ้ไหม

สุ. ไม่ใช่

ผู้ฟัง จะเรียนเพิ่มเติมที่ท่านผู้หนึ่งกล่าวว่า รูดงค์ เดินไปในป่า ผ่านเสือ สิงห์ กระทิง แรด และมีชีวิตรอด ก็มาคุยว่า ตัวเองได้ไปผ่านสิ่งเหล่านี้มาแล้ว ผมอยากใช้คำว่า เป็นการเดินผจญภัย มากกว่าเดินรูดงค์

สุ. ทุกคนต้องเป็นผู้ตรง คือ ต้องอบรมเจริญปัญญาตามเพศ รูดงค์ ๑๓ ข้อนั้นได้แสดงไว้แล้วว่า สำหรับภิกษุรักษาได้ทั้งหมด สำหรับสามเณรได้ก็ข้อ สำหรับภิกษุณีได้เท่าไร สำหรับอุบาสกอุบาสิกาได้เพียง ๒ ข้อ คือ เฉพาะในเรื่องของอาหาร เป็นผู้ที่ไม่ติดในรส จึงจะรักษา รูดงค์ในเรื่องของอาหารได้ คือ เป็นผู้ที่บริโภคในภาชนะเดียวและในที่เดียว เมื่อนั่งบริโภคที่ไหนแล้วก็พอ ไม่มีการชวนขวายย้ายไปเพิ่มเติมที่อื่นอีก มีอาหารอะไรที่จะบริโภค ก็บริโภคอาหารนั้นที่นั่นเท่านั้น

เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ แต่ถ้ายังไม่ใช้บรรพชิต ก็ไม่ควรถือข้อปฏิบัติของบรรพชิต เพราะตามความเป็นจริงยังไม่ใช้บรรพชิต จิตใจก็ต้องไปตามเพศคฤหัสถ์

เรื่องของการอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นการระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ ตามความเป็นจริง และการศึกษาเรื่องของจิต ก็เพื่อให้เข้าใจ

ลักษณะสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเป็นไปในวันหนึ่ง ๆ เพื่อให้สติระลึกลักษณะของสภาพธรรมนั้น และพิจารณาจนละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

การเป็นพุทธบริษัทที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาที่จะขัดเกลากิเลส ต้องไม่ใช่เป็นผู้ที่กระทำการสิ่งใดโดยขาดเหตุผล หรือโดยไม่พิจารณาว่า ถูกหรือไม่ถูก ฉะนั้น ขนบธรรมเนียม หรือพิธีต่าง ๆ ที่ทุกท่านได้เห็น หรืออาจจะเคยปฏิบัติมา ควรจะพิจารณาว่า ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ นั้น มีเพื่อให้เกิดกุศลจิต หรือเพื่อให้เกิดความไม่รู้ ไม่เข้าใจ

เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ ถ้าขณะที่กำลังกระทำการสิ่งใดไปตามธรรมเนียม โดยความไม่รู้ และจะอบรมเจริญปัญญาที่จะดับกิเลส จะเป็นไปได้ไหม เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นการกระทำกุศลอย่างหนึ่งอย่างใด อย่าทำเพียงตามขนบธรรมเนียมประเพณี แต่ต้องเข้าใจในเหตุผลนั้นด้วยว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างนั้น ๆ เพื่อกุศลจิตเกิด หรือเพื่อความไม่รู้ ไม่เข้าใจ อย่างการไหว้พระด้วยเครื่องบูชาสักการะ เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน ของหอม เป็นต้น ถ้าถามว่า ดอกไม้ก็ดอก อย่างนี้เข้าใจหรือไม่เข้าใจในธรรมเนียมนั้น หรืออยากจะทำให้ถูกเพราะคิดว่ากุศลอยู่ที่จำนวนดอกไม้ แต่ความจริงไม่ใช่ กุศลอยู่ที่จิต อย่างลิ้ม ถ้าจิตกำลังไม่รู้ กำลังรุ่มรวยคิดว่า จะต้องอย่างนั้น จะต้องอย่างนี้ ในขณะที่นั้นไม่ใช่กุศลเลยสักขณะเดียว

เพราะฉะนั้น สำคัญที่ดอกไม้หรือเปล้า พระผู้มีพระภาคทรงปรารภณาดอกไม้หรือเปล้า แต่การมีธรรมเนียมที่จะสักการบูชาด้วยดอกไม้ก็เพื่อให้เกิดกุศลจิต เพราะว่าการไปนมัสการพระภิกษุรูปหนึ่งรูปใดซึ่งเป็นผู้มีศีล มีคุณ จะไปหาอย่างมิตรสหายเพื่อนฝูง ก็เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะไม่ควรอย่างยิ่ง พิจารณาจิตใจในขณะที่นั้นก็ได้ ถ้าไปหาด้วยดอกไม้ธูปเทียน จะรู้สึกว่าเป็นกุศลจิตที่มีความนอบน้อมเคารพในคุณของผู้มีศีล เพราะฉะนั้น ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ก็เพื่อให้เกิดกุศล แต่ถ้าไม่มีดอกไม้ธูปเทียน เป็นกุศลก็ได้ ไม่ใช่ว่าไม่ได้

เพราะฉะนั้น ต้องศึกษาและเข้าใจชนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เพื่อจะได้ไม่เป็นผู้ที่ทำไปโดยความไม่รู้ และไม่เป็นผู้ที่กลัวว่า ทำอย่างนั้นจะเป็นกุศลไหม ทำอย่างนี้จะเป็นกุศลหรือเปล่า

ถ. สมัยนี้รู้สิกว่า จะเอาอาการ เอารูปแบบเป็นบุญ เป็นกุศล มีบางสำนักบอกว่า ถ้าเป็นพระอย่าไปนั่งหลับตาทำสมาธิบ้าง ไม่ทำการงานบ้าง ไม่เป็นสัมมาการเข้าป่าก็ดี การรุดงค์ก็ดี เป็นการเห็นแก่ตัวอย่างยิ่ง ผมถามว่า ทำไม ท่านบอกว่าดูที่องค์มรรค สัมมาวาจา ต้องพูด คือ พูดอย่างดีนั่นเอง ผมก็ถามว่า สัมมาวาจา พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นอย่างไร ท่านก็ตอบไม่ได้ ผมก็บอกว่า สัมมาวาจา คือเจตนาที่จะเว้นวจีทุจริต ๔ เพราะฉะนั้น การไม่พูดนี้ก็เป็นสัมมาวาจา ใช่ไหม

สุ. ขณะใดที่วิวัติทุจริต

ถ. ผมก็ว่า ไม่จำเป็นต้องพูด ถ้าจิตของเรามีเจตนาจะเว้นวจีทุจริต ๔ ก็ถือว่าเป็นสัมมาวาจาแล้ว ในองค์มรรคอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน ถ้าเรามีเจตนาในการละทุจริตทั้งหลาย ก็ถือว่าเป็นสัมมาวาจา สัมมาสัมปัตติ ต่อบอกว่า ต้องอยู่ที่อาการ เขาถามผมว่า ถือศีล ๘ หรือเปล่า ผมก็บอกว่า ศีล ๕ ผมรักษาได้ก็แล้วกัน ศีล ๘ เป็นอย่างไร เขาถามว่า ผมยังนอนพื้นอยู่หรือเปล่า ผมบอกว่า นอนพื้น ผมจะนอนก็ได้ ไม่นอนก็ได้ แต่ทำไมท่านไปดูอาการนอนพื้น ท่านบอกว่า ต้องนอนพื้นจึงจะเป็นศีล ๘ ผมบอกว่า ถ้าดูที่อาการนอนพื้น หมูหมาไก่ก็ต้องมีศีล ๘ ท่านก็ว่า ก็มี ขอทานก็ต้องมี ผมบอกว่า อย่างนั้นไม่ถูกแล้ว ไม่ได้ดูที่อาการอย่างนั้น ฉะนั้น ที่อาจารย์บอกว่า อยู่ที่จิต ถูกต้อง ผมสนับสนุน อาการลอกเราได้ ต้องดูกันที่จิต ในสมัยนี้ ผมรู้สึกว่าคุณที่อาการกันมาก ที่อาจารย์พูดมา ผมยินดีด้วย และขออนุโมทนา

สุ. ท่านผู้ฟังมีความเห็นอย่างไรบ้างในเรื่องของกุศล อกุศล กับชนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

ถ. อย่างที่เขาเอาของกินต่าง ๆ มาเช่นทอดา หรือเช่นพระพรหม เช่นอะไรต่าง ๆ นี้ มีผลไหม

ส. ผลคืออะไร

ถ. กุศล

ส. ต้องการผลอะไร

ถ. ต้องการ เช่น ลาภ อยากจะถูกรวยบ้าง อยากจะเจริญรุ่งเรือง
อยากจะทำให้ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ

ส. ทำกุศลกรรมอะไรที่จะได้ผลอย่างนั้น

ถ. เช่น การไหว้เจ้าที่เจ้าทาง การเอาของต่าง ๆ ไปไหว้

ส. อย่างนั้นก็ง่าย ถ้าอยากจะได้ก็ไหว้เอา

ถ. ถ้าอย่างนั้น การบูชาที่ถูกควรจะเป็นอย่างไร

ส. การกระทำกุศลที่เป็นไปในบุญกิริยาวัตถุ ๑๐

โดยมากท่านผู้ฟังคิดที่จะทำกุศล แต่ไม่ได้คิดว่า จิตในขณะนี้เป็นกุศลหรือ
เปล่า เพราะฉะนั้น ประโยชน์จริง ๆ คือ ต้องรู้ขณะจิตว่า จิตในขณะนี้เป็นกุศลไหม
ยังไม่ต้องไปถึงการกระทำ เพราะว่าจิตเกิดดับสลับกันเร็วมาก ถ้าไม่รู้ว่าขณะใด
เป็นอกุศล ขณะใดเป็นกุศล กุศลย่อมเกิดไม่ได้

เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะถึงการกระทำทางกาย หรือคำพูดทางวาจา ควรรู้ว่า
ขณะนี้จิตเป็นกุศลไหม ถ้าเพียงแต่คิดว่าจะทำกุศล และลืมจิต มุ่งแต่จะทำกุศล
แต่จิตจริง ๆ ในขณะที่ทำกุศลนั้น เป็นกุศลมากน้อยแค่ไหน หรือเป็นเฉพาะเจตนาที่
คิดจะกระทำ หรือเป็นกุศลในขณะที่กำลังให้ทานเพื่อประโยชน์สุขแก่บุคคลหนึ่ง
บุคคลใด แต่ก่อนนั้นและหลังนั้นเป็นอกุศลทั้งนั้นก็ได้

ถ. เพราะฉะนั้น การบูชาเทวดาหรือบูชาพระพรหมก็ดี ...

ส. ขณะนั้นจิตเป็นกุศลหรือเปล่า อย่าเพิ่งคิดถึงการกระทำ คิดถึงจิต
เป็นกุศลหรือเปล่า ทำเพราะว่าต้องการลาภ ขณะนั้นเป็นกุศลหรือเปล่า ก็ไม่ใช่แล้ว
เพราะฉะนั้น แทนที่จะบอกว่า นี่เป็นกุศล นั่นไม่เป็นกุศล ทุกคนควรที่จะพิจารณาจิต
และรู้ว่า จิตขณะใดเป็นกุศล ขณะใดเป็นอกุศล ถ้าขณะที่ต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใด
ยังมีความติด ยังมีความปรารถนาอยู่ ขณะนั้นเป็นอกุศล แม้ว่าทางกายจะกระทำ

กุศลบ้าง แต่กุศลนั้นมีเพียงเล็กน้อยนิดเดียว นอกจากนั้นก็เป็นอกุศลมากมาย โดยเฉพาะถ้าเป็นการกระทำที่ไม่มีเหตุผล หรือเหตุไม่ตรงกับผล ก็ไม่ใช่กุศล เป็นแต่การกระทำที่เข้าใจว่าเป็นกุศลเท่านั้น

ถ. ถ้าอย่างนั้น ควรเจริญบุญกิริยาวัตถุ ๑๐

ส. บุญกิริยาวัตถุ เป็นไปในทาน เป็นไปในศีล สมณะและวิปัสสนา เพราะฉะนั้น ถ้าไม่เป็นในเรื่องของทาน จะต้องพิจารณาว่า เป็นไปในเรื่องของศีล หรือเปล่า การนอบน้อม การระลึกถึงคุณของบุคคลอื่น ขณะใดที่จิตใจอ่อนโยน ไม่แข็งดี และไม่ดูหมิ่น แต่คิดถึงคุณของคนอื่น แม้ว่ายังไม่ได้เอาอาหารไปให้ แต่ในขณะที่จิตใจอ่อนโยนนอบน้อม ในขณะนั้นก็เป็นกุศล แม้จะยังไม่แสดงความนอบน้อมโดยการไหว้ แต่จิตใจในขณะที่อ่อนโยนและคิดถึงคุณของบุคคลอื่น ขณะนั้นก็เป็นกุศล

เพราะฉะนั้น ควรเข้าใจจริง ๆ ว่า กุศลอยู่ที่จิต อย่าเอาการกระทำมาคิดว่าเราจะทำกุศล โดยไม่คำนึงถึงจิตใจว่า กุศลจิตเกิดมากน้อยแค่ไหน หรือเกิดเล็กน้อยเหลือเกินและเต็มไปด้วยความไม่เข้าใจ อย่างเช่น กุศลจิตเกิดคิดจะถวายภัตตาหารกับพระภิกษุ แต่เกิดสงสัยขึ้นมาว่า ๕ รูป หรือ ๑๐ รูป หรือ ๙ รูป ในขณะนั้นรู้ได้โดยรู้ว่า เป็นอกุศลอีกแล้วโดยความไม่รู้ เพียงรูปเดียวได้ไหม ถ้าเป็นกุศล

ถ. ส่วนใหญ่ผมเห็นเขาจะจงทุกอย่าง ต้องมีดอกไม้ ต้องมีรูปเทียน

ส. ถ้าคนที่ไม่เข้าใจในเหตุผล กุศลจิตก็ไม่เกิด เป็นแต่เรื่องต้องทำทั้งนั้น ถ้าไม่คิดอย่างนั้น แต่พิจารณาให้ถูกต้องว่า การที่เราจะมีความนอบน้อมต่อบุคคลอื่น จะมีทางที่แสดงออกทางกายอย่างไรบ้าง และเกิดกุศลจิตที่จะกระทำอย่างนั้นจริง ๆ ด้วยความเข้าใจถูก ด้วยกิริยาอาการที่นอบน้อมซึ่งเกิดจากจิตที่เป็นกุศลในขณะนั้น ในขณะนั้นจะไม่มีความรู้สึกว่า วุ่นวาย เดือดร้อน ล่อกล่อก หรือไม่สงบ ไซ้ไหม แต่จะเป็นลักษณะอาการของความสงบจากโลภะ โทสะ โมหะ

ไม่เดือดร้อน ไม่วุ่นวาย ไม่หวั่นไหวในขณะใด ขณะนั้นเป็นกุศล แต่ต้องเป็นเรื่องละเอียด อย่างวันเกิด บางคนคิดว่าจะทำกุศล กุศลอะไรในวันเกิดที่จะทำ

โดยมากคิดถึงเรื่องถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ แต่เพื่อตัวเองหรือเปล่า ถ้ามีความคิดว่า ต้องจำนวนเท่าไร เพราะอย่างนั้น เพราะอย่างนี้ คือ ติดอยู่ที่จำนวน ลืมว่า ที่กระทำนั้นเป็นเพราะกุศลจิตคิดที่จะให้เป็นประโยชน์แก่ผู้รับ

ถ้าคิดเรื่องการเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ สำหรับบางคนที่ต้องมีการทำบุญในวันเกิด ก็เพราะว่าปกติวันหนึ่ง ๆ อาจจะไม่ค่อยได้ทำกุศลอะไร หรือเป็นผู้ที่กระทำอยู่แล้ว แต่วันพิเศษก็อยากจะกระทำให้ยิ่งขึ้นให้มากขึ้นก็ได้ ซึ่งก็ต้องพิจารณาจิตอีกว่า ด้วยกุศลจริง ๆ ที่รู้สึก ว่า บุญที่ได้ทำไปแล้ว ที่ทำอยู่เป็นปกติในชีวิตประจำวันนั้น ยังไม่พอ ถ้าคิดว่าที่ทำไปแล้วยังไม่พอ เป็นโอกาสที่จะทำให้มากขึ้นเท่าที่จะกระทำได้ ก็แล้วแต่มนสิการของแต่ละบุคคล แต่ส่วนใหญ่ วันเกิดของใคร คิดถึงตัวเอง ไข่มุข วันเกิดของเรา เพราะฉะนั้น จะทำสิ่งซึ่งเป็นสิริมงคลให้กับใคร หรือคิดว่าจะสละวัตถุ นั้นเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น นี่เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาแล้วไข่มุขว่า ทำเพื่อใคร

และการที่จะเกิดกุศล ไม่ใช่แต่เฉพาะการถวายภัตตาหารแก่ภิกษุสงฆ์ หรือ ไม่ใช่หวังให้เกิดกุศลกับตนเอง แต่เป็นวันพิเศษที่จะทำให้เกิดกุศลได้อีกหลายอย่าง เพราะถ้าระลึกถึงพระคุณของมารดาบิดาผู้ให้กำเนิด ทำให้มีโอกาสได้ฟังพระธรรม ได้ศึกษาพระธรรม ได้เจริญกุศลอื่น ๆ เป็นอันมาก และให้วันเกิดนั้นเป็นกุศลจริง คือ นอกจากจะทำทาน ถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ ยังระลึกถึงพระคุณของผู้มีคุณ เช่น มารดา บิดา ซึ่งทุกวัน ๆ อาจจะระลึกถึงน้อย หรือบางท่านอาจจะรุ่มรวยกับธุรกิจมาก ไม่ได้ระลึกถึงคุณของท่านเท่าที่ควรก็เป็นได้ เพราะฉะนั้น ถ้าจะเป็นกุศล ยิ่งขึ้นอีก ก็ระลึกถึงคุณของมารดาบิดา

เรื่องของจิตใจ เป็นเรื่องที่ละเอียดจริง ๆ ว่า การขัดเกลาจิตใจไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ต้องพิจารณาสภาพของจิตโดยละเอียดจริง ๆ พร้อมทั้งเหตุผลด้วยว่า กุศลต้องเป็นกุศล แต่ถ้าขณะใดที่มีอย่างอื่นเกิดแทรก ขณะนั้นก็เป็นอกุศล

๑๔๘๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๘

ถ. ในปัจจุบันนี้มีผู้ที่ศึกษาธรรมและนำไปประยุกต์ใช้กันมาก แต่บางครั้งไม่ใช่เพื่อการเจริญสติหรือเจริญปัญญา อาจจะไปเพื่อวัตถุประสงค์อื่น เช่น วัตถุประสงค์ทางการเมือง หรือเพื่อพัฒนาสังคม ผมมีความคิดว่า ถ้าทำไปโดยขาดความเข้าใจ อาจจะทำให้พระสังฆธรรมอันตรธานเร็วขึ้น ท่านอาจารย์มีความคิดเห็นอย่างไร

สุ. พระพุทธศาสนาเป็นพระธรรมคำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งผู้ที่เป็นสาวก คือ ผู้ฟังพระธรรมของพระองค์ จะต้องพิจารณาให้เกิดปัญญาของตัวเอง เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยไม่ใช้ปัญญา ไม่ใช่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ย่อมไม่ใช่การประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้แต่เรื่องที่เข้าใจว่าเล็ก ๆ น้อย ๆ คือ เรื่องกุศล ก็ต้องพิจารณาจริง ๆ ว่า เป็นกุศลหรือเปล่า หรือเข้าใจว่าเป็นกุศล แต่ความจริงไม่ใช่ เพราะถ้าเป็นกุศล ต้องเป็นเรื่องของการขัดเกลา การอบรมเจริญปัญญาเพื่อดับกิเลส เป็นสมุจเฉทอย่างถูกต้อง

การฟังธรรม จะใส่สี่อะไรก็ได้ ไซ้ไหม ไม่เกี่ยวกับสี่อีกเหมือนกัน ไซ้ไหม ซึ่งบางคนอาจจะอบรมมา สะสมมาที่จะพอใจในสี่หนึ่งสี่ใด ก็เป็นฉันทะ เป็นอหยาศัย แต่ไม่ใช่สี่ที่จะทำให้ดับกิเลส ต้องเป็นปัญญา การพิจารณาอบรมระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมจนกว่าปัญญาจะเจริญขึ้น

เพราะฉะนั้น แต่ละบุคคลก็มีอหยาศัยต่าง ๆ กัน พุทธบริษัทก็มีทั้งที่เป็นบรรพชิตและเป็นคฤหัสถ์ สะสมมาอย่างไร สภาพธรรมเกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัยอย่างไร ก็พิจารณาเพื่อรู้ในลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

เรื่องกุศลไม่ควรจะคิดว่า เป็นเรื่องเล็ก แต่เป็นเรื่องความเห็นถูกจริง ๆ

ท่านที่เคยติดในชนบธรรมเนียมใด ต้องพิจารณาหาเหตุผลให้ได้จึงจะเป็นปัญญา แต่ถ้ายังเพียงทำไป ๆ ด้วยความไม่รู้ ในขณะนั้นสติเกิดระลึกจะรู้ได้ทันทีว่า ขณะนั้นไม่ใช่กุศล แต่เป็นความสงสัย เป็นความไม่รู้ เป็นความติด

ถ้าทุกคนในขณะนี้พิจารณาสภาพธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง โดยถอดความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนออกจากสภาพธรรมทั้งหลายที่กำลังปรากฏ ย่อมจะพิจารณารู้ได้ว่า ที่เคยยึดถือว่าเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน วัตถุสิ่งต่าง ๆ นั้น ก็เป็นการเกิดดับสืบทอดกันของจิต เจตสิก รูป ซึ่งเป็นไปโดยไม่ขาดสายนั่นเอง ไม่ว่าจะทางตาที่กำลังเห็น ทางหูที่กำลังได้ยิน หรือทางใจที่กำลังคิดนึก

สำหรับชีวิตในวันหนึ่ง ๆ เมื่อศึกษาเรื่องของจิต จะรู้ได้ว่า โดยทั่วไปของแต่ละบุคคลที่จะพ้นจากจิต ๓๘ ดวง ไม่มีเลย ซึ่งก็ไม่ยากต่อการที่จะจำ

จิต ๓๘ ดวง คือ อกุศลจิต ๑๒ ดวง ได้แก่ โภสมุขจิต ๔ ดวง โภสมุขจิต ๒ ดวง โมหมุขจิต ๒ ดวง สำหรับอกุศลจิต ๑๒ ดวง ผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์บุคคลยังมีครบ เพราะฉะนั้น แต่ละบุคคลก็ทราบได้ว่า ท่านมีอกุศลจิตครบทั้ง ๑๒ ดวงไหม ถ้ายังไม่ใช่พระอรหันต์บุคคล ต้องครบทั้ง ๑๒ ดวง

สำหรับอเหตุกจิต ทั้งหมดมี ๑๘ ดวง แต่ที่เกิดขึ้นเป็นไปในชีวิตประจำวัน สำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์มี ๑๗ ดวง เฉพาะพระอรหันต์เท่านั้นที่มีอเหตุกจิตครบทั้ง ๑๘ ดวง

และในชีวิตประจำวัน นอกจากอกุศลจิต ๑๒ ดวง และอเหตุกจิต ๑๗ ดวง ยังมีมหากุศลจิต ๘ ดวง ที่เป็นไปในทานบารมี ในศีลบารมี ในการอบรมเจริญความสงบของจิตและในการอบรมเจริญสติปัญญาบารมี ซึ่งเฉพาะพระอรหันต์เท่านั้นที่ไม่มีมหากุศลจิต ๘ ดวง แต่มีมหาภิริยา ๘ ดวง

ทั้งหมด อกุศลจิต ๑๒ ดวง อเหตุกจิต ๑๗ ดวง มหากุศลจิต ๘ ดวง รวมเป็นจิต ๓๗ ดวง และยังมีมหาวิบากอีก ๑ ดวง ซึ่งเกิดเป็นปกติในชีวิตประจำวัน สำหรับผู้ที่ไม่พิจารณาแต่กำเนิด มหาวิบากเป็นผลของมหากุศล เมื่อมหากุศลมี ๘ ดวง ผลของกุศลก็ต้องมี ๘ ดวง คือ มหาวิบาก ๘ ดวง แต่ในบุคคลหนึ่ง ๆ ตามธรรมดา

ถ้าไม่กล่าวถึงตทาลัมพนจิต เพราะว่าต้องแยกตามแต่ละบุคคลไปอีก ถ้ากล่าวโดยทั่ว ๆ ไป แต่ละคนที่เกิดมาเป็นผลของกุศลกรรมหนึ่ง เพราะฉะนั้น ก็เป็นมหาวิบากดวงหนึ่งใน ๘ ดวง

ในกามาวจรจิต ๕๔ ดวง จิตที่เกิดขึ้นเป็นไปโดยปกติ มีประมาณ ๓๔ ดวง จะมากน้อยเพิ่มเติมอีกเล็กน้อยก็สำหรับแต่ละบุคคล เมื่อกระทำตทาลัมพนกิจ

เพราะฉะนั้น ควรจะรู้จักของกามาวจรจิตที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน โดยประมาณ คือ ๓๔ ดวงนี้ว่า แต่ละประเภททำกิจอะไร ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน ถอดความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนออกหมด ก็เป็นแต่เพียงจิตเจตสิก รูป ซึ่งเกิดดับสลับต่อกันไม่ขาดสาย

สำหรับมหาวิบากจิต ทำกิจปฏิสนธิ ภวังค์ จุตี ในขณะที่ไม่รู้อารมณ์หนึ่ง อารมณ์ใดทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

เพราะฉะนั้น ในขณะที่มีมหาวิบากจิตทำภวังคกิจไหม

ขณะที่ไม่เห็น ไม่ได้ยิน หรือในขณะที่เมื่อวิถิจิตทางตาดับหมดแล้ว ภวังคจิตเกิดขึ้น ก็เป็นมหาวิบากจิตดวงหนึ่งดวงใดสำหรับบุคคลหนึ่งใน ๘ ดวง แต่ถ้าเป็นผู้ที่พิจารณาตั้งแต่กำเนิด ไม่มีมหาวิบากจิตทำกิจปฏิสนธิ ก็มีสันติระณกุศลวิบากทำกิจปฏิสนธิ

ในขณะที่ตื่น เป็นวิถิจิต ซึ่งเป็นกิจของอเหตุกจิต ๑๗ ดวง อกุศลจิต ๑๒ ดวง และมหากุศลจิต ๘ ดวง ถ้าไม่กล่าวถึงตทาลัมพนกิจ อันนี้ก็ยกเว้นไป แต่ให้ทราบว่า ทางตาในขณะที่เห็นมีจิตอะไรเกิดขึ้นบ้าง ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็มีทั้งอเหตุกจิต อกุศลจิต และมหากุศลจิต

สำหรับอเหตุกจิต ๑๘ ดวง เป็นวิบากจิต คือ เป็นผลของกรรม ๑๕ ดวง และเป็นกิริยาจิต ๓ ดวง

สำหรับวิบากจิต ๑๕ ดวง แบ่งเป็นทวีปญญวิญญาณ ๑๐ ดวง

ทวีปญญวิญญาณ ได้แก่

จักขุวิญญาณ อกุศลวิบาก ๑ ดวง กุศลวิบาก ๑ ดวง ทำกิจเห็น

โสดวิญญูญาณ กุศลวิบาก ๑ ดวง อกุศลวิบาก ๑ ดวง ทำกิจได้ยืน
 ฆานวิญญูญาณ กุศลวิบาก ๑ ดวง อกุศลวิบาก ๑ ดวง ทำกิจได้กลืน
 ชิวหาวิญญูญาณ กุศลวิบาก ๑ ดวง อกุศลวิบาก ๑ ดวง ทำกิจลิ้มรส
 กายวิญญูญาณ กุศลวิบาก ๑ ดวง อกุศลวิบาก ๑ ดวง ทำกิจรู้ไผ่ภูริัพพะ
 ที่กระทบกายปสาท

สำหรับจักขุวิญญูญาณ โสดวิญญูญาณ ฆานวิญญูญาณ ชิวหาวิญญูญาณ
 เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา เฉพาะกายวิญญูญาณเท่านั้นถ้าเป็นกุศลวิบากจะเกิดร่วมกับ
 สุขเวทนา และถ้าเป็นอกุศลวิบากจะเกิดร่วมกับทุกข์เวทนา เพราะฉะนั้น ถ้าจะ
 พิจารณาสภาพปรมัตถธรรมโดยไม่คิดถึงเรื่องราว ไม่คิดถึงสัตว์ บุคคล จะเห็นได้ว่า
 ทุกข์จริง ๆ คือ ทุกขเวทนาเจตสิกที่เกิดร่วมกับกายวิญญูญาณอกุศลวิบากดวงเดียว
 เท่านั้น นอกจากนั้น เป็นทุกข์ที่เกิดจากกิเลส ถ้าผู้ใดดับกิเลสแล้ว ทุกข์ที่เกิดจาก
 กิเลสก็ไม่มี แต่ทุกขเวทนาที่เกิดกับอกุศลวิบากกายวิญญูญาณยังมีอยู่

วันหนึ่ง ๆ มีทุกข์มากไหม ถ้าถาม ทุกคนที่มีทุกข์จะตอบว่า ทุกข์มาก แต่
 ทุกข์มากที่มี เป็นทุกข์กายหรือทุกข์ใจ เป็นทุกข์ที่เกิดจากกิเลส หรือเป็นผลของกรรม
 ที่ได้กระทำแล้ว ถ้าเป็นทุกข์ที่เป็นผลของกรรมที่กระทำแล้ว จะเป็นทุกขเวทนาที่
 กระทบกับสิ่งที่แข็ง อ่อน เย็น ร้อน ตึง ไหว ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สลาย นั่นคือทุกข์กาย
 เป็นผลของกรรม แต่ส่วนใหญ่ พิจารณาดูว่า ความทุกข์ที่มี ที่แต่ละคนบอกว่า
 มีทุกข์มาก ๆ นั้น เป็นทุกข์ที่เกิดจากกิเลส หรือเป็นทุกข์ที่เกิดจากกรรม

สังยุตตนิกาย สคาถวรรค อรรถกถาอุปปาฐานสูตร มีข้อความว่า

บทว่า อาตุรัสสะ ความว่า ความเดือดร้อนมี ๓ อย่าง คือ เดือดร้อนด้วย
 ความแก่ เดือดร้อนด้วยความเจ็บป่วย เดือดร้อนด้วยกิเลส

ในความเดือดร้อน ๓ อย่างนั้น ความเดือดร้อนด้วยกิเลส มีบทว่า
 สัลลวิทัสสะ ความว่า ทางที่หัวใจด้วยลูกศรคือตัณหาที่ถูกขัดไปด้วยอวิชชา
 เหมือนถูกแทงด้วยลูกศรคือหอกที่อาบด้วยยาพิษ

นี่คือความรู้สึกที่เป็นทุกข์ของแต่ละคนในวันหนึ่ง ๆ ซึ่งถ้าพิจารณาแล้วจะเป็นเรื่องของทุกข์ใจ คือ ทุกข์เพราะกิเลสมาก

สำหรับทุกข์กาย มีอยู่เป็นประจำที่กาย แต่ไม่ได้พิจารณาถึงเลย เพราะว่าส่วนใหญ่จะเห็นแต่ทุกข์ที่เกิดจากกิเลสคือทุกข์ใจ ที่เดือดร้อน แสวงหาสิ่งที่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นลาภ ยศ หรือสรรเสริญ โดยไม่ได้พิจารณาถึงทุกข์ประจำกาย ซึ่งเป็นผลของกรรม

ทุกคนตื่นมา ต้องทำอะไรบ้าง ทราบไหมว่าถ้าไม่ทำจะต้องเป็นทุกข์กาย หรือที่ทาก็เพราะทุกข์กายนั่นเองจึงต้องทำ

ถ้าไม่ทำความสะอาดร่างกาย ได้ไหม จะเกิดทุกข์กายใหม่ ต้องเกิดแน่ เพราะฉะนั้น การทำความสะอาดร่างกาย การบริหารร่างกาย หรือแม้แต่การบริโภคอาหาร หรือเพียงแค่จะเช็ดหน้าเช็ดตัว ก็เป็นสิ่งที่ต้องทำ เพราะถ้ามีกายอยู่ตราบใดก็มีปัจจัยที่จะทำให้เกิดความไม่สบาย ความระคายเคืองที่กายนั่นเอง แต่เมื่อทำจนชินก็รู้สึกเลยว่า กายนี้เป็นทุกข์ที่สลัดไม่ออก เพราะว่าหนีไม่พ้นเลย ตราบใดที่ยังมีกายอยู่ก็ต้องมีทุกข์ประจำกาย ตั้งแต่เกิดจนตายทุกชาติ แม้แต่พระอรหันต์ก็ไม่พ้นจากทุกข์เวทนาทางกาย

ใน **อรรถกถาอุปัฏฐานสูตร** มีข้อความว่า

ภิกษุอรหันต์ไปสู่มุขบ้านเพื่อบิณฑบาตในที่ไกล กลับมาแล้วก็เก็บบาตร และจีวรไว้ในบรรณศาลา ลงสระที่เกิดเองขึ้นเองในที่ไกล พอให้ตัวแห้งแล้ว กวาดที่พักรกลางวัน ตั้งเตียงตั้งไว้ในที่นั้นแล้วหลับ

จริงอยู่ แม้พระชินาสพก็มีทุกข์เวทนาทางกาย

เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ มีทั้งทุกข์กายและทุกข์ใจ ทุกข์กายยังไม่พอ ยังต้องเพิ่มทุกข์ใจเข้าไปอีก เวลาที่เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้น เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เลย เพราะว่ากรรมทำให้กายปสาทเกิดขึ้นกระทบกับโณฏฐัพพารมณฺ์ เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ตึงหรือไหวที่ไม่สบาย ทำให้ทุกข์เวทนาเกิดขึ้นกับกายวิญญาน ซึ่งเป็นเหตุกุวิปากจิต แต่ยังไม่พอ ไข้ใหม่ เดือดร้อนใจ เป็นห่วง เป็นกังวล เพราะฉะนั้น

ข้อความในอรรถกถาอุปมาว่า การที่ทุกข์ใจเกิดขึ้นเมื่อทุกข์กายเกิดแล้ว เหมือนกับการยิงลูกศรเข้าไปในลูกศรดอกที่ ๑ ที่ยิงแล้ว

เวลาที่ทุกข์ทางกายเกิดขึ้น เจ็บปวดทรมาน เหมือนกับการยิงลูกศรไปที่หนึ่ง แต่ยังไม่พอ โทมนัส ความกังวล ความเดือดร้อนใจ ก็อุปมาเหมือนกับยิงลูกศรเข้าไปที่เกาอีดอกหนึ่ง เพิ่มความทุกข์ทรมานขึ้นอีกสักแค่นั้น

แผลเดียว เจ็บมาก เป็นกายวิญญูณที่เกิดร่วมกับทุกข์เวทนา ยังไม่พอ ยังมีกิเลส ความห่วง ความกังวล ความเดือดร้อนใจเกิดซ้ำอีก เท่ากับว่าแผลเก่านั่นเอง และยิงลูกศรไปซ้ำอีกดอกหนึ่ง เพราะฉะนั้น ความทุกข์ทรมานจะเกิดขึ้นมากสักแค่นั้น

ถ. สมมติว่า เรามีอกุศลวิบากจิตเกิดขึ้น เช่น เห็นสีที่ไม่สวย หรือมีใครมาด่าเรา มีเสียงที่ไม่ดีอย่างนี้ อย่างไรจะไม่ทุกข์ ในเมื่อเป็นผลของอกุศล

สุ. ต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจเสมอในคำชมและในคำด่าทั้ง ๒ อย่าง ไม่หวั่นไหว ถ้าเข้าใจอย่างนี้ จะไม่หวั่นไหวได้ ใช่ไหม

ถ. ก็คิดว่า เป็นผลของอกุศลกรรมให้ผล

สุ. เพราะฉะนั้น การรับผลของกรรมในวันหนึ่ง ๆ ที่ว่าทำกรรมแล้วจะได้รับผลอย่างไร เมื่อไร ก็คือ เริ่มจากการเกิด และในวันหนึ่ง ๆ ที่เห็น ที่ได้ยิน ที่ได้กลิ่น ที่ลิ้มรส ที่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เป็นผลของกรรมทั้งหมด

เพราะฉะนั้น อเหตุกจิตมี ๑๘ ดวง เป็นวิบากจิต ๑๕ ดวง ซึ่งเกิดตามเหตุตามปัจจัยในชีวิตประจำวัน บางท่านอาจจะสงสัยว่า ท่านไม่ได้ถูกกระทบกับโณภูมัพพะอะไร แต่ทำไมรู้สึกคัน หรือเป็นทุกข์กายเกิดขึ้น ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะว่ากายปสาทสัมผัสซาบอยู่ทั่วตัว และรูปที่กระทบสัมผัสกับกายปสาทเป็นได้ทั้งภายในและภายนอก เพราะฉะนั้น เมื่อธาตุหนึ่งธาตุใดผิติดปกติ คือ เสีย ธาตุดินแข็งเกินส่วนเกิดขึ้นในที่ใดกระทบกับกายปสาทจะทำให้เกิดเจ็บ หรือปวด หรือคันขึ้นได้

นั่นเป็นผลของกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยทำให้กายปสาทเกิดขึ้นตามควรแก่การที่จะรู้สิ่งที่กระทบกายที่ไม่เป็นที่สบายในขณะนั้น

๑๔๘๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๔

ถ. พระพรหมมีกายปสาทไหม

ส. ไม่มี

ถ. พระพรหมรู้โณฐัพพะไหม

ส. ไม่รู้

ถ. ไม่รู้เลยหรือ

ส. พรหมบุคคลในพรหมโลกไม่มีขานปสาท ไม่มีชีวหาปสาท ไม่มี

กายปสาท มีกาย แต่ไม่มีกายปสาท สบายไหม พันทุกขไปมาก

ถ. ท่านไม่อาจรู้ทางใจได้หรือ

ส. พระพรหมรู้โณฐัพพะไม่ได้

ถ. ไม่มีทางเลย

ส. โณฐัพพะมีจริง ๆ ลักษณะที่อ่อน ที่แข็ง ที่เย็น ที่ร้อน ที่ตั้ง ที่ไหว มีจริง แต่จะปรากฏเมื่อมีกายปสาทเท่านั้น ถ้าไม่มีกายปสาทก็ไม่มีการประจักษ์ หรือรู้ในลักษณะที่อ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ตั้งหรือไหวได้เลย แต่เป็นธาตุชนิดหนึ่ง จะไม่ให้เกิดก็ไม่ได้ เมื่อมีเหตุปัจจัยก็ต้องเกิด

ใครที่ไม่อยากมีกายปสาท แต่ถ้าไม่ได้เหตุที่สมควรแก่ผล คือ ไม่ใช่พรหมบุคคล ก็ต้องมีกายปสาท

ถ. ทุกขที่เกิดจากกรรม เป็นผลของกรรมที่เรียกว่า วิบาก เป็นทุกขเวทนาทางกาย หรือสุขเวทนาทางกาย เกิดจากผลของกรรมอย่างเดียว ใช่ไหม

ส. ที่ทรงแสดงไว้ มีปัจจัยอื่นด้วยได้ คือ อาจเกิดเพราะจิต หรือเพราะอตุ หรือเพราะอาหารได้ แต่โดยตรง กายปสาทต้องมีกรรมเป็นปัจจัย เพราะฉะนั้น กายวิญญานโดยขณะจิตแล้ว ต้องเป็นวิบากจิตซึ่งเป็นผลของกรรม

ถ. ส่วนทุกข์ที่ว่ามีกันมาก ๆ ที่เกิดทางใจ ที่ทุกคนบ่นว่า ทุกข์เหลือเกิน ก็เป็นทุกข์ที่เกิดจากกิเลสทั้งนั้น ใช่ไหม ถ้าเกี่ยวกับทางใจเป็นทุกข์ที่เกิดจากกิเลสทั้งนั้น

ส. วันนี้มีทุกข์ใหม่ ต้องถามตามความเป็นจริง คือ การศึกษาธรรมเป็นการศึกษาชีวิตแต่ละขณะ ถ้าถามว่า วันนี้มีทุกข์ใหม่ จะตอบว่าอย่างไร ถ้าตอบว่า มีก็พิจารณาดูว่า ที่ว่าเป็นทุกข์นี่เรื่องอะไร เจ็บตรงไหน ปวดตรงไหน คันตรงไหน หรือเป็นเรื่องอื่น

ถ. ส่วนใหญ่ที่ว่าทุกข์เท่าที่สังเกตตัวเองรู้สึกว่าจะเนื่องมาจากความกังวลในสิ่งต่าง ๆ

ส. เพราะฉะนั้น เห็นได้เลยว่า ขณะนั้นเป็นโทสมูลจิต เป็นอกุศลจิต ไม่ใช่วิบากจิต นี่เป็นความสำคัญที่จะต้องรู้ชัดว่า จิตประเภทใดเป็นชาติใด จิตที่เป็นเหตุ คือ กุศลจิตและอกุศลจิต จิตที่เป็นผล คือ กุศลวิบากจิตและอกุศลวิบากจิต เพราะฉะนั้น สภาพที่กังวลไม่ใช่ทุกข์กายวิญญูณ จึงไม่ใช่วิบาก

ด้วยเหตุนี้ ความรู้สึกกังวล ความรู้สึกไม่แจ่มชื่น ความรู้สึกขัดเคือง ทั้งหมดเป็นโทสมูลจิตซึ่งเป็นอกุศลจิต เป็นทุกข์ใจ เป็นทุกข์ที่เกิดเพราะกิเลส คือ โทสะและอวิชชา ไม่ใช่เป็นกายวิญญูณซึ่งเป็นวิบากจิต

ถ. พระพรหมขณะที่เดิน รู้ว่าเดินหรือเปล่า

ส. พระพรหมจะเดินที่ไหน

ถ. เกิดเป็นพระพรหม ไม่มีการเดินไปไหนหรือ

ส. เดินที่ไหน

ถ. บนรูปพรหมภูมิ

ส. มีซีเมนต์ มีอะไรร้อน ๆ มีอะไรหรือเปล่า ก็ต้องไปท่องเที่ยวที่พรหมโลกกันอีก แต่ความจริงแล้วสำหรับผู้ที่มีกายปสาท ต้องแล้วแต่ผลของกรรม ถ้าเกิดในสุคติภูมิ เช่น ในสวรรค์ ก็ไม่เดือดร้อนทางกายเท่ากับในภูมิมนุษย์ และในภูมิมนุษย์นี้

ก็ยังเดือดร้อนทางกายน้อยกว่าในนรก เป็นลำดับขึ้นไป ถ้าเป็นพรหมบุคคล
ไม่ต้องกระทบเย็นร้อนทางกาย อ่อนแข็งทางกายเลย

ถ. ถ้าพระพรหมเดิน ก็ไม่รู้ว่าตัวเองเดิน

ส. มีจิตหรือเปล่า

ถ. ถ้าอย่างนั้นต้องรู้ได้ทางจิต

ส. ยกมือโบกไปในอากาศ รู้ไหม

ถ. ต้องอาศัยทางมโนทวารเท่านั้น

ส. ไม่พูดถึงทางไหนทั้งสิ้น พูดถึงว่า โบกมือไปในอากาศเป็นทุกข์ไหม
เจ็บปวดที่ไหนหรือเปล่า

ถ. ปกติปุณฺณก็ไม่ได้เจ็บปวด พระพรหมไม่มีกายปสาท ก็ไม่รู้ว่า...

ส. คนที่มีกายปสาท โบกมือไปในอากาศนี้เจ็บปวดไหม

ถ. ไม่เจ็บปวด

ส. ทำไมไม่เจ็บปวด ในเมื่อมีกายปสาท ยังไม่เจ็บปวดได้ ใช่ไหม
เพราะฉะนั้น ผู้ที่ปฏิสนธิในสวรรค์ยังไม่ต้องถึงพรหม ยังมีกายปสาท แต่กุศลวิบาก
มีมากกว่าภูมิมนุษย์ มนุษย์โบกมือในอากาศก็ไม่เดือดร้อน นี่ชั้นภูมิมนุษย์ ทั้ง ๆ ที่
ต้องมีอกุศลวิบากกายวิญญาน และมีกุศลวิบากกายวิญญานด้วย เพราะฉะนั้น
ถ้าเกิดในสุคติภูมิสูงขึ้น กุศลวิบากกายวิญญานก็มีมากตามลำดับชั้น และถ้าเกิด
ในภูมิที่ต่ำ อกุศลวิบากกายวิญญานก็ต้องมีมาก ตามลำดับชั้น

ทำไมพระพรหมจะไม่รู้ว่า ไปไหนมาไหน ในเมื่อคนที่มีกายปสาท โบกมือไป
ในอากาศก็รู้ แต่ไม่เจ็บ ไม่ปวด

ถ. พระพรหมคงไม่รู้ร้อน รู้แข็งแล้ว เพราะว่า ...

ส. ถ้าไม่มีกายปสาท รู้ไม่ได้เลย

ถ. อย่างพระพรหมเวลาลงมา

ส. เคยเห็นพระพรหมที่ไหน

ถ. ในพระสูตร ที่พระพรหมสังฆกุมารพรหมไปแสดงธรรมที่พระแท่น บันฑุกัมพลศิลาอาสน์ พระพรหมก็ไปเหมือนกัน เพราะฉะนั้น คงต้องมีการเดินบ้าง การนั่งบ้าง แต่ไม่รู้ ถ้าไม่มีกายปสาท

ส. ท่านผู้ฟังกำลังนั่ง เห็น และได้ยิน ในขณะที่เห็นไม่รู้หรือว่า แก้อึนั้นอ่อนหรือแข็ง ถูกไหม ในขณะที่ได้ยินเสียงก็ไม่วู้สึกเหมือนกันว่า กระบสัณผัสสิ่งที่เย็นหรือร้อน เพราะว่าจิตเกิดขึ้นทีละขณะ ไม่ใช่ว่าทุกท่านที่กำลังนั่ง อยู่ในขณะนี้มีแต่กายปสาทเป็นปัจจัยให้กายวิญญาณเกิด แต่ยังมีปัจจัยให้ โสตวิญญาณเกิดได้ยินเสียงและทางใจรับรู้คำที่ได้ยิน ทางตากก็เห็น และตรีนึกไปตามสิ่งที่ปรากฏทางตา เพราะฉะนั้น ควรมีกายวิญญาณเกิดในวันหนึ่ง ๆ มาก แต่จะมีทวารอื่นมากกว่า ถ้าขณะใดที่ไม่มีกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมที่ทำให้กระทบกับ โสตรูปพารมณ ก็จะเป็นเรื่องความนึกคิดทางตา ทางหู ทางอื่น ๆ

ถ. ถ้าอย่างนั้น พระพรหมต้องอาศัยแต่ทางมโนทวารเท่านั้นรู้อารมณ เว้นรู้ทางกาย ที่ว่าเดินไป นั่งไป การนั่ง การเดิน

ส. รูปพรหมบุคคลมีจักขุปสาทจึงเห็น มีโสตวิญญาณจึงได้ยิน และมีมโนทวาร

ถ. ถ้าเป็นรูปพรหม จะมีอะไรบ้าง

ส. ไม่มีรูปทั้งหมด เพราะฉะนั้น มีแต่จิตและเจตสิก

ถ. ที่ท่านอาจารย์กล่าวว่า เวลายกมือขึ้นไหวไปในอากาศ ไม่มีทุกขเวทนา เกิดขึ้นก็สามารถรู้ตัวได้ ขณะนั้นน่าจะรู้ตัวได้เพราะกายวิญญาณรู้วาทะธาตุ

ส. แล้วแต่ว่ากายวิญญาณจะเกิดหรือเปล่า แล้วแต่สติจะเกิดระลึกรู้ ลักษณะของสภาพธรรมหรือเปล่า ถ้าโบกมือไปในอากาศเฉย ๆ รู้สึกเป็นอย่างไร

ถ. ถ้าโบกมือไปในอากาศเฉย ๆ และกายปสาทไม่มี ถ้าไม่เห็น ไม่ได้ยิน ก็ไม่น่าจะรู้ตัวว่าเคลื่อนไหวไป การเคลื่อนไหวไปน่าจะปรากฏได้เพราะกายวิญญาณ รู้ลักษณะ ถึงแม้จะไม่รู้ลักษณะของทุกขกายวิญญาณ แต่น่าจะรู้ลักษณะของ วาโยธาตุ ธาตุตั้งไหว

ส. เพราะฉะนั้น จะรู้ลักษณะของธาตุตั้งหรือธาตุไหวได้ด้วยอะไร
สภาพธรรมใดเป็นสภาพที่รู้ตั้งหรือไหว

ถ. กายวิญญูญาณ

ส. กายวิญญูญาณ เพราะฉะนั้น ขึ้นอยู่กับกายวิญญูญาณ ถ้ากายวิญญูญาณ
ไม่เกิด จะไม่รู้

ถ. ถ้าไม่มีกายปสาท กายวิญญูญาณก็เกิดไม่ได้

ส. แน่นอนที่สุด

ถ. แล้วอย่างนี้ปัญหาที่ถามเมื่อกี้ ตามการศึกษา พรหมบุคคลมีแต่เฉพาะ
จักขุปสาทและโสตปสาท กายปสาทไม่มี เวลาพรหมบุคคลเคลื่อนที่ไปไหน เวลารู้ตัว
น่าจะรู้ตัวด้วยปสาทอื่น ใช่ไหม

ส. รู้ตัว หมายความว่ารู้อะไร

ถ. รู้ตัวว่าเคลื่อนไหวไป

ส. นั่นสิ เพราะฉะนั้น ต้องจำกัดให้แคบลงอีกว่า รู้ตัวนั้น รู้อะไร

ถ. สมมติว่าพรหมบุคคลรู้ตัวว่า เคลื่อนไหวไป ขณะนั้นจะรู้โดยอาศัย
ปสาทใด

ส. ขณะใดที่ไม่รู้ลักษณะที่เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ตั้งหรือไหว ขณะนั้น
ไม่ใช่โดยกายปสาท พระพรหมไม่มีทางรู้ว่าอ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ตั้งหรือไหวเลย
เพราะเหตุว่า ...

ถ. แต่จะรู้ว่า ตัวเองเคลื่อนไหวไป รู้ได้ใช่ไหม

ส. แต่ไม่ใช่รู้ลักษณะที่อ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ตั้งหรือไหว

ถ. อาจจะรู้โดยเห็น ใช่ไหม โดยจักขุปสาท หรือเสียง ใช่ไหม

ส. ขอประทานโทษ ยกมือขึ้น ยังไม่ได้เป็นรูปพรหม รู้ แต่ไม่ใช่รู้ร้อนหรือ
แข็ง เย็นหรือร้อน ตั้งหรือไหว เพียงแต่รู้ ใช่ไหม

ถ. ใช่ แต่รู้นั้นต้องเนื่องกับกายปสาท ถ้าไม่มีกายปสาท ...

ส. ถ้ารู้โดยกายปสาท ต้องรู้ลักษณะที่อ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ตึงหรือไหวเท่านั้น ที่เป็นโณฏฐัพพะ

ถ. แต่ขณะที่ยกมือขึ้น ถ้าเห็นก็รู้เหมือนกัน ถ้าเห็น เราก็รู้ได้ว่าเรากำลังยกมือขึ้น โดยจักขุปสาท แต่ขณะนั้นไม่ได้รู้เพราะกายปสาท

ส. พรหมมีกายวิญญัตติรูปใหม่ พรหมมีvikararup ๓ ใหม่

ถ. ถ้ามีvikararup ๓ ต้องมีมหาภูตรูป ๔

ส. vikararup ๓ เกิดจากจิตได้ เกิดจากอตุได้ พรหมไม่ต้องบริโภคอาหาร เพราะฉะนั้น vikararup ของพรหมจึงเกิดจากจิตและเกิดจากอตุจึงเคลื่อนไหวได้ แต่ไม่มีกายปสาทรูปที่จะรู้อ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ตึงหรือไหว แต่เคลื่อนไหวได้

ถ. เข้าใจแล้ว

ถ. พรหมไม่รู้จักอ่อนแน่นๆ เลย ใช่ไหม

ส. พรหมไม่มีขานปสาท ขิวหาปสาท กายปสาท มีเพียงจักขุปสาท และโศตปสาท เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่ารูปจะมีจริง แต่ถ้าไม่มีปสาทที่จะกระทบกับรูปนั้น รูปนั้นก็ปรากฏไม่ได้ อย่างคนที่ตาบอด สีสนั้วณณะมีจริง แต่เมื่อไม่มีจักขุปสาท ก็ไม่สามารถให้รูปนั้นปรากฏได้

ถ. พระพรหมที่ระลึกชาติได้ก็มี ใช่ไหม

ส. ไม่เกี่ยวกับกายปสาท

ถ. ไม่เกี่ยว แต่ถ้าระลึกถึงชาติที่เคยเกิดในนรก ท่านก็ไม่ทราบถึงสภาวะที่ร้อน

ส. เป็นเรื่องคิด เป็นเรื่อง ไม่ใช่เป็นลักษณะที่ปรากฏกับพรหมบุคคล

ถ. ลักษณะที่ร้อนจะไม่ปรากฏหรือ

ส. เวลานี้จะนึกถึงเรื่องการกระทบในอดีตก็ย่อมนึกได้ แต่โณฏฐัพพะไม่ได้กำลังกระทบกับกายปสาทในขณะนี้

ถ. แสดงว่า ท่านไม่รู้จักเลยว่า ร้อนเป็นอย่างไร เย็นเป็นอย่างไรหรือ

ส. ไม่มีกายปสาท เพราะฉะนั้น ไม่มีทางที่จะรู้โณฐัพพะ คือ ธาตุดิน ธาตุไฟ ธาตุลมที่มีได้ เมื่อไม่กระทบกับกายปสาทที่ไม่สามารถปรากฏได้ แม้ว่ามี

ถ. แต่ถ้าท่านระลึกถึง แม้ในขณะนี้เราไม่ได้กระทบกับร้อน แต่ก็รู้จักร้อน อาจจะนึกถึงร้อนที่เป็นอดีตที่เคยกระทบมา

ส. แต่ในขณะนี้ โณฐัพพะไม่ได้ปรากฏด้วยการนึก การนึกถึงร้อนกับการที่ลักษณะของร้อนกำลังปรากฏ ไม่เหมือนกัน ใช่ไหม

ถ. แต่ท่านรู้จักร้อนได้ ใช่ไหม

ส. มีสัญญา ความจำได้ แต่ไม่ใช่ว่ามีปสาทที่จะให้รู้นั้น ๆ ปรากฏ

ถ. แสดงว่า มีร้อนเป็นอารมณ์ได้ ใช่ไหม

ส. นึกถึงเรื่อง

ถ. นึกถึงเรื่องหรือ

ส. ใช่ เวลานี้นึกถึงอะไรที่เย็น ๆ ก็ยังนึกได้ แต่ลักษณะเย็นนั้นไม่ได้กระทบกับกายปสาทเลยในขณะที่กำลังคิด

เรื่องของสภาพธรรมเป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้ ขณะนี้ทุกท่านต้องการอะไร ต้องการสิ่งที่ปรากฏทางตา ต้องการเสียง ต้องการกลิ่น ต้องการรส ต้องการโณฐัพพะ จึงมีปสาทที่กระทบกับรูป เสียง กลิ่น รส โณฐัพพะ

เพราะฉะนั้น ขอให้คิดดูจริง ๆ อย่างคราวก่อนมีท่านที่ถามว่า พรหมจะไม่รู้สึกตัวหรือว่ากำลังเดิน หรือกำลังมีอาการกิริยาต่าง ๆ ไม่ต้องพรหม แม้แต่ทุกท่านในขณะนี้ การที่จะรู้แจ้งลักษณะของสภาพธรรมนั้นต้องตรงตามความเป็นจริง ในขณะนี้รู้ตรงแจ้ง หรือรู้ทำทางกิริยาอาการ มีความปรารถนาเย็น ๆ ถ้าอากาศร้อน ใช่ไหม อย่างเช่น ดื่มน้ำเย็น หรือน้ำแข็ง มีความต้องการธาตุนั้น โดยที่ที่ไม่ใช่ต้องการให้มือเคลื่อนไหวไปและไม่กระทบกับสิ่งนั้น แต่ขอให้ดูว่าสิ่งที่ต้องการนั้นคืออะไร คือ ลักษณะที่เย็น บางครั้งอาจจะต้องการสภาพที่แข็ง บางครั้งอาจจะต้องการสภาพที่อ่อน เป็นเหตุให้รูปไหวไปเพื่อจะได้มีสิ่งนั้นเป็นอารมณ์เท่านั้น

ซึ่งความติดหรือความต้องการจริง ๆ ไม่ใช่อย่างอื่น แต่ติดหรือพอใจในรูปที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ส่วนการเคลื่อนไหวไป เพียงเพื่อให้ได้กระทบสัมผัสสิ่งนั้น ไม่ได้หมายความว่าต้องการเคลื่อนไหว แต่ความจริงแล้วต้องการที่จะกระทบสัมผัสรูปที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ใครรู้ว่า กำลังนั่ง

ถ. ทุกคน

ส. นึก ไซ้ไหม แต่ขณะจริง ๆ ที่ปรากฏ คือ ทางตา สีสันวันณะกำลังปรากฏ ต้องการเห็น ไม่สนใจเลยว่าจะนั่ง จะนอน ถูกไหม ในเมื่อกำลังมีความต้องการรูปที่ปรากฏทางตา หรือต้องการเสียงที่ปรากฏทางหู อย่างเวลาที่ฟังเพลง ไม่สนใจอีกเหมือนกันว่าจะนั่งหรือจะนอน เพราะต้องการเสียง ไซ้ไหม แต่การที่จะให้เสียงนั้นเกิดขึ้น แล้วแต่ว่ากิริยาอาการในขณะนั้นจะเคลื่อนไหวไปอย่างไร แต่ที่ต้องการจริง ๆ คือ เสียง เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่าจะมีรูปร่างท่าทางอะไรที่จะต้องรู้ที่จะต้องปรากฏ เพราะความมุ่งหมายอยู่ที่ความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ

๑๔๘๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๘

เวลาที่นั่งอยู่ที่นี้ และต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใด ไม่สำคัญเลยว่าจะได้สิ่งนั้นมาโดยวิธีใด ใช้ไหม จะลุกขึ้นไปหยิบเอง หรือคนอื่นจะเอามาให้ก็ไม่สำคัญ จะจับฉวยในลักษณะใดก็ไม่สำคัญ สำคัญที่ได้สิ่งนั้นมา

เพราะฉะนั้น เรื่องของการที่จะต้องรู้ว่า กำลังนั่ง หรือกำลังนอน หรือกำลังยืน กำลังเดิน ในชีวิตประจำวัน ไม่มี มีแต่ต้องการวัตถุสิ่งใดก็มีการเคลื่อนไหวเพื่อให้ได้สิ่งนั้น ความสนใจอยู่ที่นั่น

อย่างในขณะนี้กำลังเห็น และกำลังได้ยิน ไม่ได้คิดถึงท่าทางที่เวลานั่งอยู่เลย มีใครบ้างที่ต้องมานั่งคิดว่า กำลังนั่งอยู่เท่านั้นเท่านั้น เพราะฉะนั้น เรื่องของพรหมบุคคลก็เหมือนกัน พิสูจน์ได้ในชาติที่ยังไม่ใช่พรหมว่า แท้ที่จริงแล้วรูปที่ปรารถนาที่ต้องการก็คือ เพียงรูปที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

ส่วนรูปใดไม่ปรากฏ มีใครจะปรารถนารูปนั้น อยากจะได้หัวใจใหม่ ดับ ปอดต่าง ๆ คิดใหม่ว่าวันหนึ่งอยากจะได้ ไม่ต้องสนใจเลย มีอยู่แล้ว และไม่สนใจที่จะเห็นที่จะสัมผัสด้วย แต่สนใจสิ่งที่ปรากฏทางตา หรือเสียงที่ปรากฏทางหู เพราะฉะนั้นรูปใดที่ไม่ปรากฏ ไม่เป็นที่ตั้งของความปรารถนา ก็ไม่ต้องไปนั่งคิด นั่งนึกว่า จะต้องรู้อย่างนั้น จะต้องรู้อย่างนี้

ถ้าจะคิดว่า ต้องรู้ที่กำลังนั่ง ก็ต้องมาคิดว่า เดียวนี้หัวใจอยู่ตรงไหน ปอดอยู่ตรงไหน กระเพาะอาหารอยู่ตรงไหน ใช้ไหม ซึ่งไม่มีใครคิดอย่างนั้นเลย เพราะฉะนั้น ไม่น่าจะสงสัยอะไร เพราะว่าเป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ ที่จะต้องพิจารณาให้แน่นอนว่า สิ่งใดปรากฏ สิ่งนั้นเป็นที่ต้องการ ที่ติด ที่แสวงหา

ถ. พระพรหม ถ้าแสดงธรรมเรื่องของสติปัฏฐาน ถ้าแสดงว่า เห็นกายในกาย ท่านไม่รู้ว่าเห็นกายในกายนั้น เห็นร้อนตามความเป็นจริง

ส. สติปัฏฐานตามภูมิ อย่างพรหมไม่มีลมหายใจ ไม่มีการแสดง อานาปานสติในพรหมโลก

ถ. ท่านเคยไปแสดงในเทวโลก อย่างสันทกุมารพรหม ท่านเคยแสดงใน เทวโลก

ส. ที่ไหนก็ตามที่มีรูปที่ปรากฏ ที่จะให้บุคคลใดรู้ได้ ก็แสดงรูปนั้น กับบุคคลนั้น แต่ถ้าบุคคลนั้นไม่มีรูปนั้นที่จะให้ปรากฏ จะไปแสดงรูปนั้นกับบุคคลนั้น ทำไม อย่างในพรหมภูมิไม่มีอสุภกัมมัฏฐาน และไม่มีอานาปานสติด้วย ตามภูมิ แต่ภูมิใดที่มีลมหายใจก็แสดงอานาปานบรรพกับบุคคลนั้นได้ เพื่อให้รู้สภาพธรรมตาม ความเป็นจริง จะมีประโยชน์อะไรถ้าจะแสดงอานาปานบรรพกับรูปพรหม

ถ. ผมสงสัยว่า พระพรหมจะไม่ใช่จักร้อนสักนิดเลยหรือ

ส. โณฐัพพะมี แต่ต้องกระทบกับกายปสาทเท่านั้นจึงจะปรากฏ

ถ. ถ้าท่านระลึกถึงโณฐัพพะในอดีต

ส. ก็เป็นเรื่องนี้ แต่ไม่ใช่ว่าโณฐัพพะกำลังกระทบกับกายปสาท

ถ. แต่ท่านรู้ได้ ใช่ไหม

ส. เป็นเรื่องนี้ แต่ไม่มีทางที่จะให้โณฐัพพะปรากฏได้ เพราะว่าไม่มี กายปสาท เช่น ในขณะที่กำลังเห็น จะให้รู้ว่าแข็ง เป็นไปไม่ได้ เพราะฉะนั้น สำหรับ พรหม มีรูปอะไรสติของท่านก็ระลึกถึงลักษณะของรูปนั้น

ถ. ถ้าไม่พิจารณาถึงพรหมบุคคล ถ้าเราพิจารณาถึงปัจจุบัน สมมติว่า ขณะที่เราเคลื่อนไหวเป็นปกติในชีวิตประจำวัน กายไหวไป หรือเหยียดคู่ไป เราก็รู้ ด้วยอาการอันนั้นว่า เราทำอาการอย่างนั้นๆ ไปแล้ว อาการที่รู้อย่างนั้น เราอาศัย ธรรมอะไร

ส. ขณะนี้ รู้ว่ากำลังยืนอยู่ หรือว่ารู้อะไร

ถ. ถ้าสติไม่เกิด ก็ไม่รู้ที่ปรมาัตถธรรม หลงลืมสติไปก็อาจจะนึกเป็นท่า เป็นทาง แต่อาจจะรู้ตัวได้ว่า เรากำลังยืนอยู่ แต่จริง ๆ แล้ว อิริยาบถไม่มี

ส. จริง ๆ แล้ว คิดดูให้ดีว่า เราอยู่ที่อิริยาบถหรือเปล่า หรือไม่มีอิริยาบถให้เรารู้เลย เรากำลังเห็น และกำลังได้ยิน กำลังกระทบสัมผัส ถ้าเห็นอาหารก็คิดนึกเรื่องอาหาร และมีการบริโภคอาหาร โดยที่ไม่ได้กังวลในเรื่องของกิริยาอาการท่าทางเลย แม้ว่าวิการรูปมี และเป็นจิตตชรูปเกิดขึ้นเพราะความต้องการของจิต แต่ขณะนั้นไม่ได้ปรากฏ

เพราะฉะนั้น การรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงที่จะเห็นว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ต้องเพิกอิริยาบถที่เคยคิดว่ามี เพราะว่าความจริงแล้ว เฉพาะสิ่งที่กำลังปรากฏแก่จิตขณะหนึ่ง ๆ เท่านั้น ที่กำลังเป็นอารมณ์ที่ปรากฏจริง ๆ

ในขณะนี้ พิสูจน์ได้ คิดถึงท่าทางที่ยืน หรือว่ากำลังเห็นและกำลังฟัง โดยไม่ได้คิดเลยว่า รูปกำลังทงอยู่ตั้งอยู่ในลักษณะอย่างใด เพราะถ้าคิดถึงลักษณะแข็งที่กระทบพื้น ถ้าไม่นึกต่อไป จะมีลักษณะอาการยืนไหม ก็ไม่มี ก็เพิกอิริยาบถไป

ถ. แต่ที่สงสัย คือ เรารู้ตัว ...

ส. รู้ตัว คือ เรายินกว่ามีตัว ใช่ไหม ความจำว่ามีตัว อย่าลืม อดตสัญญา ความทงจำว่า มีรูปร่างกายตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า ทำให้เห็นว่าเป็นเรา ยังไม่ทิ้งเลย เพราะว่ายังไม่ได้เพิกอิริยาบถ เพราะฉะนั้น จึงมีความยึดถือในสิ่งที่ไม่ปรากฏเลยว่า ยังมีอยู่ ซึ่งความจริงแล้วรูปเกิดจากสมุฏฐานต่าง ๆ ตามลักษณะของรูปแต่ละรูปไป และเกิดดับสืบทอดกันอยู่เรื่อย ๆ แต่ที่จะปรากฏแก่จิต ต้องเป็นที่ละลักษณะ หรือที่ละรูป และอาศัยทวารคือทางที่รู้รูปนั้นแต่ละทวารด้วย ไม่ใช่ให้ไปนั่งนึกเอา

เหมือนอย่างเวลานี้ ถ้าไม่นึกก็ไม่สามารถรู้ได้ว่า กำลังยืน เพราะว่าเห็น ถ้าใครยังคิดว่ายังยืนอยู่ ก็คือยังไม่เพิกอิริยาบถ ยังทงจำไว้เหนียวแน่นมากว่า ยังมีอยู่

ความจริงแล้วน่าใจหายว่า ไม่มีอิริยาบถใด ๆ เลย นอกจากลักษณะแข็งที่ปรากฏที่เท้าหน่อยหนึ่ง และขณะที่กำลังกระทบสัมผัสสิ่งใดก็มีแข็งตรงนั้นหน่อยหนึ่ง ไม่มีตัวตน

ถ. ขณะที่เรารู้สึกได้ว่า เรากำลังเคลื่อนไหวไปอย่างนั้นอย่างนี้ นั่นเป็นความเห็นผิด เป็นอัตตสัญญา

ส. ถ้ารูปหนึ่งรูปใดไม่ปรากฏก็ยังคงเป็นความทรงจำอยู่ว่า เป็นเรา เป็นเขา เป็นมือ เป็นเท้า แต่ตามความเป็นจริงแล้ว จิตเกิดขึ้นที่ละขณะ และรูปก็ปรากฏทีละทาง เพราะฉะนั้น ต้องมีลักษณะจริง ๆ ถ้าลักษณะจริง ๆ ปรากฏเมื่อไร เมื่อนั้นเพิกอิริยาบถ คือ อิริยาบถไม่มี แม้แต่เวลานี้จริง ๆ ก็ไม่มีอิริยาบถปรากฏ

ถ. และเวลาที่เจริญสัมปชัญญะบรรพ ที่ให้รู้ว่า ในการก้าวไป ในการบริโภคอาหาร ก็ให้รู้อาการอย่างนั้น

ส. เมื่อรูปปรากฏ เมื่อมีรูปปรากฏ ไม่ใช่ให้ไปนึกจำว่า กำลังมีท่าทางเคลื่อนไหว แต่เมื่อรูปใดปรากฏในแต่ละทวาร ก็รู้ลักษณะของรูปนั้นเพื่อเพิกอิริยาบถอย่าลืมจุดมุ่งหมายว่า เพื่อเพิกอิริยาบถ จึงจะไม่มีตัวตน ถ้ายังมีอิริยาบถอยู่ ก็ยังมีตัวตนอยู่

ถ. ถ้าเป็นพรหมบุคคล ท่านไม่มีกายปสาท ก็คงไม่มีความนึกคิดอย่างนี้ ...

ส. ก็เหมือนกับคนที่ยังเป็นมนุษย์อยู่ ขณะนี้นึกถึงท่าทางหรือเปล่า จันใดพรหมก็จันนั้น คือ ไม่ต้องไปนึกถึงท่าทางเลย และสำหรับพรหมก็ไม่มีกายปสาทที่จะรู้เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็งด้วย

ถ. ถ้าเช่นนั้น อาศัยปสาทอะไรที่ประชุมกันเป็นสมณสัญญา ทำให้ยึดถือว่าเป็นอิริยาบถ เป็นการเคลื่อนไหวขึ้นมา สำหรับพรหมบุคคลที่ไม่มีกายปสาท

ส. ตราบใดที่ยังไม่เพิกอิริยาบถ ก็ยังมีความสำคัญว่ามีเรา ไม่ว่ารูปใดจะปรากฏทั้งสิ้น

ถ. ขอบพระคุณมาก

ถ. พรหมบุคคลไม่มีกายปสาท เปรียบเทียบกับมนุษย์ ถ้ามนุษย์นั้นมีตาแต่ตาบอด เสียจักขุปสาทไป ผู้นั้นก็ไม่มีทางเห็น เหมือนกันไหม

ส. แน่นอน

ถ. แบบนี้เข้าใจง่ายดี ไม่ต้องไปห่วงว่าพรหมบุคคลจะมีอะไร ก็ตามอดจะให้เห็นได้อย่างไร ไม่มีทาง พรหมบุคคลก็ไม่มีทางจะรู้กายปสาท

ส. เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะมีความรู้ใดสำหรับกระทบกับรูปใด ก็เป็นที่ตั้งของความยึดถือทั้งนั้น ตราบใดที่ยังไม่ประจักษ์ว่า สภาพธรรมปรากฏเพียงทีละลักษณะ และถ้ายังไม่เพิกอิริยาบถ จะไม่ประจักษ์อย่างนั้นเลยว่า สภาพธรรมปรากฏเพียงทีละทวาร หรือว่าทีละลักษณะเท่านั้น

ในขณะนี้ไม่ได้มีการคิดว่า กำลังนั่ง หรือกำลังนอน หรือกำลังทำอะไร ถ้าคิดก็หมายความว่า เป็นแต่เพียงความทรงจำว่ายังมีอยู่ ทั้ง ๆ ที่รูปนั้นไม่ได้ปรากฏเลย

สำหรับลักษณะของกายวิญญูญาณ คือ จิตที่รู้โณภูมิจิต **อัญญาสาธินี จิตตูปปาตักณฺท์ อธิบายอภัยกตธรรม** มีข้อความที่แสดงลักษณะ ๔ ของกายวิญญูญาณว่า

มีการรู้โณภูมิจิตซึ่งอาศัยกายปสาทเป็นลักษณะ

เพราะฉะนั้น จำกัดความอย่างนี้แสดงว่า พรหมไม่มีทางที่จะรู้โณภูมิจิต หรือโณภูมิจิตจะปรากฏกับพรหมไม่ได้เลย เพราะว่าลักษณะของกายวิญญูญาณนั้น มีการรู้โณภูมิจิตซึ่งอาศัยกายปสาทเป็นลักษณะ

มีอารมณ์สักแต่ว่าโณภูมิจิตเป็นรส คือ เป็นกิจ

มีภาวะเผชิญคือกระทบกับโณภูมิจิตพารมณฺเฐเป็นปัจจุภูมฺมาน คือ เป็นอาการปรากฏ

มีความปราศไปของปัญจทวาราวชชนะที่มีโณภูมิจิตเป็นอารมณ์เป็นปฏฺฐาน คือ เป็นเหตุใกล้ที่จะให้กายวิญญูญาณเกิดขึ้นรู้โณภูมิจิตพารมณฺเฐที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

ธรรมพิสูจน์ได้จริง ๆ ขณะที่กำลังพูดถึงเรื่องกายวิญญูญาณ ก็มีกายวิญญูญาณในขณะนี้ที่กำลังรู้โณภูมิจิต และลักษณะของกายวิญญูญาณก็เพียงรู้โณภูมิจิต

เท่านั้นเอง ยังไม่ได้คิดถึงท่าทางอิริยาบถอะไรเลย ใช่ไหม ในขณะที่โง่โง่จะปรากฏ ต้องไม่มีอิริยาบถ

อัฐุสาลินี รูปกัณฑ์ ทุกนิทเทศ ข้อ ๕๒๐ แสดงกายายตนะ คือ กายปสาทที่ซึมซาบอยู่ทั่วตัว มีข้อความว่า

รูปที่เรียกว่า กายายตนะนั้น เป็นไฉน

กายใดเป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ สัตว์นี้ถูกต้องแล้ว หรือถูกต้องอยู่ หรือจักถูกต้อง หรือพึงถูกต้องซึ่งโง่โง่ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ด้วยกายใดอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ นี้เรียกว่า กายบ้าง กายายตนะบ้าง กายธาตุบ้าง กายินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรร้าง ปันพระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ผังนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า กายายตนะ

แสดงว่ากายายตนะไม่ใช่โง่โง่ เพราะกายายตนะเป็นรูปที่กระทบกับโง่โง่ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เวลากระทบแล้วโง่โง่ปรากฏ ก็ลึ้มว่า ที่โง่โง่ปรากฏได้เพราะมีกายปสาท ซึ่งเป็นสภาพที่กระทบกับโง่โง่ ถ้ากายปสาทไม่มี ไม่ว่าใครที่ไหน จะเป็นพรหม หรือไม่ใช่ว่าพรหมบุคคลก็ตาม ถ้าที่นั้นไม่มีกายปสาท โง่โง่จะปรากฏไม่ได้เลย

คำอธิบายต่อไปมีว่า

ที่เรียกว่า กายายตนะ ด้วยอรรถว่า เป็นถิ่นเกิด และเป็นที่ประชุมของธรรม มีผัสสะเป็นต้น

อยู่ที่ตัวของทุกคน เวลานี้กายายตนะหรือกายปสาทรูปซึมซาบอยู่ทั่วตัว แต่ศัพท์ที่ว่า เป็นกายายตนะ ก็เพราะเป็นถิ่นเกิดหรือเป็นที่ประชุมของธรรม มีผัสสะที่กระทบกับโง่โง่จะทำให้กายวิญญานเกิดขึ้นรู้สิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

ขณะนี้กายปสาทกำลังกระทบกับโง่โง่หรือเปล่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และกายปสาทรูปก็ดับ

ที่เรียกว่า กายธาตุ ด้วยอรรถว่า เป็นสภาพว่างเปล่าจากสັตร บุคคล ตัวตน

ไม่มีใครสามารถไม่ให้ธาตุชนิดนี้เกิดขึ้น หรือไม่มีใครสามารถเปลี่ยนแปลงลักษณะของธาตุนี้ได้ เพราะว่ากายปสาทรูปเป็นธาตุชนิดหนึ่ง มีลักษณะเฉพาะของตน คือ เป็นรูปที่มีลักษณะกระทบกับโณฐัพพะ

ที่เรียกว่า กายินทรีย์ ด้วยอรรถว่า เป็นใหญ่ในการเป็นปัจจัยให้กายวิญญาณเกิดขึ้นรู้โณฐัพพะ หรือเป็นใหญ่ในการเป็นปัจจัยให้โณฐัพพะปรากฏ

นี้ก็แสดงแล้วว่า ถ้าไม่มีกายปสาท ไม่มีทางที่โณฐัพพะจะปรากฏได้เลย

เวลานี้ถ้ามองสิ่งหนึ่งสิ่งใดอาจจะเข้าใจว่า สิ่งนั้นอ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน แต่เพียงการดูด้วยตา ไม่สามารถปรากฏลักษณะสภาพที่อ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อนจริง ๆ ได้ เพราะไม่ได้กระทบกับกายปสาทซึ่งเป็นกายินทรีย์ ซึ่งเป็นสภาพที่เป็นใหญ่ในการที่จะให้เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ดิ่งหรือไหวที่เป็นโณฐัพพะปรากฏ เพราะถึงแม้ว่าจะแข็งหรือจะอ่อน จะเย็นหรือจะร้อน แต่ถ้าไม่มีกายปสาทก็ไม่มีทางที่ลักษณะที่อ่อน หรือลักษณะที่เย็น หรือลักษณะที่ร้อนนั้นจะปรากฏได้เลย

ที่เรียกว่า โลกบ้าง ด้วยอรรถว่า ต้องย่อยยับแตกทำลาย

ที่เรียกว่า ทวารบ้าง ด้วยอรรถว่า เป็นทางนำอารมณ์ไปสู่จิต

อารมณ์มีปรากฏอยู่ ไม่ว่าจะเป็นสี่สัณว์ณะทางตา เสียง กลิ่น รส โณฐัพพะ แต่ถ้าไม่มีทวารต่าง ๆ ย่อมไม่มีทางที่จะนำอารมณ์ไปสู่จิตได้เลย แต่เพราะว่ามีทางที่เป็นทวาร เป็นรูปพิเศษที่สามารถรับกระทบเฉพาะอารมณ์ของตน จึงทำให้อารมณ์นั้นไปสู่จิตได้

ที่เรียกว่า สมุทรร ด้วยอรรถว่า อันใคร ๆ ให้เต็มไม่ได้

ไม่ว่าจะเป็นรูป เสียง กลิ่น รส โณฐัพพะ ความไม่พอ ทำให้เห็นได้กว้างขวางและลึกยิ่งกว่ามหาสมุทร เพราะไม่มีทางที่จะเต็ม ไม่ว่าจะเป็นรูป เสียง กลิ่น รส โณฐัพพะในโลกมนุษย์ ก็ยังไม่เต็ม ยังไม่พอ ยังไม่เต็ม รูป เสียง กลิ่น รส โณฐัพพะในสวรรค์ก็ยังไม่เต็ม ผู้ใดที่ยังมีความติดความพอใจอยู่ก็รู้ได้ว่า

ยังไม่เต็ม เมื่อวานนี้ก็ยังไม่เต็ม วันนี้ก็ยังไม่เต็ม ยังคงปรารถนาต่อ ๆ ไปอีก เหมือนกับมหาสมุทรซึ่ง อันใด ๆ ให้เต็มไม่ได้

ที่เรียกว่า ปันตะระ ด้วยอรรถว่า บริสุทธิ

ที่เรียกว่า เขต ด้วยอรรถว่า เป็นแดนเขตของกรรมมากมายมีผัสสะเป็นต้น

เป็นทางที่จะทำให้เกิดกุศลธรรม อกุศลธรรมหลายอย่างทีเดียว

ที่เรียกว่า วัตถุ ด้วยอรรถว่า เป็นถิ่นเกิดของกรรมมีผัสสะเป็นต้น

ที่เรียกว่า ผังนี้ ด้วยอรรถว่า นับเนื่องในกายของตน เพราะว่าปสาทรูป ชื่อว่านับเนื่องในอัตภาพ เพราะอรรถาธิบายว่า ทั้งสรีระ ทั้งชันธัญญะจะ ย่อมเรียกว่า อัตภาพ เพราะเหตุที่พาลชนกำหนดถือเอาว่า นี่เป็นอัตตาของเรา

ที่เป็นผังนี้เพราะว่านับเนื่องในกายของตน ผังนี้เต็มไปด้วยโทษภัยหรือเปล่านั้นมีภัยมากมายเหลือเกินต่อชีวิต ซึ่งถ้าไม่มีรูปร่างกาย ภัยต่าง ๆ ย่อมไม่สามารถมาแผ้วพานได้เลย แต่มีติดบ้าง หรือแม้แต่น้ำท่วม ฝนตก ก็เป็นภัยต่อผังนี้ คือ อัตภาพนี้

เพราะฉะนั้น ยังไม่ได้ไปสู่ผังโน้น ซึ่งปลอดจากภัยทั้งปวง คือ นิพพาน เพราะถ้ายังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ยังมีการยึดถือปสาทรูปที่นับเนื่องในกาย ทั้งสรีระ ทั้งชันธัญญะ ย่อมกำหนดถือเอาว่า นี่เป็นอัตตาของเรา ซึ่งแท้ที่จริงแล้วเต็มไปด้วยภัยนานาประการ

ที่เรียกว่า บันกว้างบ้าง ด้วยอรรถว่า เป็นของสาธารณะหาเจ้าของไม่ได้

กำลังเป็นเจ้าของตาอยู่หรือเปล่า กำลังเป็นเจ้าของหู เจ้าของจมูก เจ้าของลิ้น เจ้าของกายอยู่หรือเปล่า ดูเหมือนว่าเป็นมาตลอดเวลา แต่ความจริงไม่ใช่เลย เพราะใครสามารถที่จะสั่งได้ว่า ให้กระทบอารมณ์นี้ อารมณ์นั้น เมื่อนั้น เมื่อนี้ และบอกว่า ตาของเรา แต่ทำอะไรกับตาของเราไม่ได้ บอกว่าหูของเรา แต่ทำอะไรกับหูของเราก็ไม่ได้ เพราะแล้วแต่ว่าเสียงจะกระทบหูเมื่อไรก็เป็นปัจจัยให้โสทวิญญาน-ธาตุเกิดขึ้นได้ยิน และดับไป แม้แต่ในขณะนี้ ก็แล้วแต่ว่าโณสุตัพพะจะกระทบกาย

ขณะใด ซึ่งไม่ใช่ของเรา เพราะว่าบังคับไม่ได้ แต่เมื่อมีเหตุปัจจัยที่จะให้กายวิญญูณ
เกิดขึ้นรู้โณภูฬัพพะนั้น ก็รู้โณภูฬัพพะนั้น เพราะฉะนั้น เรียกว่า บำรุงว่างบ้าง ด้วย
อรรถว่า เป็นของสาธารณะหาเจ้าของไม่ได้

เมื่อไรจะรู้จริง ๆ อย่างนี้ว่า ไม่ใช่ของเรา

การได้ยินเกิดขึ้นครั้งหนึ่ง เกิดโดยทำอะไรไม่ได้เลย เกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย
การกระทบอ่อนหรือแข็งแต่ละครั้ง ก็ตามเหตุตามปัจจัย

กายปสาทรูปซึมซาบอยู่ทั่วตัว เพราะว่าเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดกายวิญญูณ
ต้องอาศัยกายปสาท ถ้ากายปสาทไม่มี ก็ไม่มีการกระทบกับสภาพที่เย็น ร้อน อ่อน
แข็ง ตึง ไหว ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดทุกข์เวทนาบ้าง หรือสุขเวทนาบ้าง

ถ้าไม่มีกายปสาท จะตัดทุกข์กายไปได้โดยเด็ดขาด ไม่มีการปวดเจ็บ ไม่ว่า
จะเป็นปวดท้อง ปวดศีรษะ ปวดตา หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกาย ย่อมไม่มีเลย
แต่เมื่อมีกรรมที่ทำให้กายปสาทรูปเกิด กายปสาทรูปก็ต้องเกิด

อภิสสาสนี รูปกัณท์ อธิบายคำว่า กาย มีข้อความว่า

ส่วนในกายนี้ ชื่อว่าอุปาตินนกรูป คือ รูปที่มีใจครอง รูปที่เกิดขึ้นเพราะกรรม
เป็นปัจจัย

ส่วนในกายนี้ ชื่อว่าอุปาตินนกรูป มีอยู่เท่าใด กายายตนะซึมซาบอยู่ใน
อุปาตินนกรูปนั้นทั้งหมดเหมือนยางใยในปูยฝ้าย ได้รับอุปการะ อุปถัมภ์ อนุบาล
และความแวดล้อมมีประการดังกล่าวแล้ว ย่อมให้สำเร็จความเป็นวัตถุและทวารของ
วิจิติ มีกายวิญญูณเป็นต้น ตามสมควร

๑๔๙๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๒๘

อยากจะมีกายปสาท หรือไม่อยาก

คนที่ยังติดอยู่ในการสัมผัส และยังยินดีเพลิดเพลินพอใจ จะต้องมียากกายปสาทรูปซึ่งสัมผัสอยู่ในอุปาทินนกรุปทั้งหมด เหมือนยางใยในปุยนุ่น ไม่ว่าจะกระทบส่วนไหน ลองกระทบดูที่กายตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า จะรู้สึกลักษณะที่อ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ตึงหรือไหว ซึ่งแล้วแต่ว่าจะเป็นปัจจัยให้เกิดสุขเวทนา หรือทุกข์เวทนา แม้ภายในร่างกายก็มีกายปสาทสัมผัสอยู่ในปุยนุ่น

ในอุปาทายรูปเหล่านี้ พึงมีผู้สงสัยท้วงว่า ถ้าในกายนี้ชื่อว่าอุปาทินนกรุปมีอยู่เท่าใด กายายตนะสัมผัสอยู่ในอุปาทินนกรุปทั้งหมดเหมือนยางใยในปุยนุ่นใช่หรือไม่เป็นเช่นนั้นลักษณะก็ต้องระคนกัน

ถ้าพิจารณาโดยละเอียด รูปตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า มีกายปสาทสัมผัสอยู่ทั่วเพราะฉะนั้นก็น่าสงสัยว่า ในกลุ่มของรูปกลุ่มอื่น ๆ เช่นรูปที่เกิดเพราะกรรมเป็นสมุฏฐาน กายปสาทนี้ก็ควรจะสัมผัสไปทั้งหมด

ตอบว่า ไม่ปะปนกัน ไม่ต้องระคนกัน

ถามว่า เพราะเหตุไร

ตอบว่า เพราะกายายตนะอื่นหาไม่อยู่ในอุปาทินนกรุปอื่นไม่

แล้วแต่กลุ่มของรูปที่เกิดเพราะกรรมแต่ละกลุ่ม ถ้าเป็นกลุ่มของรูปที่มีจักขุปสาทเกิดร่วมอยู่ด้วย เป็นจักขุทสกะ ก็ไม่มีกายปสาทในกลุ่มนั้น แต่คำถามต่อไปท้วงว่า

ถ้าอย่างนั้น กายายตนะก็ไม่สัมผัสอยู่ในอุปาทินนกรุปทั้งหมด

ตอบว่า ว่าโดยปรมาตมิ์ไม่ซึมซาบอยู่ในอุปาทินนกรุปทั้งหมด แต่เหตุที่จะแยกแยะกายายตนะออกมาต่างหากนั้น ไม่อาจจะกระทำได้ อุปมาเหมือนอย่างรูปและรสเป็นต้น ย่อมกล่าวได้ว่า ซึมซาบอยู่ในกันและกัน เพราะเหตุที่ใคร ๆ ไม่อาจจะแยกออกจากกันได้ เหมือนอย่างผงทรายอันละเอียด

มีใครแยกรสออกจากรูป น้ำตาล เกลือ หรือว่ารสต่าง ๆ ได้ไหม ก็ไม่ได้ แต่รสก็เป็นรูปรส สีก็เป็นรูปสี ไม่ใช่รูปเดียวกัน

แต่ว่าโดยปรมาตมิ์ รสก็หาไม่อยู่ในรูปคือในขณะใด ถ้าจะพึงมีอยู่ไซ้ ด้พท์ว่า รสก็จะพึงจัดเข้าด้พท์ว่ารูป ข้อนี้ฉันใด แม้กายายตนะก็เหมือนกันฉันนั้น ว่าโดยปรมาตมิ์หาไม่อยู่ในอุปาทินนกรุปทั้งหมดไม่ และจะหาไม่อยู่ในอุปาทินนกรุปทั้งหมดก็ไม่ใช่ เพราะใคร ๆ ไม่พึงสามารถจะแยกกายายตนะที่ซึมซาบอยู่ทั่วไปออกไปได้

นี่คือสิ่งที่ทุกคนยึดถือว่าเป็นตัวเรา ซึ่งเป็นแต่เพียงสภาพของรูปที่เกิดเพราะกรรม ถ้าเป็นกายปสาทก็ซึมซาบอยู่ทั่วไปหมด อย่างที่ตาู้สึกเจ็บ ขณะนั้นไม่ใช่ จักขุปสาท จักขุปสาทจะกระทบกับโณฐฐัพพารมณไม่ไ้ ขณะใดทีู่้สึกเจ็บที่ตา ขณะนั้นเพราะโณฐฐัพพารมณกระทบกับกายปสาทซึ่งซึมซาบอยู่ เพราะฉะนั้น ต้องแยกรูปแต่ละรูปออก แม้ว่าจะซึมซาบอยู่เหมือนยางโยในปุยุฝ้าย แต่ก็ เป็นกลุ่มของรูปที่ไม่ปะปนกัน

เมื่อกำหนดโดยลักษณะแล้ว อุปาทายรูปเหล่านี้ไม่ระคนกัน อุปมาเงาของธง ๕ สีที่เขายกขึ้นไว้ เงาม่อมเป็นเหมือนเนื่องเป็นอันเดียวกันก็จริง แต่ธง ๕ ผืนนั้นไม่ระคนกันเลย ฉันใด และเมื่อเอาฝ้าย ๕ สีควั่นเป็นไส้ตามประทีปไว้ เปลวย่อมเหมือนเนื่องเป็นอันเดียวกันก็จริง แต่เปลวแสงของฝ้ายนั้น ๆ ก็เป็นเฉพาะแต่ละอย่าง ๆ ไม่ระคนกันเลย ฉันใด อายตนะทั้ง ๕ นี้ ก็เปรียบเหมือนฉันนั้น แม้จะรวมอยู่ในอัฐภาพเดียวกันก็จริง แต่ก็ไม่ระคนกันเลย และใช้ว่าอายตนะทั้ง ๕ นี้เท่านั้นก็หาไม่ แม้รูปที่เหลืองก็ไม่ระคนเหมือนกัน

ถ้าแบ่งร่างกายนี้ออกเป็น ๓ ส่วน หรือ ๓ ท่อน แบ่งได้ไหม ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า แบ่งได้ไหม ไม่ติดกันเลย มีอากาศธาตุคั่นอยู่ตลอด ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว

สามารถแยกออกได้จนถึงละเอียดที่สุด แต่ถ้าคิดจะแบ่งกายออกเป็น ๓ ท่อน คือ กายท่อนล่างตั้งแต่สะดือลงไป ก็มีกายทสกกလာป และภาวทสกกလာป สำหรับ กายท่อนกลาง ตั้งแต่สะดือถึงคอ มีกายทสกกလာป ภาวทสกกလာป และหทยทสกกလာป ส่วนกายท่อนบน คือ ตั้งแต่คอขึ้นไป มีหลายอย่าง ไข่มุข มีกายทสกก ภาวทสกก และก็มีจักขุทสกก โสตทสกก ฆานทสกก ชิวหาทสกกเพิ่มขึ้น แบ่งได้แล้ว ไข่มุข ไม่เหมือนกันเลย แม้ว่าการจะเป็นสมุฏฐาน ก็ทำให้รูปแต่ละรูป เกิดต่างกันตามส่วนหรือท่อนที่แบ่งออกแล้วเป็น ๓ ท่อน

แสดงให้เห็นว่า แม้กายแม้เหล่านี้ ย่อมจะเป็นธรรมชาติดุจเนื่องเป็นอันเดียวกันก็จริง แต่ก็ไม่ใช่คนกันเลย

กายทั้ง ๓ ท่อน ซึ่งดูเหมือนติดกัน ก็แยกกันตามกลุ่มของรูปที่เกิดขึ้น เหมือนอย่าง เงามูซาและเงาต้นไม้ในเวลาเย็น เป็นดุจเนื่องเป็นอันเดียวกันก็จริง แต่ก็ไม่ใช่คนกันและกันทีเดียว ฉะนั้นแล

ลักษณะของกายปสาท ไม่มีอะไรที่น่าสงสัย อยู่ที่กาย และขณะใดที่ กระทบไภฏฐัพพะ มีเย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็งปรากฏ ก็ให้ทราบว่าเป็นขณะนั้น ต้องมีกายปสาทรูปซึ่งกรรมเป็นสมุฏฐานทำให้เกิดขึ้น และในกายปสาทรูปนั้น ก็มีรูปอื่นรวมอยู่ด้วย รวมทั้งหมด ๑๐ รูป คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม สี กลิ่น รส โอชา ๘ รูป และมีชีวิตินทรีย์รูป ๑ รูป กายปสาทรูป ๑ รูป รวมเป็น ๑๐ รูป

ลักษณะของกายปสาท ข้อความใน **อภิญญาสาสนี** มีว่า

ไภฏฐัพพาทิชาตารหุตัพปสาทลักขณเณ ผุสติกามตานิทานกัมมชสมุฏฐาน ภูตัพปสาทลักขณเณ วา กาโย

กายมีความใสของภูตรูปอันควรแก่การกระทบไภฏฐัพพารมณ์เป็นลักษณะ หรือมีความใสของภูตรูปอันเกิดแต่กรรมซึ่งมีความประสงค์จะถูกต้องเป็นเหตุ เป็นลักษณะ

ถ้ายังไม่ใช้พรหมบุคคล ยังต้องมีเหตุที่จะให้เกิดกายปสาท

ไภฏฐัพพะ อวัญจนรโส มีการชักมาที่ไภฏฐัพพะเป็นกิจ

กายวิญญูณัสสอะ อาธารภาวปัจจุပ္ปฐฐานโน มีการเป็นที่เกิดปรากฏของ
กายวิญญูณเป็นปัจจุပ္ปฐฐาน คือ เป็นอาการที่ปรากฏ

ขณะใดที่มีการรู้โณฐัพพะ ขณะนั้นรู้ว่ามีกายปสาท

ผลิตุกามตานิทานกัมมชฎตปัทฐฐานโน มีภูตรูปอันเกิดแต่กรรมซึ่งใคร่จะกระทบ
สัมผัสเป็นเหตุเป็นปัทฐฐาน

ธรรมทั้งหลายย่อมมีเหตุมีปัจจัยที่จะให้เกิดขึ้น บางรูปเกิดเพราะกรรมเป็น
สมุฏฐาน บางรูปเกิดเพราะจิตเป็นสมุฏฐาน บางรูปเกิดเพราะอตุเป็นสมุฏฐาน
บางรูปก็เกิดเพราะอาหารเป็นสมุฏฐาน

อัญญสาลินี รูปกัณท์ ทุกนิทเทส แสดงลักษณะของโณฐัพพะ มีข้อความว่า
รูปที่เรียกว่า โณฐัพพะตายตนะนั้น เป็นไฉน

ไม่น่าจะต้องสงสัย ใช่ไหม แต่อาจจะเข้าใจผิดถ้าไม่ได้ฟังธรรมโดยละเอียด
เพราะฉะนั้น ข้อความในอัญญสาลินีแสดงว่า สำหรับมหาภูตรูปมี ๔ ก็จริง แต่เฉพาะ
มหาภูตรูป ๓ เท่านั้นที่เป็นโณฐัพพะตายตนะ คือ ธาตุดิน ธาตุไฟ ธาตุลม เป็นรูปที่
ปรากฏเมื่อกระทบกับกายปสาท

ข้อความต่อไป

ปฐวีธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ที่แข็ง อ่อน ละเอียด หยาบ มีสัมผัสสลาย
มีสัมผัสไม่สลาย หนัก เบา กายปสาทอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้
กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจกกระทบ หรือฟังกระทบที่โณฐัพพะใด อันเป็น
สิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ นี้เรียกว่า โณฐัพพะบ้าง โณฐัพพะตายตนะบ้าง
โณฐัพพะธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า โณฐัพพะตายตนะ

บัดนี้ เพื่อทรงแสดงจำแนกรูปทั้ง ๓ ที่กายถูกต้องแล้วพึงรู้ได้เหล่านั้น
จึงตรัสว่า รูปที่เรียกว่า โณฐัพพะตายตนะนั้น เป็นไฉน

บรรดาธาตุเหล่านั้น ลักษณะของปฐวีธาตุ คือ

กักขัตตลักษณะ มีความแน่นแข็ง เป็นลักษณะ

ปฏิจฐานรสา มีการเป็นที่ตั้งเป็นรส

สัมปฏิจฉันนปัจจุภูฐานา มีการรองรับเป็นปัจจุภูฐาน

นี่เป็นลักษณะของปฐวีธาตุ ซึ่งปฐฐานเหตุใกล้ที่จะให้เกิด คือ ธาตุที่เหลือทั้ง ๓ เป็นเหตุใกล้ให้เกิดปฐวีธาตุ

ลักษณะอาการของปฐวีธาตุ คือ

บทว่า กักขฬัง แปลว่า แข็ง คือ ลักษณะกระด้าง

บทว่า มุทุกัณ (อ่อน) คือ ไม่กระด้าง ไม่แข็ง

บทว่า สัณห์ (ละเอียด) คือ เกลี้ยง

บทว่า ผรุสัณ (หยาบ) คือ คาย ขรุขระ

บทว่า สุขสัมผัสสัณ (มีสัมผัสสบาย) ได้แก่ เป็นปัจจัยแก่สุขเวทนา คือ เป็นโณฏฐัพพะที่น่าปรารถนา

บทว่า ทุกขสัมผัสสัณ (มีสัมผัสไม่สบาย) ได้แก่ เป็นปัจจัยแก่ทุกขเวทนา คือ เป็นโณฏฐัพพะที่ไม่น่าปรารถนา

บทว่า ครุกัณ (หนัก) คือ เต็มไปด้วยภาระ

บทว่า ลหุกัณ (เบา) คือ เบาพร้อมไม่มีภาระหนัก

ดูไม่น่าสงสัยเลย ไม่ว่าโณฏฐัพพะจะมีลักษณะอย่างไร ทุกคนก็รู้ในขณะที่กายวิญญานเกิดขึ้น บอกได้ว่า สบายหรือไม่สบาย ถ้ากระทบสัมผัสโณฏฐัพพะที่ไม่น่าปรารถนา ก็รู้ว่า ขณะนั้นเป็นโณฏฐัพพะที่ไม่น่าปรารถนา เพราะว่าทุกขเวทนาเกิดขึ้น

ก็ในบรรดาธาตุเหล่านี้ ปฐวีธาตุเท่านั้นทรงจำแนกด้วยบทว่า แข็ง อ่อน ละเอียด หยาบ หนัก เบา แม้ในพระสูตรว่า เมื่อใดกายนี้ยังประกอบด้วยอายุ ยังประกอบด้วยไออุ่น ยังประกอบด้วยวิญญาน เมื่อนั้นกายนี้ก็เบากว่า อ่อนกว่า ควรแก่การงานกว่า ตรัสหมายถึงปฐวีธาตุที่เบาและอ่อนเท่านั้น

นี่ลักษณะที่อ่อน ที่แข็ง ได้แก่ ธาตุดินซึ่งเป็นโณฏฐัพพะพารมณ

สำหรับธาตุไฟก็เป็นโณฐัพพะ ซึ่งใน **อัญญสาลินี พรรณนาปัญจกนิทเทส**
ในรูปวิภคติ ว่าด้วยเตโชธาตุ มีข้อความว่า

รูปที่เรียกว่า เตโชธาตุนั้น เป็นไฉน

คือ ความร้อน ธรรมชาติที่ร้อน ความอุ่น ธรรมชาติที่อุ่น ความอบอุ่น
ธรรมชาติที่อบอุ่น เป็นภายในหรือภายนอกก็ตาม เป็นอุปาตินนกะหรืออนุปาตินนกะ
ก็ตามอันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า เตโชธาตุ

ไม่ว่าจะรู้สึกร้อนในกาย หรือกระทบร้อนข้างนอก ลักษณะสภาพที่ร้อนที่
จะปรากฏได้ ต้องมีกายปสาทรูปที่กำลังกระทบกับลักษณะร้อนนั้น ลักษณะร้อนนั้น
จึงจะปรากฏได้

ข้อความต่อไป **ข้อ ๙๖๙** อธิบายเตโชธาตุ

คำว่า เตโชคตัง คือ สภาพที่จัดไปในเตโชธาตุทั้งหมด มีความร้อนเป็น
ลักษณะ ฉะนั้น จึงชื่อว่าเตโชคตัง

คำว่า อุสุมา ความอุ่น ได้แก่ อากาศที่อุ่น

คำว่า อุสุมัง ได้แก่ ความอบอุ่นที่มีกำลัง

ที่ชื่อว่า อุสุมคตัง เพราะเป็นธรรมชาติถึงภาวะที่อบอุ่น คือ อุสุมะ

สำหรับลักษณะ ๔ ของเตโชธาตุ คือ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะที่ร้อนจัด หรือ
เป็นแต่เพียงความอบอุ่นก็ตามซึ่งเป็นลักษณะของเตโชธาตุนั้น

อุณหตตลักขณา มีความร้อนเป็นลักษณะ

ปริพาจนรสา มีการทำให้สุกหรือย่อยให้ละเอียดเป็นรส

มัททวานุปาทนปัจจุภูฐานา มีการทำให้อ่อนเป็นปัจจุภูฐาน

มีธาตุทั้ง ๓ ที่เหลือเป็นปฏฐาน คือ เป็นเหตุใกล้ให้เกิดเตโชธาตุ

ถ้าใครอยากจะทำให้สิ่งที่แข็งละลาย ก็ต้องอาศัยความร้อน หรือเตโชธาตุ
เพราะว่านั่นเป็นกิจของเตโชธาตุ คือ มีการทำให้สุก หรือย่อยให้ละเอียด
เป็นลักษณะของเตโชธาตุ

อีกธาตุหนึ่งซึ่งเป็นโณฐัพพะ คือ วาโยธาตุ ข้อความใน **อวัฐสาสนี** ข้อ ๔๗๐ มีว่า

รูปที่เรียกว่า วาโยธาตุนั้น เป็นไฉน

คือ สภาพธรรมที่พัดไปมา เป็นสภาพธรรมที่ค้ำจุนรูป เป็นภายในหรือภายนอกก็ตาม เป็นอุปาตินน หรืออุปาตินนก็ตามอันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า วาโยธาตุ

แต่ถ้าพูดถึงลักษณะ และไม่คิดถึงชื่อ หรือสมมติบัญญัติ ขณะใดก็ตามที่กายกระทบสัมผัสกับสิ่งที่ใช้คำว่า ลม ขณะนั้น คือ ลักษณะของวาโยธาตุ

ข้อ ๕๗๐ มีข้อความว่า

ที่ชื่อว่าวาโย ความพัดไปมาเนื่องด้วยธรรมชาติที่พัดไปมา

ที่ชื่อว่าวาโยคตัง สภาพธรรมที่พัดไปมา เพราะเป็นธรรมชาติที่ถึงภาวะที่พัดไปมา คือ วาโย

คำว่า ถัมภิตตตัง ได้แก่ ภาวะที่ค้ำจุนไว้ เหมือนอย่างสิ่งที่เต็มด้วยลม เช่น ก้านดอกบัว เป็นต้น

ขณะนี้เกือบจะไม่รู้ลักษณะของวาโยธาตุว่า เป็นสภาพธรรมที่ค้ำจุนทำให้มีสัณฐานต่าง ๆ ไม่นอนราบลงไปเป็นเส้นตรง เพราะว่าวาโยธาตุมีลักษณะที่ค้ำจุนและก็พัด และก็ไหวไปมาที่จะทำให้รูปมีสัณฐานต่าง ๆ ได้ มิฉะนั้นแล้ว เพียงลักษณะที่อ่อนหรือแข็ง ร้อนหรือเย็น ไม่สามารถที่จะทำให้รูปนั้นทรงอยู่ หรือมีสัณฐานต่าง ๆ ได้ ก็ต้องนอนราบลงไปเป็นเส้นตรง แต่วาโยธาตุทำให้รูปทรงอยู่ และมีสัณฐานต่าง ๆ

ลักษณะของวาโยธาตุ คือ

วิตถัมภนลักขณา มีการตั้งเป็นลักษณะ

สมุทธีรณรสา มีการไหวเป็นรส

อภินีหารปัจจุปัฏฐานา มีการน้อมนำไปเป็นอาการปรากฏ

มีธาตุที่เหลือทั้ง ๓ เป็นปทัฏฐาน

ที่จะเคลื่อนไหวน้อมนำไปได้ ก็โดยอาศัยวาโยธาตุ ถ้าวาโยธาตุไม่มี มีแต่เพียงปฐวีธาตุ หรือเตโชธาตุ จะไม่มีการน้อมนำรูปนี้ไปในลักษณะอาการต่างๆ ได้

แต่ถ้ารูปลักษณะใดไม่ปรากฏ ไม่จำเป็นต้องชวนขวายให้รูปนั้นปรากฏ หรือถ้าลักษณะรูปใดปรากฏ สติก็ระลึกลักษณะของรูปเพื่อจะรู้ว่า ลักษณะนั้นไม่ใช่ธาตุรู้ ไม่ใช่สภาพรู้ โดยไม่จำเป็นต้องใส่ชื่อว่า ตั้งในขณะนี้ เป็นธาตุลมหรือเปล่า เพราะว่าลักษณะจริง ๆ เป็นลักษณะที่ปรากฏเมื่อกระทบกับกายปสาท

